



DUHA

Informace
o knihách
a knihovnách
z Moravy

studie/články
medailon
konference/akce
informace pro knihovny
z činnosti MZK
recenze
rozhovor

3-4 / 2010

Duha online: <http://duha.mzk.cz>

Obsah

úvodník		1
studie/články	Krajská koncepce rozvoje regionálních funkcí v letech 2011 – 2014 – <i>Monika Kratochvílová</i>	2
	Benchmarking ve vysokoškolské knihovně – <i>Zdeňka Dohnálková</i>	6
	Od záchranné digitalizace k elektronickým textům pro uživatele – <i>Eva Měřínská</i>	8
	Registr digitalizace – <i>Pavla Švástová</i>	11
	MEditor – metadatový editor pro digitální knihovnu Kramerius – <i>Pavla Švástová</i>	14
konference/akce	O čtení a čtenářích – <i>Jana Nejezchlebová</i>	17
	Adresát Oldřich Mikulášek 1910–2010 – <i>Hana Krafllová</i>	20
	Bibliotheca academica – výroční odborná konference knihoven vysokých škol – <i>Iva Prochásková</i>	22
	Brněnská máchovská konference – <i>Milena Fucimanová</i>	22
informace pro knihovny	Dobrovolnictví ve veřejných knihovnách – <i>Lucie Koníčková</i>	24
	Dokonalé služby v hudebních knihovnách – <i>Libuše Foberová</i>	28
	E-kniha a její čtečka II – rozdělení z pohledu uživatele – <i>Tomáš Lipovský</i>	33
recenze	Spisovatelé z Moravy a Slezska – <i>Jiří Poláček</i>	36
z činnosti MZK	Moravská zemská knihovna v novém – <i>Irena Prázová</i>	37
	Přestěhování zahraničních knihoven – <i>Jan Rybníkář</i>	38
	20 let Rakouské knihovny v Brně – <i>Jan Rybníkář</i>	41
	Iva Vlčková jubilantkou – <i>Jaromír Kubiček</i>	42
	K nedožitým devadesátinám Jaromíra Trautmanna – <i>Jaromír Kubiček</i>	43
medailon	Zdeněk Rotrekl – básník svobody a víry – <i>František Schildberger</i>	45
rozhovor	Rozhovor s Hanou Kovalčukovou – <i>Jana Nejezchlebová</i>	50

DUHA. Informace o knihách a knihovnách z Moravy. Ročník 24 (léto 2010), číslo 3–4.

Vedoucí redaktorka **Jana Nejezchlebová**, výkonná redaktorka **Helena Kabátová**.

Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně** pro potřebu knihoven, knižního obchodu, nakladatelství a literárních pracovišť.

Adresa vydavatele a redakce:

Moravská zemská knihovna v Brně

Kounicova 65a, 601 87 Brno

telefon 541 646 128

duha@mzk.cz

IČ 094943, DIČ CZ00094943.

Foto na obálce: Profesor Martin Hilský v MZK Brno

Tiskne POINT CZ, s.r.o., Milady Horákové 20, BRNO

Vychází 4x ročně.

Náklad 400 výtisků. Rozšiřování bezplatné.

Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 1804-4255 [Online], ISSN 0862-1985 [Print].



Vážení čtenáři,

dostáváte do rukou tištěné číslo (vlastně dvojčíslí) časopisu Duha, kterým končí jeho 24. ročník, který byl přelomovým ročníkem v historii tohoto knihovnického časopisu a pro vás, naše čtenáře, také možná ročníkem náročným. Jsme si vědomi toho, že jste si museli v průběhu roku 2010 zvyknout na avizované (viz Duha 1/2010) grafické i obsahové změny v koncepci časopisu. Ve druhém pololetí k tomu přistoupila i nová forma časopisu, jeho elektronická verze spojená s další změnou, jejímž výsledkem je toto dvojčíslí. Duha 3–4 obsahuje výběr článků z elektronických čísel vydaných ve 3. a 4. čtvrtletí roku 2010. Děkujeme vám proto za trpělivost a ujišťujeme vás, že v roce 2011 bude již časopis plynule vycházet každé čtvrtletí v elektronické podobě a v každém pololetí (v červnu a v prosinci) vyjde tištěný výběr z příslušných dvou čísel.

Ještě se zastavíme u obsahu tohoto vydání. Do hlavního bloku článků jsme zařadili část z Krajské koncepce rozvoje regionálních funkcí v letech 2011 – 2014 a to její hlavní odborné cíle a záměry. Naplňování odborných standardů knihovnických činností je součástí této strategie. Plné znění Krajské koncepce bude vystaveno na webových stránkách Moravské zemské knihovny <http://www.mzk.cz/region>. Koncepce vychází ze základů nových trendů a připravované Strategie knihovnictví v České republice, která bude zveřejněna v roce 2011. V této souvislosti připomínáme rozhovor s dr. Vitem Richterem v čísle 1/2010.

Další články doplňují záměry Koncepce. Věnují se měření výkonnosti knihovnických činností (konkrétně ve vysokoškolských knihovnách) a digitalizaci knih a periodik, projektu, který zajišťuje Národní knihovna ČR společně s Moravskou zemskou knihovnou v Brně a dalšími knihovnami v České republice.

Rubrika Konference – akce přináší rozhovor o výzkumu četby dospělé populace v ČR o čtení a čtenářích s profesorem Trávníčkem. Také informuje o výstavě u příležitosti narození básníka Oldřicha Mikuláška Adresát

Oldřich Mikulášek 1910 – 2010 a o výroční odborné konferenci vysokoškolských knihoven, která se konala na Fakultě sociálních studií MU v Brně, Bibliotheca academica.

Informace pro knihovny přináší obsáhlejší text o dobrovolnictví. Toto téma není v naší republice ještě dostatečně známé a je to také jeden z důvodů, proč je stále málo uváděno do praxe. Možná se situacelepší v roce 2011, který je vyhlášen Evropským rokem dobrovolnické práce. Dále si zde můžete přečíst článek o službách hudebních knihoven a pokračování textu E-kniha a její čtečka.

Rok 2010 byl i pro Moravskou zemskou knihovnu rokem změn. V části Z činnosti MZK to připomínají články Moravská zemská knihovna v novém, Přestěhování zahraničních knihoven a také se zde ještě vrátíme k oslavě 20. let vzniku Rakouské knihovny.

V medailonu si připomínáme obsáhlé dílo i narozeniny brněnského básníka, esejisty a prozaika Zdeňka Rotreka.

Rozhovor Duhy s doktorkou Hanou Kovalčukovou vám přiblíží práci, aktivity a problémy lékařských knihoven a jejich knihovníků.

V souvislosti s hlavním blokem článků, který se vztahuje ke strategii a novým možnostem a službám knihoven ještě upozorňujeme na zadní stranu obálky časopisu, kde je umístěna informace o nových službách Moravské zemské knihovny – eBooks, elektronické knihy na požádání. Podrobnosti najdete na webových stránkách <http://www.mzk.cz/sluzby/eod/>.

Všem našim čtenářům, příznivcům a přispěvatelům přejeme osobní a profesní úspěchy a příjemné prožití roku 2011. A samozřejmě se těšíme na spolupráci, připomínky a zejména články, které rádi uveřejníme.

Jana Nejezchlebová



Krajská koncepce rozvoje regionálních funkcí v letech 2011 - 2014

Monika Kratochvílová

Úvod

Předložená koncepce představuje střednědobý plán rozvoje regionálních funkcí v Jihomoravském kraji na období 2011-2014 a navazuje na Koncepci rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Jihomoravském kraji na období 2006-2010.

Podkladem pro její zpracování byla analýza poskytovaných regionálních služeb a míra plnění standardů regionálních funkcí. Koncepce byla připravena ve spolupráci s pověřenými knihovnami kraje a procesu jejího přijetí předcházely četné diskuse a připomínkové řízení. Jako v současné době závazný dokument definuje a konkretizuje **strategické cíle** a priority zohledňující požadavek dalšího zkvalitňování knihovnických a informačních služeb poskytovaných základními knihovnami Jihomoravského kraje a usiluje o vyvážený a udržitelný rozvoj veřejných knihovnických a informačních služeb v kraji. Koncepce by měla současně sloužit jako nástroj plánování činnosti veřejných knihoven a jako prostředek koordinace a vzájemné spolupráce.

Vývoj a směřování regionálních funkcí

Regionální funkce jsou zajišťovány od roku 2002 a jsou určeny především jako pomoc malým knihovnám s neprofesionálními knihovníky. Vycházejí z účelné dělby práce a koordinace odborných činností knihoven. Jsou definovány v zákonu č. 257/2001 Sb.* jako „... funkce, v jejichž rámci

* Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon)

krajská knihovna a další jí pověřené knihovny poskytují základním knihovnám v kraji především poradenské, vzdělávací a koordinační služby, budují výměnné fondy a zapůjčují výměnné soubory knihovních dokumentů a vykonávají další nezbytné činnosti napomáhající rozvoji knihoven a jejich veřejných knihovnických a informačních služeb,....". Podmínky a pravidla pro použití původně státních finančních prostředků stanovilo usnesení vlády č. 68/2002 Program podpory zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven. V roce 2005 byla přijata novela zákona č. 243/2000 Sb., o rozpočtovém určení výnosů některých daní územním samosprávným celkům a některým státním fondům (zákon o rozpočtovém určení daní). Na základě tohoto zákona bylo financování regionálních funkcí převedeno ze státu na kraje. Financování regionálních služeb bylo v roce 2005 poprvé zajištěno dotací z rozpočtu Jihomoravského kraje.

Charakteristika regionálních funkcí

- poradenská a konzultační činnost, poskytování odborných konzultací a rad včetně metodických návštěv, ze všech oblastí knihovnické a informační činnosti a oblastí souvisejících s provozováním knihovny,
- statistika knihovnických činností, metodická i praktická pomoc knihovnám při zpracování statistických výkazů, Sběr dat ze zpravodajských jednotek, jejich kontrola a zpracování,
- vzdělávání zaměstnanců knihoven, pořádání seminářů a porad, zajištění celoživotního vzdělávání knihovníků a jejich informovanosti o aktuálním vývoji oboru,

- tvorba, distribuce a oběh výměnných fondů, akvizice, katalogizace a technická úprava výměnného fondu, tvorba souborů, jejich distribuce do knihoven, evidence pohybu výměnného fondu,
- pomoc při revizi a aktualizaci knihovnických fondů, zajištění revize a aktualizace knihovnických fondů, tj. pomoc při fyzické revizi, obsahové prověrce knihovnického fondu, opravách a aktualizaci katalogu, zpracování protokolů o výsledku revize,
- zajištění nákupu, zpracování a distribuce knihovnických fondů pořízených z prostředků provozovatele obsluhované knihovny, akvizice, katalogizace a technická úprava knihovnického fondu, jeho distribuce do knihoven,
- servis informačních a komunikačních technologií, zajištění servisních služeb automatizovaných knihovnických systémů v částech, které jsou využívány k plnění regionálních funkcí, tj. katalogizace, revize knihovnického fondu a agendy výměnných souborů.

Rozvoj regionálních služeb je v každém kraji limitován objemem přidělených finančních prostředků. Poskytované služby, zejména distribuce a cirkulace výměnných fondů, jsou obsluhovanými knihovnami hodnoceny velmi pozitivně a současná úroveň poskytovaných VKIS je do velké míry výsledkem fungujícího systému regionálních funkcí. Jeho další zkvalitňování zejména naplňováním tezí předložené koncepce přispěje k rostoucímu zvyšování úrovně poskytovaných knihovnických a informačních služeb v kraji.

V návaznosti na vyhodnocení analýzy SWOT byly stanoveny priority rozvoje, na jejichž základě byl formulován hlavní cíl, dílčí cíle a soubor opatření k jejich realizaci.

Předložená koncepce vychází zejména z následujících dokumentů:

- připravovaná koncepce rozvoje knihoven ČR (2011–2014)
- Státní kulturní politika České republiky 2009–2014
- Strategie celoživotního učení ČR (2007–2015)
- Strategie rozvoje Jihomoravského kraje (2006–2016), Prioritní osa III: Lidské zdroje

- Program rozvoje Jihomoravského kraje na období 2010–2013, prioritní osa A.3 Rozvoj kultury, památkové péče a možností trávení volného času
- Koncepce podpory kultury v Jihomoravském kraji 2009–2013
- Program podpory zajištění regionálních funkcí knihoven v Jihomoravském kraji
- Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky.

Pověřené knihovny JMK poskytují služby všem profesionálním i neprofesionálním knihovnám, s nimiž mají uzavřeno smlouvu o poskytování regionálních funkcí; metodická pomoc, poradenství a konzultace jsou poskytovány všem základním knihovnám.

Koncepce vymezuje po kvalitativní i kvantitativní stránce naplňování jednotlivých standardů regionálních funkcí a usiluje jejich prostřednictvím o dosažení vytyčených cílů.

Mezi standardy regionálních funkcí patří:

1. Poradenská a konzultační činnost, metodické návštěvy, plány, rozbor.
2. Statistika knihovnických činností.
3. Vzdělávání knihovníků, semináře a porady.
4. Tvorba výměnných knihovnických fondů, jejich cirkulace a distribuce.
5. Pomoc při revizi a aktualizaci knihovnických fondů.
6. Nákup a zpracování knihovnických fondů pořízených z prostředků provozovatele (obce) a jejich distribuce.
7. Servis automatizovaného knihovnického systému.

Vize rozvoje regionálních funkcí v Jihomoravském kraji

Hlavní cíl:

Prostřednictvím veřejných knihovnických a informačních služeb v Jihomoravském kraji poskytovaných systémem veřejných knihoven při zkvalitňování výkonu regionálních funkcí



umožnit všem občanům rovný přístup k publikovaným dokumentům a informačním zdrojům na podporu procesu celoživotního vzdělávání, osobního rozvoje, uspokojování kulturních a vzdělávacích potřeb a zájmů, nezávislého rozhodování a duchovního rozvoje.

Dílčí cíle:

1. Poradenská a konzultační činnost, metodické návštěvy, plány, rozbor

Důraz je kladen především na podporu zavádění moderních technologií do knihoven.

a) Podpora automatizace knihovnických procesů v knihovnách, omezování rutinní práce knihovníků ve prospěch zkvalitňování služeb uživatelům.

Aktuálním rysem v oblasti automatizace knihoven je nerovnoměrné zastoupení AKS v obsluhovaných knihovnách. Některé regiony vykazují vysokou míru automatizace (Břeclav), pokud jsou v regionu zastoupeny převážně malé knihovny (Znojmo, Boskovice), je míra automatizace velmi malá.

Podpora a zavedení automatizace umožní elektронické propojení uživatelů a knihoven prostřednictvím ICT, usnadní výpůjční služby a zviditelní knihovny a jejich fondy na internetu. Poskytování moderních on-line služeb přispěje k zefektivnění knihovnických činností a zajištění informačního vzdělávání veřejnosti.

Opatření:

1. V knihovnách do 5 tisíc svazků podporovat zavedení automatizovaného regionálního systému (ARS), podpora modulu revize, katalogizace a OPAC.
2. Podporovat zavedení výpůjčních protokolů z finančních prostředků obcí.
3. V knihovnách nad 5 tisíc svazků využívat dle místních podmínek AKS, fakultativně ARS.
4. Praktická pomoc pověřených knihoven při zavádění automatizace v návaznosti na body 1) a 3).
5. Metodická pomoc ze strany pověřených knihoven při podávání žádostí z dotace VISK 3.

b) Webové stránky malých knihoven

Všechny knihovny připojené k internetu zpřístupňují s vědomím zřizovatele základní informace o své činnosti prostřednictvím vlastních webových stránek, přes stránky zřizovatele či internetového rozhraní (např. sociální sítě), včetně vystavení on-line katalogů na internetu.

Opatření:

1. Kontaktovat neprofesionální knihovny s cílem vytvoření webových stránek pomocí šablony.
2. Podpora při vytváření webových stránek u malých profesionálních knihoven v případě jejich zájmu.
3. Metodická pomoc ze strany pověřených knihoven při budování webových stránek obsluhovaných knihoven.
4. MZK zajistí proškolení metodiků a knihovníků při práci s použitými šablonami (zejména Webknihovny a Webnode).

2. Vzdělávání knihovníků, semináře, porady

Rozšířit úlohu knihovníka v elektronickém prostředí i v oblasti vzdělávání občanů. Využívat elektronických opor a e-learningových forem vzdělávání s cílem zlepšit jeho dostupnost. Věnovat zvýšenou pozornost novým metodám práce s uživateli, podpoře čtenářství všech věkových kategorií uživatelů, rozšiřování služeb v souladu s trendy a potřebami společnosti a daného regionu.

Zvyšování úlohy knihoven v procesu celoživotního učení, vytváření multimediálních víceúčelových pracovišť a zařízení pro práci s digitálními dokumenty a dostupnost těchto nových služeb i pro obyvatele malých obcí vyžaduje změnu i ve vzdělávání a připravenosti knihovníků. Zvýšené nároky budou kladeny zejména na profesionální knihovny, bude zapotřebí zvýšit úroveň v oblasti informačního vzdělávání uživatelů. Knihovny v souladu s požadavky společnosti i novými technologickými možnostmi budou rozšiřovat informační a elektronické služby a zvyrazňovat svou úlohu komunitního zařízení v městech a obcích.

V krajském měřítku se podílí na vzdělávání knihovníků a seznamování s novými trendy v oboru časopis

Duha, který vychází od roku 2010 také v elektronické podobě.

Opatření:

Profesionální knihovníci:

1. Využití elektronických opor zejména při přípravě nově akreditovaného Rekvalifikačního knihovnického kurzu.
2. Zprostředkování nových metod práce s uživateli při informačním vzdělávání.
3. Rozšíření vzdělávání v oblasti elektronických informačních zdrojů a elektronických služeb.

Neprofesionální knihovníci:

1. MZK připraví návrh vzdělávání neprofesionálních knihovníků, který bude součástí Koncepce vzdělávání knihovníků JMK.
2. Vzdělávání neprofesionálních knihovníků bude zaměřeno na efektivitu a odbornou kvalitu knihovnických činností a na posílení komunitní role těchto knihoven.
3. Ve spolupráci s Městskou knihovnou v Břeclavi bude realizován pilotní projekt vzdělávání neprofesionálních knihovníků břeclavského regionu.

3. Tvorba výměnných knihovních fondů, jejich cirkulace a distribuce

Docílit zvýšení prostředků na nákup ve všech okresech a regionech ve výši 30 % dotace při zohlednění prostředků obcí na nákup a zpracování KF.

Opatření:

1. Snížit zátěž skladů VF pověřených knihoven a nabídnout v rámci prostorových možností obsluhovaných knihoven tituly VF starší pěti let k převedení do jejich vlastnictví. Dodržet pravidlo, aby minimálně jedna třetina objemu VF pověřené knihovny byla k dispozici v regionálním oddělení pověřené knihovny na výběr.

2. Dopady na nákup KF způsobené krizí řešit rozšířením okruhu příjemců VF (oslovit obce do 10 000 obyvatel).

4. Pomoc při revizi a aktualizaci knihovních fondů

1. **Podporovat automatizované provádění revizí na úkor revizí manuálních.**
2. **Snížení rutinní práce metodiků ve prospěch systematicko-metodické práce ze strany pověřených knihoven.**

Opatření:

3. Automatizace zejména malých knihoven (podporou zakoupení katalogizačního a revizního modulu) dle místních podmínek, která zajistí plynulé a časově efektivní provádění revizí v jednotlivých regionech.
4. Usilovat o maximální podíl neprofesionálních knihoven při výkonu revize v těch obcích, kde nebude možné zavedení AKS/ARS.
5. Pravidelná aktualizace knihovního fondu.

5. Nákup a zpracování knihovních fondů pořízených z prostředků provozovatele (obce) a jejich distribuce

Udržet stávající finanční prostředky na nákup kmenových fondů, případně jejich rozšíření.

Nákup knihovního fondu z prostředku obcí: využívala v současné době **26,6 % obslužených knihoven z počtu obsluhovaných.**

Zpracování knihovního fondů z prostředků obcí je zajišťováno pro **36,5 % obslužených knihoven z počtu obsluhovaných**.**

Opatření:

1. Komunikace se starosty, případně zastupitelstvem obce, objasňování přínosů hromadného nákupu a zpracování (výhody množstevních slev).

** Výroční zpráva o hodnocení výkonu regionálních funkcí knihoven v Jihomoravském kraji v roce 2009



6. Servis automatizovaného knihovního systému (AKS)

Pro obsluhované knihovny s AKS garantovat servis knihovního systému.

Tato regionální služba spočívá v zajištění servisních služeb AKS při činnostech, které jsou využívány k plnění regionálních funkcí (katalogizace, revize knihovních fondů a automatizované agendy výměnných souborů). Jednotlivé regiony zajišťují vykonávání této služby dle místních podmínek a možností. Servis zahrnuje export a import záznamů při předávání nově zakoupených a zpracovaných titulů, roční údržbu, provádění upgrade, drobné opravy AKS, odstraňování menších závad na hardware, nastavení SW, školení a poradenskou činnost.

Součástí služby je pomoc při zavádění AKS, nastavení systému pro přispívání do souborného katalogu, stahování záznamů pomocí ISHARE apod.

Opatření:

1. Proškolení knihovníků pro samostatné provádění činností při práci s AKS.

2. V rámci možností hradit vybraným obsluhovaným knihovnám stanovený počet hodin ročně podle možností rozpočtu při zajišťování této služby.

Závěr

Po dvou letech dojde k vyhodnocení plnění cílů koncepce, které bude prioritně zaměřeno na monitorování trendů v jednotlivých regionech. Pověřené knihovny by měly doložit minimálně svůj zájem na plnění jednotlivých cílů podle výsledků statistického výkaznictví. Koncepce předpokládá zapojení pověřených knihoven ve spolupráci s obsluhovanými knihovnami, což v důsledku přispěje ke kvalitativnímu i kvantitativnímu rozvoji regionálních činností a zlepšení veřejných knihovnických a informačních služeb v kraji.

V průběhu realizace vytyčených priorit může docházet k dílčím modifikacím stanovených úkolů dle aktuální situace v regionech. Průběžné hodnocení předložených cílů bude zveřejněno ve výroční zprávě o hodnocení výkonu regionálních funkcí knihoven v Jihomoravském kraji v příslušném roce.

Benchmarking ve vysokoškolské knihovně

Zdeňka Dohnálková

V článku bych ráda seznámila se zavedením benchmarkingového měření v Knihovně univerzitního kampusu (dále jen KUK) Masarykovy univerzity v Brně v r. 2010, která vstoupila do mezinárodního systému BIX jako první česká knihovna.

V kategorii vysokoškolská specializovaná knihovna neměla KUK možnost se účastnit benchmarkingového projektu, probíhajícího v České republice pod garancí Národní knihovny od r. 2006. Tento projekt navazuje na standardy VKIS, a umožňuje tak srovnávání výkonu a kvality poskytovaných služeb veřejných knihoven.

Měření jejich výkonu se odvíjí od počtu obyvatel, což však u specializovaných knihoven není dost dobře možné, a veřejné knihovny také nemají tak různorodý charakter poskytovaných služeb.

U zrodu českého srovnávacího projektu, do kterého je nyní zapojeno již přes 100 knihoven, stála inspirace německým knihovnickým projektem BIX (Bibliotheksindex). I ten je postaven na propočtu výkonových indikátorů z vložených statistických dat, uvádí minimální, průměrné a maximální hodnoty. BIX je navíc plně veřejně dostupný, takže účast v něm

znamená i vystavení silných a slabých stránek zúčastněné knihovny nejen odborné veřejnosti. Proto je možné, že dosud není o účast v tomto projektu mezi českými specializovanými knihovnami takový zájem. Možnou překážkou je i jazyková bariéra. BIX jako produkt německého knihovnického svazu (Deutsches Bibliotheksverband - DBV) má podrobnou dokumentaci a metodiku pouze v němčině. Každoročně využije BIX jako měřicí nástroj více než 200 knihoven. Je vytvořena speciálně kategorie pro vědecké a vysokoškolské knihovny. Proto byl právě pro KUK zvolen jako vhodný nástroj právě BIX.

V českém projektu veřejné knihovny sledují 3 oblasti:

1. Podmínky pro činnost knihovny, obsahuje 12 indikátorů
2. Uživatelé, služby, obsahuje 10 indikátorů
3. Financování, výdaje, efektivita, obsahuje 9 indikátorů

Struktura BIX srovnává výkon knihoven v kategoriích:

A. Nabídka, zde sleduje 7 ukazatelů:

1. Plocha pro uživatele v m²
2. Počet členů základní uživatelské skupiny
3. Personál knihovny (přepočtený stav)
4. Výdaje za nákup zdrojů
5. Výdaje na nákup EI/z/digi
6. Výdaje za zdroje bez vazby
7. Týdenní provozní doba

B. Využívání, obsahuje 6 ukazatelů:

8. Fyzické návštěvy
9. Počet přístupů (virtuálních návštěv) na domovskou stránku knihovny a startovní stránku online-katalogu)
10. Účast na školeních – uživatelé
11. Počet výpůjček (bez prodloužení a rezervací)
12. Počet výpůjček (bez prodloužení a rezervací) s počtem MVS
13. Spokojenost uživatele – není dosud v BIX sledována, bude od r. 2011

C. Efektivita, sleduje 7 ukazatelů:

14. Výdaje knihovny bez investičních výdajů
15. Počet aktivních uživatelů (interních z VŠ)
16. Výdaje na personál
17. Počet nakoupených médií
18. Počet zaměstnanců (FTE) ve zpracování fondů
19. Počet zaměstnanců ze služeb a MVS
20. Výpůjčky bez prodloužení + MVS aktivní, MVS pasivní

D. Rozvoj, zahrnuje 7 ukazatelů:

21. Vzdělávání zaměstnanců (hodiny přepočtené na pracovní dny)
22. Počet personálu hrazeného zřizovatelem
23. Finanční prostředky knihovny od zřizovatele
24. Finanční prostředky vysoké školy bez ostatních finančních prostředků (mimo granty a další mimorozpočtové zdroje)
25. Generované prostředky, jakož i ostatní finanční prostředky a zvláštní a prostředky získané knihovnou
26. Celkové finanční prostředky knihovny
27. Personál pro EI/z a IT

Další ukazatele 28 – 38 nejsou zahrnuty do měření, jedná se data, potřebná pro výpočet indexu, která uvádějí základní data o knihovně a obsluhované populaci:

28. Kategorie v BIX (formální členění)
29. Centrální prostředky na konsorcia, které nejdou z rozpočtu knihovny
30. Poznámky ke zvláštním úkolům a zaměření knihovny
31. Počet zahrnutých knihoven
32. Aktivní vypůjčovatelé/uživatelé
33. Počet aktivních externistů
34. Počet studentů
35. Počet akademiků
36. Nabízená studijní místa
37. PC osazená místa
38. PC s Internetem

V celkovém hodnocení 16 akademických knihoven stejné kategorie skončila KUK na pěkném 11. místě. Výsledky jsou dostupné z odkazu: <http://www.bix-bibliotheksindex.de>, volba kategorie BIX-Ergebnisse 2010: wissenschaftliche Bibliotheken



Závěrečné hodnocení

Účast knihovny v měření BIX s daty r. 2009 umožnila analyzovat vlastní výkony. Srovnání s těmi nejlepšími německými knihovnami přineslo podněty pro zlepšení pracovních postupů a dílčích změn. Zřizovatel přihlédl k závěrům srovnávání a pro další měření výkonu byla doplněna automatizovaná evidence vstupů. Rozhodně chceme v měření výkonu v systému BIX pokračovat i v dalších letech, pro měření počtu virtuálních návštěv OPAC a webu KUK za r. 2010 jsme instalovali speciální program měření BIX. Doufáme, že detailní zhodnocení výsledků měření a vyvozené záměry povedou ke zlepšení konkrétních ukazatelů. Rozhodnutí jsou nyní podložena dobře změřeným výkonem. Evidence výkonu byla doplněna o ukazatele BIX. Účast v BIX velmi pomohla v lepší orientaci ve vlastní výkonnosti, což bylo u nově zřízené knihovny potřebné. Výsledky také posloužily při jednání se zřizovatelem a byly také publikovány a kladně hodnoceny.

Závěrem je uvedena citace z přednášky zakladatele českého benchmarkingového projektu, PhDr. Víta Richtera, přednesená na semináři CASLIN 2006, dostupné z:

<http://www.lib.cas.cz/caslin-2006/download/RichterBenchmarkingCASLIN.ppt>

- Když se neměří výsledky, potom není možné rozeznat úspěch od neúspěchu
- Když nelze rozeznat úspěch, potom není možné za něj odměnit
- Když se neodměňuje úspěch, potom se pravděpodobně odměňuje neúspěch
- Když se nerozpozná úspěch, potom se z něj není možné poučit
- Když se nerozpozná neúspěch, potom není možné ho napravit
- Když není možné seznámit veřejnost s výsledky, potom není možné získat podporu veřejnosti oproti tomu - co se dá měřit, dá se i realizovat

Od záchranné digitalizace k elektronickým textům pro uživatele

Eva Měřínská

Projekt HISPra (Historická pragensia) Městské knihovny v Praze byl představován již na mnoha knihovnických seminářích, konferencích a jiných akcích. Příspěvky obvykle seznamovaly s dílčími výsledky projektu nebo aktivitami, které na projekt úzce navázaly. V současné době je projekt u konce a je tedy možné se ohlídnout a hodnotit, stejně jako plánovat a vykreslovat další vize, které by na úspěšný projekt vhodně navázaly.

Co předcházelo

V roce 2005 se MKP rozhodla systematicky věnovat záchranně vzácných a ohrožených dokumentů ze svých fondů reformátováním prostřednictvím digitalizace. Knihovna měla dílčí zkušenosti díky grantovým programům VÍSK Ministerstva kultury ČR, díky kterým zdigitalizovala několik titulů periodik a především prvotisk známé Pražské Bible. Avšak možnosti

a tempo tohoto způsobu digitalizace se pro MKP jevily jako nedostatečné.

Ve zmiňovaném roce se vedoucí Odboru knihovních fondů PhDr. Zuzana Kopencová chopila příležitosti a vypracovala žádost o dotaci z tzv. „Norských fondů“, která byla podpořena a grant byl na podzim roku 2006 knihovně udělen. Na jaře 2007 začala realizace projektu, který započal éru „nových služeb“ v MKP.

Projekt HISPRA

Projekt HISPRA byl vystavěn na 4 hlavních cílech:

1. vybudovat vlastní digitalizační pracoviště;
2. pořídit digitální kopie vytipovaných dokumentů („záchrana“);
3. vytvořit online digitální knihovnu („zpřístupnění“);
4. rozšířit povědomí o těchto dokumentech a jejich využití.

Tyto úkoly byly zahrnuty do tříletého harmonogramu let 2007–2010. Na jejich plnění se podílelo průběžně 10–15 zaměstnanců v rámci zhruba 10 úvazků od vedení projektu, přes IT podporu až po samotné operátory digitalizačního pracoviště. Projekt se soustředil na dokumenty ze specializovaných úseků knihovny: na historická pragensia, teatrália a hudebniny. Zdigitalizováno bylo asi 450 tisíc stran dokumentů, což je o 100 tisíc víc než byla plánovaná kvóta.

Záchranná digitalizace

Knihovna se v prvních fázích projektu soustředila na vybudování vlastního soběstačného pracoviště, které by obsáhlo veškeré úkony digitalizace a dále na výběr dokumentů k digitalizaci. Ta se soustředila především na svazky poškozené degradací papíru a na dokumenty jedinečné svou povahou. Po konsolidaci počátečního tápání začala knihovna i v rámci digitalizace hledat svého „čtenáře, uživatele“ a proto nám nestačila pouhá „záchrana“. Začali jsme hledat alternativu ke Krameriovi, prostřednictvím kterého dokumenty zpřístupňujeme. V roce

2009 byl spuštěn speciální web Praha v knihovně, www.prahavknihovne.cz, který má nabízet vstřícnější přístup ke zdigitalizovaným pragensiím. V současné době víme, že nelze, aby Praha v knihovně žila bez Krameria i ve vztahu k uživateli a tak očekáváme s napětím spuštění Krameria 4 a zároveň pracujeme na revitalizaci Prahy v knihovně. Každopádně nám tento malý subprojekt ukázal, že digitalizace umí být zábavná a zajímavá i pro neakademickou a nevědeckou knihovnu.

Texty online

Dalším zajímavým bodem projektu HISPRA byla spolupráce se soukromým gymnáziem Přírodní škola. Studenti v rámci svého projektového vyučování zpracovali několik pražských témat za pomoci pragensií z MKP, především těch zdigitalizovaných. Díky nevidomé dívce ve třídě jsme si např. uvědomili důležitost korektních plných textů. I tento fakt podpořil myšlenku nabízet beletrii v elektronické podobě. Využili jsme zkušenosti s digitalizací z projektu HISPRA a dobré jméno MKP k navázání zajímavých spoluprací a tak v roce 2009 spatřil světlo světa projekt Karel Čapek online, který přinesl MKP ocenění Knihovna roku 2009. Další díla českých klasiků rychle následovala přesto, že bylo třeba aktivně řešit autorská práva a jiné svízele. Zrodila se myšlenka e-knihovny, prozatím jako rozcestníku k dosud zrealizovaným projektům online beletrie.

Navazující služby

S přibývajícími elektronickými texty vyvstala potřeba řešit provázanost s katalogem. V současné době jsou všechny texty dostupné jak přes zmiňovanou e-knihovnu tak, přes knihovnícký systém Koniáš ať na OPACích v pobočkách nebo v on-line katalogu. Pokud tedy toužíte po „Babičce“ a nepotřebujete ji mít na klíně a listovat v ní, můžete si ji stáhnout odkudkoliv, kde se nachází připojení k internetu a potřebné zařízení. Všechny naše online texty je možné prohlížet nejen na monitorech počítačů, ale i v chytrých telefonech a v e-čtečkách. Rychlý rozvoj a dostupnost



posledně zmiňovaných zařízení přiměla MKP k jejich nákupu a testování. V současné době je pro čtenáře připravena služba absenčního a prezenčního půjčování e-čteček, která bude vhodně doplňovat naše stávající „digitální“ služby.

Konec

Projekt HISPRA byl symbolicky zakončen konferencí Digitalizace aneb Konec oslích uší (zpráva

z konference v Ikraovi: <http://www.ikaros.cz/digitalizace-aneb-konec-oslich-usi>, která prezentovala jak samotný projekt, tak i další digitalizační projekty z jiných institucí.

Projekty podpořené Finančními mechanismy Evropského hospodářského prostoru a Norska se zavazují k desetileté udržitelnosti po skončení finanční podpory. MKP si toto dobře uvědomuje a kromě pokračování v záchranné digitalizaci plánuje rozvoj svých e- a on-line služeb tak, aby co nejvíce vyhověla svým uživatelům.

PRAHA V KNIHOVNĚ

Více než 1 000 knih o Praze on-line
a tisíce dalších k zapůjčení

Městská knihovna v Praze

Unikátní sbírka informací o Praze

Městská knihovna v Praze již přes sto let shromažďuje knihy věnující se naší metropoli. Zde máte možnost začít se do stovek z nich a jednoduše najít, co se píše o vaší ulici či čtvrti, nebo o zajímavých místech Prahy.

► Více informací o prahavknihovne.cz

Vyhledejte místo nebo knihu

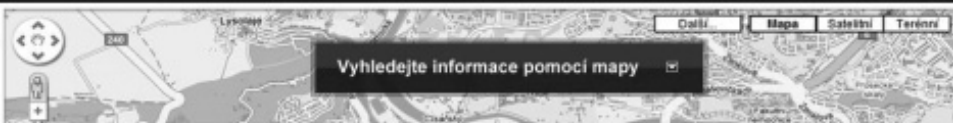
Nejhledanější místa Prahy

- Paměti obce Vršovické u Prahy
- Špičkat, Bedřich 1902
- Praha
- Wibek, Jaroslav 1923

Nabídka knihovny o Praze

Jak vyhledávat, více možnosti

50 nejhledanějších míst Prahy



Novinky

přijímat novinky pomocí RSS

Orloj má narozeniny

07.10.2010

Staroměstský orloj slaví letos 600. výročí. Tyto středověké astronomické hodiny patří k nejznámějším památkám Prahy. Při příležitosti jejich „narozenin“ bude v sobotu 9. 10. uspořádána vizuální projekce přímě...

Akce a události v knihovně

přijímat akce a události pomocí RSS

25.10

Skvělá příležitost (pro čtenáře zdarma)

Předpremiéra nejnovějšího dokumenta režiséra Víta Janečka. Snímek je sádkou do situace Manguů žijících v Českých Projekce se koná v pondělí 25. října ve velkém sále Ústřední knihovny od 19.00...

Registr digitalizace

Pavla Švástová

Registr digitalizace (www.registrdigitalizace.cz) je společným projektem Národní knihovny ČR a Knihovny Akademie věd, jeho realizace zajišťuje firma Incad. Základní myšlenkou projektu bylo shromáždit informace o dokumentech digitalizovaných na našem území na jediné místo, aby se zabránilo zbytečným duplicitám při stále narůstajících objemech digitalizovaných dat. V první řadě je tedy určen pro knihovny (a další instituce), které digitalizují nebo to mají v plánu. Zjistí zde, zda dokument, který se chystají zpracovat,

nedigitalizoval již někdo jiný, s vlastníkem dokumentu se můžou domluvit, zda by neposkytl kopii pro zveřejnění ve vlastní digitální knihovně apod. Knihovny, které mají vybudovanou digitalizační linku, můžou využít Registr digitalizace jako evidenci vlastních digitalizačních aktivit a jako nástroj pro řízení workflow. Ten eviduje jednotlivé činnosti od plánování, které dokumenty zdigitalizujeme, přes samotné skenování, metadataový popis, až ke zpřístupnění v digitální knihovně. Registr digitalizace samozřejmě může využívat i široká



Obř. č.1: Úvodní obrazovka Registru digitalizace



veřejnost jako místo, kde lze zjistit, zda požadovaný dokument existuje v digitální podobě a jaké jsou podmínky pro jeho získání, pokud je např. ještě chráněn autorským zákonem.

datech potřeba upravit např. překlep v názvu nebo přidat informace, které v původním záznamu chybí.

Proč se zapojit?

Jak funguje?

Webové stránky www.registrdigitalizace.cz umožňují především prohledávání zdigitalizovaných dokumentů – buď fulltextově nebo pomocí fazet, kdy si můžeme výsledky vyhledávání omezit na konkrétní instituci, typ dokumentu, jazyk dokumentu, časové období atd. Systém Relief slouží k editaci dat vkládaných jednotlivými institucemi a řízení workflow – data z Reliefu jsou potom vidět na webových stránkách Registru digitalizace. Snahou je, aby většina procesů probíhala automaticky a co možná nejvíce se eliminovaly lidské zásahy, při kterých vzniká nejvíce chyb, ale přece jen je někdy v automaticky importovaných

Registru digitalizace je projekt na národní úrovni a vzhledem k překryvu části fondů s knihovnami ve střední Evropě se snaží dostat na úroveň evropskou. Obsahuje přehled toho, co digitalizují české knihovny, včetně odkazů do digitálních knihoven a na záznam fyzické předlohy zdigitalizovaného dokumentu v knihovním katalogu dané knihovny. Výhodou pro zapojenou knihovnu je přehledný seznam toho, co má zdigitalizováno z vlastního fondu, přehled všech možných identifikátorů i jedinečné ID pro konkrétní digitalizovaný dokument. Dále je zde možnost porovnání vlastních plánů se všemi dokumenty obsaženými v Registru digitalizace. V agendě pro digitalizační workflow lze zjistit, v jaké fázi digitalizačního procesu se

WebRELIEF¹²³ Registr Digitalizace

Knihovna: Monografie - MZK00000000

Hlavní název: Hledat

Funkce

- Agendy
- Monografie
- Periodika
- Periodika -
- Mapy
- Rukopisy
- Staré tisky
- Grafika
- Speciální Dokumenty
- Digitalní objekt (Zakázka)
- Uložení pokročilý
- Technické testy

Tabulka **Excel** **Monografie - kompletní** **Monografie - příprava**

■ Bibliografické údaje ■

Druh dokumentu - Aleph Aleph - 001 Baze - Aleph Aleph - SYNO
 JIK JIK:20092010135 MZK01 000977105

Autoři
 Pápirník, Miloš, 1924-
 Hlavní název
 Allgemeines europäisches Journal

Rok vydání Číslo ISSN
 2009 1794-1798 978-80-7051-182-4
 ISSN ISSN 2 ISSN 3

1. vlastník titulu
 Moravská zemská knihovna, Brno

2. vlastník titulu

3. vlastník titulu

Link Katalog:

■ Údaje o exempláři - přívazcích ■

Titul by měl mít buďto vazbu přímo na Exemplář, nebo na Exemplář jako Přívazek. Neměl by mít oboji najednou.

Exemplář

Signatura: Čárový kód: Poznámka k názvu Exempláře:
 2-1233.171 2610396220

Obr. č.2: Prostředí systému Relief

dokument nachází, a ve statistikách, jak je který pracovník výkonný apod.

Jak se zapojit?

Pro knihovny, které nedigitalizují pravidelně, je nejlepším řešením jednorázový import dokumentů bez přístupu do editačního prostředí systému Relief. Jednoduše mohou buď zaslat vyplněnou importní

tabulku nebo např. záznamy vyexportované z knihovního katalogu ve formátu MARXML apod. Knihovny, které digitalizují pravidelně nebo to plánují, mohou dostat účet v Reliefu k editaci svých záznamů a sledování digitalizačního workflow a záznamy poskytovat automatizovaně přes protokol OAI-PMH.

Pokud máte o zapojení do Registru digitalizace zájem, vyplňte registrační formulář na stránkách www.registrdigitalizace.cz nebo s jakýmkoli dotazy kontaktujte přímo mě na email pavla.svastova@mzk.cz.

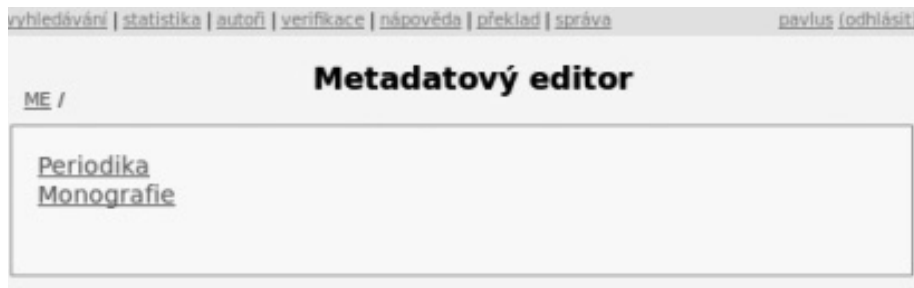
hledat			
Počet nalezených položek: 59 titulů			
Nastavení filtru			
☒ Dokončeno ☒ Knihovna Akademie věd Čes			
Hledání podle digitální knihovny			
☐ Digitální knihovna AV/ CR (47) ☐ Kramerius Národní knihovny... (2)			
Acta Comeniana			
Název: Acta Comeniana Vlastník: Knihovna Akademie věd České republiky Výška v cm: 0 Stav záznamu: ☒ Dokončeno			
Číslo zakázky:		Počet souborů:	Rozsah:
knav4916		301	Acta_Comeniana_01(XXV)
Typ práce	Pracovník	Stav	
Skenování	Doležalová	Dokončeno	
Konverze LZW		Dokončeno	
BookRestorer		Dokončeno	
Oliz 1440		Dokončeno	
Sirus	Kryšková	Dokončeno	
Export		Dokončeno	
Export Praha		Dokončeno	
knav4917	329	Acta_Comeniana_02(XXVI)	
knav4918	518	Acta_Comeniana_03(XXVII)	
knav4921	238	Acta_Comeniana_05(XXIX)	
knav4922	265	Acta_Comeniana_06(XXX)	

Obr. č.3: Ukázka digitalizačního workflow



MEditor – metadatový editor pro digitální knihovnu Kramerius

Pavla Švástová

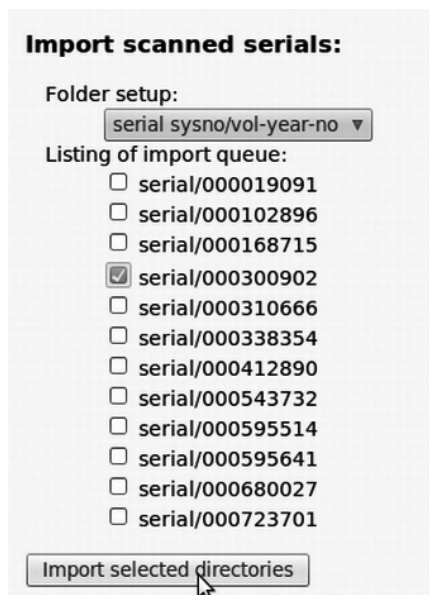


Obr. 1: Úvodní obrazovka MEditoru po přihlášení

Vývoj metadatového editoru probíhá v Moravské zemské knihovně od roku 2008. Cílem projektu bylo vytvořit open-source alternativu ke komerčním softwarům, které dokáží zpřístupnit digitální dokumenty v systému Kramerius. Ten je totiž koncipován tak, že dokáže pojmout dokumenty s předem připraveným popisem ve formátu, který v současné době dokáže vyrobit pouze komerční software Sirius. Prakticky to znamená, že menší knihovna, která si naskenuje knihu, ji není schopná v současné verzi Krameria publikovat bez toho, aniž by musela potřebný popis vytvořit ručně, zadat externímu dodavateli nebo si pořídit komerční metadatový editor za ne zrovna malou částku.

Když naskenujeme knihu, získáme tím sice její digitální kopii, ale pro její zpřístupnění potřebujeme ještě další informace – metadata. Základem jsou metadata strukturní – údaje o tom, jak jdou jednotlivé skeny po sobě, který sken odpovídá kterému číslu stránky fyzické předlohy, jak je monografie rozdělena na kapitoly nebo periodikum na ročníky, čísla a články. Tyto informace jsou nezbytné pro listování a prohledávání dokumentu v digitální knihovně. Bibliografická metadata jsou převzatá z knihovního katalogu a upravená pro potřeby digitálního dokumentu. Administrativní metadata popisují mimo jiné právní okolnosti – zda je digitální dokument možno

zpřístupnit veřejnosti a za jakých podmínek – a technická metadata určují parametry naskenovaných obrázků, velikost, rozlišení, použité formáty a jejich verze apod.



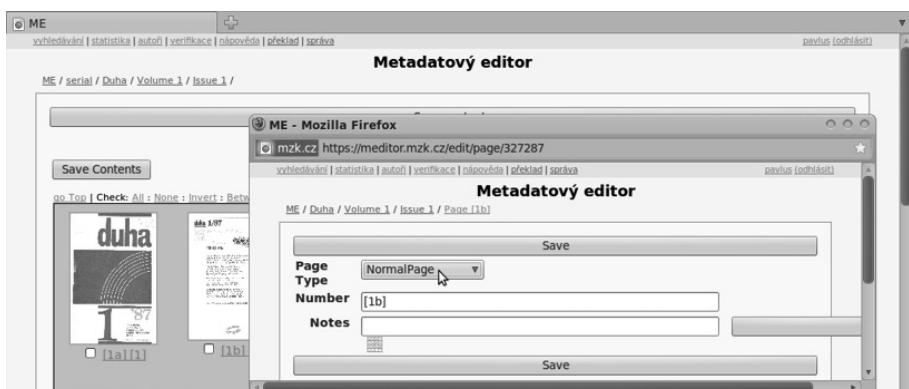
Obr. 2: Import seriálu pojmenovaného systémovým číslem



Obr. č. 3: Přehled naimportovaných seriálů



Obr. č. 4: Mapování stránek – zde určíme, že skenu číslo 0019 ve fyzickém dokumentu odpovídá číslo strany 17



Obr. č. 5: Přehled stránek a určování jejich typu



MEditor pracuje nad adresářovou strukturou, do které ukládáme naskenované dokumenty ve formátu tiff, jpeg nebo djvu. Adresář s obrázky, jejichž názvy tvoří vzrůstající číselnou řadu, je pojmenován podle systémového čísla z knihovního systému Aleph nebo čárového kódu dané jednotky. MEditor „vidí“ do takovéto struktury a nabídne automaticky seriály připravené k importu. Stačí jen zaškrtnout políčko u požadovaného dokumentu a kliknout na tlačítko. V té chvíli editor začne kopírovat obrázky k sobě, vytvářet základní struk-

turální metadata a pokud je napojen na knihovní systém, stahovat bibliografický záznam dané jednotky.

Po importu je potřeba upravit strukturu dokumentu, zkontrolovat, zda je dokument kompletní, nechýbí či naopak nepřebývá některá strana, ročník seriálu rozdělit na jednotlivá čísla, popsat články, určit typ stránky (např. zda se jedná o titulní list, reklamu, obsah monografie) atd.



Obr. č. 6: Rozdělení čísla seriálu na články – v jiné sekci potom můžeme u článků dopsat bibliografické údaje

vyhledávání | statistika | autoři | verifikace | nápověda | překlad | správa pavlus (odhlásit)

Metadatový editor

ME / serial / Duha /

Save

System Identifier: -

▼ **Unique Identifier:** _____ ✕

Unique Identifier URNType: -

Unique Identifier SICType: -

▼ **Unique Identifier:** _____ ✕

▼ **Periodical Owner:** _____ ✕

Library: -

Shelf Number: +

▼ **Periodical Owner:** _____ ✕

▼ **Core Bibliographic Description Periodical:** _____ ✕

▼ **Title:** _____ ✕

Upload cover page

Obr. č. 7: Editace bibliografického popisu dokumentu

Bibliografické údaje k dokumentu se stahují přes protokol Z39.50 z knihovního katalogu na základě pojmenování adresářů, které mají v názvu čárový kód jednotky nebo systémové číslo knihovního záznamu. Jednotlivé údaje se předvyplní do struktury požadované systémem Kramerius – od názvu dokumentu, přes autora, nakladatele, rok vydání a další „klasické“ knihovní metadata, až k údajům o digitalizovaném dokumentu. Vše je samozřejmě editovatelné a další informace, které nebyly nalezeny v originálním záznamu z katalogu, je možné doplnit ručně.

Když máme dokument optimálně popsáný a zkontrolovaný, můžeme ho zveřejnit. Kliknutím na tlačítko „Publikovat“ se obrázky nakopírují do digitální knihovny Kramerius a zároveň s nimi se importuje i metadatový popis v potřebném formátu.

V letošním roce jsme začali využívat metadatový editor v ostrém provozu v oddělení digitalizace Moravské zemské knihovny. Z rutinního používání vyplynulo mnoho drobných chyb, které souvisí nejčastěji se zpracováním nestandardních dokumentů – např. přívazků

nebo dokumentů na pomezí monografie a periodika. Průběžně se pracuje na jejich odstraňování a zároveň jsou doplňovány „vychytávky“, které mají usnadnit a urychlit práci s editorem. Nově pracujeme na překladu metadatového editoru do češtiny tak, aby vznikla přímo v editoru tabulka, která umožní překlad i do jiných jazyků. Dalšími funkcemi editoru jsou např. možnost volání OCR – automatického rozpoznání textu dokumentu, generování statických html stránek, které mohou být indexované Googlem nebo jiným internetovým vyhledávačem, generování technických a administrativních metadat obsahujících informace o digitalizaci (použitý skener, rozlišení, velikost, formát a barevnost obrázků. . .) a autorskoprávní záležitosti (kdy bude dokument volně šiřitelný, kdo je vlastníkem digitální kopie a kdo fyzické předlohy apod.). Letošním rokem plánujeme uzavřít vývoj editoru pro Krameria 3 a přesunout pozornost k vývoji obdobného nástroje pro novou verzi Krameria, která byla oficiálně vypuštěna na začátku září.

konference/akce

O čtení a čtenářích



První reprezentativní výzkum čtení (knih) v populaci nad 15 let se konal v České republice v roce 2007. Na jeho metodologické přípravě se podílely dvě instituce: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR a Národní knihovna ČR. Finančně byl průzkum podpořen MK ČR. Byl sledován vzorek 1 551 respondentů a snahou bylo zaměřením na oblast knižně-čtenářské kultury. O 3 roky později se tento typ průzkumu opakoval, opět u občanů ČR starších 15 let, velikost vzorku byla téměř stejná 1 550 respondentů. Sběr dat probíhal od 1. do 30. 6. 2010. Metodou průzkumu byly standardizované rozhovory podle dotazníku

s náhodně oslovenými občany a jeho zaměření stejné jako v roce 2007 čtení, získávání a půjčování knih, beletrie, čtení na internetu. Zpracované výsledky se připravují ke knižnímu vydání (podzim 2011). Nás zajímala zejména skupina mládeže, dospívajících mezi 15 až 20 lety. Jsou to mladí lidé, které chceme v knihovnách oslovit, hledáme cestu jak jim přiblížit čtení, jak je přesvědčit, že vedle internetu a sociálních sítí má v životě své nedílné místo kniha (a může být klasická i v elektronické podobě). Proto jsme se na profesora Jiřího Trávnicka obrátili s několika otázkami.



1) Výzkumu čtení se na rozdíl od zahraničí začínáme v České republice věnovat systematicky až po roce 2000. První reprezentativní průzkum mezi obyvateli ČR staršími 15 let se konal v roce 2007. Druhý, navazující a s možností už určitého srovnání, se uskutečnil v roce 2010. Můžete, pane profesore, oba tyto průzkumy charakterizovat, přiblížit jejich smysl a cíl a případně je srovnat?

Oba dva výzkumy jsou založeny na klasické statistice a přinášejí rámcový obraz naší společnosti, žádné detailní a hlubší poznatky tedy od nich nečekejme. Pro ty si musíme dojít jinak. Už když jsme se zkoumáním začínali, tak jsme se rozhodli, že budeme držet jádro otázek ve stejné podobě, aby bylo možné srovnat trendy, a že čtvrtinu otázek budeme věnovat jednomu fenoménu čtenářské kultury. V r. 2007 to byly veřejné knihovny, letos beletrie a čtení v digitálním prostředí. Ve srovnání těch dvou výzkumů vyplynulo, že velmi málo poklesl počet čtenářů, tj. těch, kdo přečtou za rok aspoň jednu knihu (jakoukoliv) – z 83 procent na 79 procent; mírně ubylo i těch, kdo navštíví během roku aspoň jednou veřejnou knihovnu – ze 40 procent na 38 procent; výrazně ubyl počet těch, kdo si za rok koupí alespoň jednu knihu – ze 71 procent na 46 procent. Čtení knih věnujeme denně v průměru o tři minuty méně (v roce 2007 to bylo 41 minut, v roce 2010 to je 38 minut). Tohle jsou „suchá“ a „nezáživná“ čísla. Vy se však ptáte na i na smysl a cíl. Jedním z nich je mít výzkumy srovnatelné s jinými zeměmi, kde se dělají už dlouhodobě (např. v Německu, Polsku, Kanadě, USA, Izraeli atd.). Dále je to fakt, že čtení o nás prozrazuje strašně moc. Čtení totiž není jen jedna z kulturních kompetencí, ale jde o klíčovou kompetenci, bránu k mnoha ostatním. Řečeno jinak: čtení je velice frekventovaná socio-kulturní křižovatka, kde se protíná vzdělávání, volný čas, zázemí, z něhož pocházíme, naše hodnoty a preference, vztah k tradici, ekonomická situace, ba i důvěra v druhé. O tom, co se u nás vydává, víme; namnoze (to už hůře) víme i to, kolik se čeho vydává. Ale víme, co se s tím vším děje v cílové instanci? Kdo co čte, kolik, čemu dává přednost, proč lidi čtou to, a ne něco jiného?

2) Mohl byste nám přiblížit, kterými skupinami či věkovými kategoriemi se průzkum 2010 zabýval? Jak se ve výsledcích průzkumu odráží věk respondentů?

Výzkum je zaměřen na dospělé, tj. na populaci od 15 let. Věk respondentů je samozřejmě velmi důležitým kritériem, kolik se čte, co se čte, jak často se chodí do knihoven, atd. Obecně lze říci, že nejvíce se čte v mladém věku, po 25. roku života čtení upadá a opět narůstá na konci ekonomicky aktivního věku, tj. okolo šedesátky. U knihoven je tato tendence ještě vypouklejší: propad kolem 25. roku je daleko silnější. U nabývání knížek je naopak střední věk dobou, kdy si knížky obstaráváme nejvíce.

3) Zaměříme se na nejmladší skupinu, tedy věk dospívajících od 15 do 20 let. Je to skupina, kterou se snaží oslovit a získat k četbě veřejné knihovny v České republice. Na tuto skupinu se v roce 2010 zaměřila také Moravská zemská knihovna (univerzální vědecká knihovna), která umožňuje mladým lidem, středoškolákům, využívat služby bez registračního poplatku. Ukázal průzkum čím můžeme tuto věkovou kategorii v knihovnách zaujmout?

Ukázal. Např. nejvíce jsou s nabídkou služeb spokojeni naši nejstarší občanské (nad 65 let), následují ti nejmladší (15–24 let), nejméně střední generace, tj. ti, kdo chodí do knihoven nejméně. Když jsme se ptali, které služby by knihovny měly poskytovat, tak vyšlo najevo, že nejmladší návštěvníci mají jednoznačně ze všech věkových skupin největší zájem o vzdělávací akce, ale také o to, aby v knihovnách fungovalo občerstvení a internet, nejvíce také stojí o databáze informačních zdrojů, naopak nejméně stojí o regionální informace.

4) Jak ovlivňují média jako internet a televize čtení mladých lidí? Začínají se číst více knihy v elektronické podobě? Viz.: www.digibooks.cz, www.ebookstore.cz, www.GoogleBooks.cz, www.amazon.com, e-knihovna na www.mlp.cz a další portály?

K tak detailním poznatkům jsme nešli. Zajímalo nás, co lidé čtou na internetu, kolik na něm stráví denně minut, jak často ho používají a také zda by souhlasili

s tím, že by texty existovaly jen v podobě elektronické. Mladí jsou – očekávatelně – daleko největšími internauty, ale co do čtenářského chování, i oni dávají přednost tomu co ostatní, tedy především krátkým textům, hlavně zprávám.

5) Vychází podle vás dost kvalitní naučné literatury i beletrie pro mladé lidi?

Můj názor je, že ten, kdo hledá, tak si to svoje najde i na tomto poli. Obecně bych však uvítal, kdyby tady bylo více lidí, pro něž je samozřejmě psát pro širší publikum, tedy lidí typu Václava Cílka, Jiřího Grygara či Tomáše Halíka, všichni tito autoři – dle mé vlastní zkušenosti – umí vtahovat nejenom laiky, ale i mladé lidi. Že jich u nás není více, za to může tak trochu i tlak tradice, která je blízká spíše německému naukovému stylu než anglosaskému. Druhý z nich je s to v daleko větší míře komunikovat, vtahovat do problému neodborníky. Tohle se u nás bere jako buď „zrada“ vysoké vědy nebo přinejmenším jako pouhá popularizace. Pro mnohé pěstitele vědy musí jejich snaha vzbuzovat pocit něčeho posvátného, ba esoterického. Psát jasně a nadto ještě pro lidi mimo komunitu, v tom je cosi podezřelého. Příznačným budiž, že ani náš systém hodnocení vědy na vysokých školách a v Akademii věd ČR nedává za takovéto výstupy žádné body.

6) Lze ovlivnit vztah mladých lidí, věkové kategorie o které mluvíme, ke knize, k čtení? Nebo už je „zakódován“ z rodiny, ze školy, do té míry, že nemůžeme nic změnit? Teď myslím na snahy a aktivity knihoven.

Náš poznatek je takový (ale platí to i pro poznatky z jiných zemí), že základem je rodina. Škola, knihovna už pouze může nastavenou tendenci usměrnit, ale nikoli zvrátit. Ale mezi hochy je přece jenom o poznání více těch, kteří se stali čtenáři i přes to, že pocházeli z výrazně nečtenářské rodiny, než mezi dívkami.

7) Ještě se vrátím ke srovnání obou průzkumů. Ukázal průzkum 2007 a 2010 nějaké výrazné odlišnosti právě ve věkové kategorii 15 až 20 let? Mění se čtenářství mladých lidí, jejich vztah ke knize?

Žádná výrazná změna v této skupině nastala. Čtenářsky jsme za ty tři roky zchudli všichni, přičemž nejmladší nezchudli o nic více než ti ostatní. Největší propad nastal ve středním věku, resp. ve věku nejvyšší ekonomické aktivity od 25 do 44 let.

8) Na závěr si dovoluji být trochu osobní. Jaký je váš názor na e-knihy? Máte vlastní čtečku e-knih nebo půjčil jste si ji už? Jaký je váš názor na tento poměrně nový informační zdroj? Jen poznámka „na okraj“, v Moravské zemské knihovně Vám, pane profesore, rádi čtečku na e-knihy půjčme ☺

Ó, děkuji. Čtečku ještě nemám, ale už je asi na spadnutí. Pár jsem si jich ozkoušel, např. na jarním veletrhu knih v Praze. Problém asi není čtečka, ale to, že u nás zatím neexistuje rozvinutý trh s elektronickými knihami. Nejsem žádný technopesimista, ale „omezení“ papírového člověka se už asi nezbavím. Kniha je pro mě artefakt, tj. jednotu textu, sazby, vazby, grafického doprovodu. Rád si na ni sáhnou, držím ji v ruce, pohýčkám si ji. Mám rád vůni dávných knih i to, jak se mění barva jejich stránek, když stárnou.

S Jiřím Trávníčkem rozmlouvala Jana Nejezchlebová

Výsledky průzkumu z roku 2007 a 2010 viz:

Trávníček, Jiří. Čteme?: Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize. Brno: Host, 2008. 207 s.

ISBN 978-80-7294-270-1 (Host, Brno)

ISBN 978-80-7050-554-0 (Národní knihovna České republiky, Praha)

Čtenářství, jeho význam a podpora: Výzkum, teorie a praxe v České republice a Spolkové republice Německo. Praha: SKIP ČR, 2008. 83 s.

ISBN 80-85 851-18-0

Výsledky byly také publikovány v časopise GRANDbiblio: č. 8 – 2007, č. 1/2 – 2008 a č. 3 – 2008.

GRANDbiblio. 2010, roč. 4, č. 11/12, Trávníček, Jiří. Jak čteme (1), s. 32 – 33.

ISSN 1802-3320, elektronická verze ISSN 1802-4408.

<http://www.udl.cas.cz/cs/>



Adresát Oldřich Mikulášek 1910–2010

Připravit výstavu u příležitosti narození významného básníka, to není snadný úkol. Jak neotře, nově přiblížit návštěvníkovi slavnou osobnost? Čím naplnit obligátní zadání „přehled života a díla“?

Příjemce zpráv osobních i úředních

Obnovené oddělení dějin literatury Moravského zemského muzea v Brně představovalo až do 25. září 2010 v Paláci šlechtíčen na Koblišné ulici výstavu „Adresát Oldřich Mikulášek 1910–2010“. Titul naznačuje, jak se autoři (Michal Příbáň a Hana Kraflová) se zadáním vyrovnali. Stačilo nechat se vést materiálem a ten sám nabídl kýžený klíč: stěžejní část pozůstalosti Oldřicha

Mikuláška tvoří bohatá korespondence – rozhodli se tedy postavit expozici právě na ní. Představit autora, redaktora, občana Oldřicha Mikuláška jakožto adresáta: dopisů osobních i úředních, vlnitých i oficiálně chladných, závažných i rozverných. Jako příjemce rozhodnutí nakladatelů, obdivných řádků i redakčních honorářů. V nejširším slova smyslu jako adresáta zpráv, životních událostí nebo společenských podnětů.

Ve výtvarném uchopení (Jitka Kalová) pak hrála roli barva (od nevině modrého dětství přes hnědé období válečné, rudá léta padesátá a nadějnou zeleň následujícího desetiletí až k normalizační šedi) a „poštovní“ stylizace jak expozice samé, tak doprovodných tiskovin: charakterizovala etapy v životě osobním, do něhož se promítly politické souvislosti – ty zřetelně vystály



ilustrací jednotlivých období také prostřednictvím portrétů státníků na poštovních známkách. Každý oddíl uvádějí na panelu dominantní citáty: rada redaktora Lidových novin Josefa Čapka mladému básníkovi, vzpomínky Jana Skácela nebo Čestmíra Jeřábka a také charakteristika Mikulášskova díla z pera Zdeňka Kožmína.

**„Gratulace, posudky, pozdravy z cest.
Kolik toho povědí o životě člověka!
Jak jsme rázem blízko i těm, kteří je
odeslali!“**

Pro výstavu bylo vybráno přes 50 textových dokumentů – především dopisů (jsou prezentovány v barevných kopiích) – a procházka mezi nimi evokuje listování dějinami české literatury: odesílateli jsou například František Halas, Jan Skácel, Jindřich Chalupecký, Jan Zahradníček, Egon Hostovský, Vladimír Holan, Jan Zábřana, Vladimír Neff, František Hrubín, Milan Uhde, Ludvík Kundera, Vilém Závada, Jan Pilař nebo Jaroslav Seifert. Najdeme zde i mnohé dosud nepublikované fotografie z básníkovy mládí a vůbec ze soukromí, stejně jako snímky z veřejných vystoupení a besed, tak hojných v 50. a 60. letech, i básníkovy umělecké fotografické portréty od Bohumila Marčáka.

Expozicí zněl hlas básníka

Výstavu samozřejmě doplnilo Mikulášskovo knižně vydané dílo a také knihy jeho kolegů s rukopisnými dedikacemi (např. Petra Kabeše, Jana Trefulky, Jaromíra Tomečka, Ivana Jelínka, Mirka Elpla, Ludvíka Němce nebo Josefa Suchého). Jako příklad ztížené cesty textu

ke čtenáři vybrali autoři Sbírku Agogh: nabídli rukopis s básníkovými opravami, autorské korektury, nakladatelskou smlouvu – poté korespondenci, týkající se vyřazení knihy z edičního plánu, a po dlouhé pomlce pak dopisy, směřující konečně k vydání v roce 1989.

Jedna z vitrín je věnována oficiálním oceněním (najdeme zde např. diplom zasloužilého umělce, podepsaný tehdejšími ministrem kultury, básníkovým velkým obdivovatelem Čestmírem Císařem), jiná Mikulášskovým karikaturám od Viléma Reichmanna – jappého, další pak publikacím v periodikách: od slavného Hosta před samizdat editorem Ludvíka Kundery ze 70. let až po 1. číslo tehdy průlomového časopisu *Revue otevřené kultury* – ROK (1985). Poslechli jsme si i hlas Oldřicha Mikuláška: básně „Láska“ a „Mamince“ v podání autora poskytl archiv Českého rozhlasu Brno.

Vernisáž 1. června 2010 svou přítomností ozdobili vzácní hosté: z díla svého otce recitoval člen činohry Národního divadla v Brně Ondřej Mikulášek s kolegyní Gabrielou Štefanovou, o básníkově díle promluvil Antonín Přidal a z Prahy přibyl a na přítele vzpomínul herec Stanislav Zindulka. Závěrečné slovo patřilo básníkově ženě, vitální paní Věře Mikuláškové.

Výstava byla primárně určena dospělému návštěvníkovi, ale jistě zaujala i studenty středních škol a žáky druhého stupně škol základních: nahlédnutí do soukromí jim nejen přiblíží konkrétní uměleckou osobnost, ale jejím prostřednictvím také pomůže lépe pochopit historické souvislosti, přiblíží jim realie této země – a osud nekonformního umělce – v právě uplynulém století.

Hana Kraflová



Bibliotheca academica – výroční odborná konference knihoven vysokých škol

Tato výroční akce vysokoškolských knihoven, která se konala ve dnech 2. až 3. listopadu 2010 na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity, je v pořadí již sedmnáctá. Poprvé se konala 10. listopadu 1994 v Praze pod názvem *Celostátní porada knihovníků vysokých škol* a pořádala ji Komise pro vysokoškolské knihovny při Radě vysokých škol. Během následujících dvou let se ukázalo, že počet aktuálních témat vhodných k prezentaci stále narůstá, proto se od roku 1997 akce koná jako dvoudenní.

Spolupořadatelem akce je vždy některá vysokoškolská knihovna, která se v rámci prvního dne také představí. Tak měli knihovníci během let možnost navštívit řadu nově postavených budov či rekonstruovaných knihoven na většině veřejných vysokých škol. V roce 2002, opět v Praze, poprvé pořádala konference Asociace knihoven vysokých škol ČR (AKVŠ), která byla v červnu téhož roku ustavena jako institucionální základna pro podporu rozvoje a zvyšování kvality vysokoškolských knihoven a pro meziknihovní spolupráci v národním i mezinárodním měřítku.

Programová skladba konference se během let vyvíjela, v prvních deseti letech bývaly na programu velmi často příspěvky věnované informačnímu vzdělávání knihovníků i uživatelů, vytváření konsorcií pro zpřístupňování elektronických informačních zdrojů, jejich využívání, statistickému vykazování činnosti vysokoškolských knihoven či problémům spojeným s nově přijatými zákony v oblasti knihovnictví a autorského

práva. Kompletní přehled lze najít na webových stránkách AKVŠ*.

V roce 2007 v Ostravě bylo představeno nové pojetí konference spojené také s novým názvem *Bibliotheca academica – cíle a perspektivy vysokoškolských knihoven*. V následujícím roce v Plzni poprvé na konferenci vystoupili přednášející ze zahraničí – významní odborníci z evropských vysokoškolských knihoven a byla nově koncipována skladba programu.

První den se skládá ze dvou částí: *část informační, která obsahuje zprávu o činnosti AKVŠ včetně odborných aktivit za uplynulý rok. Druhá, odborná část se věnuje aktuálním tématům důležitým pro rozvoj vysokoškolské knihovny.*

Druhý den se představují úspěšné projekty řešené ve vysokoškolských knihovnách a jsou prezentovány zkušenosti a inspirativní podněty, které načerpali vysokoškolské knihovníci v zahraničních knihovnách v rámci cest podpořených z Fondu AKVŠ.

Toto programové schéma bude naplněno i letos v Brně. Odborné téma letošní konference bude věnováno roli vysokoškolské knihovny v propagaci otevřeného přístupu (open access) jako způsobu publikování a zveřejňování výsledků výzkumné činnosti univerzit a bude navázáno na celoevropský projekt OpenAIRE**.

Podrobné informace o letošní konferenci lze nalézt webových stránkách konference.***

Iva Prochásková

* <http://www.akvs.cz/aktivita/index.html>

** <http://www.openaire.eu/>

*** <http://www.akvs.cz/aktivita/ba-cpvsk-2010/>

Brněnská máchovská konference

Ve dnech 11. a 12. listopadu 2010 pořádala Obec spisovatelů v Historickém sále Moravského zemského muzea dvoudenní brněnskou máchovskou konferenci. Dlužno říct, že proběhla bez jakéhokoli mediálního ohlasu, což bylo pro organizátory jistým zklamáním. Měla poněkud jiný charakter než podobná konference v Praze. Už název: Literatura – příroda – kultura naznačoval, že máchovské téma je rozšířeno o další aspekty.

První den, tj. čtvrtek, byl celý věnován literatuře, a to jednak literatuře pro děti, jednak odborné literatuře máchovské. Své příspěvky přednesli přední čeští máchologové, ale také odborníci na dětskou literaturu i samotní autoři knih pro děti a mládež. Téma zahajovala Luisa Nováková. Toto zaměření sledovalo především výchovu dětí ke vztahu k přírodě. Bylo tedy samozřejmé, že část příspěvků se vztahovala k autorovi, který je s přírodou spjatý nad jiné – k Jaromíru Tomečkovi.

Druhý den byl ve znamení filozofie, evoluční ontologie a environmentální výchovy. Vysoce odborné a podnětné příspěvky, které se zabývaly vztahem přírody a kultury, vyvolaly rovněž odbornou a velice živou diskusi.

Na konferenci vystoupilo celkem 22 českých a slovenských badatelů a spisovatelů, jako je například Vladimír Křivánek, Lubomír Brožek, František Všeťka, Jiří Poláček, dále Martin Tomášek, Richard Změlík a Jiří Pavelka, ve filozofické sekci zaujal Josef Šmajš, Emil Višňovský, Etela Farkašová, Otakar A. Funda, Richard Vondráček aj., zajímavou přednáškou o přírodě ve vý-

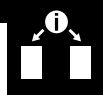
tvárném díle překvapil Zbyněk Fišer. Je potěšující, že vedle už zkušených vědců vystoupili i mladí, začínající vědci, jako například Gabriela Oaklandová, Bohuslav Binka, Marek Timko, Kateřina Rezková a další. Nechyběli ani spisovatelé – Marcella Marboe a Antonín Bajaja, čerstvý nositel Státní ceny za literaturu.

Odborná část programu byla završena představením Divadla hudby a poezie Agadir: ve čtvrtek byl uveden Melodram na slova K. H. Máchy Slavné ticho panovalo s původní hudbou Ondřeje Fucimana, v pátek scénické pásmo z díla Josefa Šmajše Ohrožená kultura, rovněž s původním hudebním doprovodem.

Suma sumárum – třebaže se na konferenci hodně hovořilo o současném alarmujícím stavu přírody, o bezohledném postupu civilizace a zejména konzumního myšlení i způsobu života, nevyzněla celá akce pesimisticky. Mnozí přítomní – například Hana Horká či Aleš Máchal – fundovaně a přesvědčivě hovořili o nových a působivých metodách environmentální výchovy, která vede zejména mládež k novému citlivému a zároveň poučenému postoji k naší planetě.

Tečkou za celou akcí bude Sborník, v němž se objeví nejen příspěvky přednesené na konferenci, ale i další práce, jejichž autoři se nemohli konference zúčastnit osobně. Doufáme, že to nebude tečka definitivní. . .

Milena Fucimanová



Dobrovolnictví ve veřejných knihovnách

Úvod

Dobrovolnictví tak, jak je chápáno dnes, lze zakotvit do doby nástupu kapitalismu. Spolky sdružující občany, kteří se rozhodli dobrovolně pomáhat, navazovaly na činnost bratrstev a řádů. Činnost těchto organizací se datuje již od středověku, ale nelze ji chápat jako dobrovolnou. Náplň bratrství a řádů byla zpravidla organizována duchovními, a byla přímou součástí jejich povolání.

K prudkému rozvoji dobrovolnické činnosti na našem území dochází až po pádu komunismu, především v oblasti ekologie, lidských práv, zdravotnictví, sportu aj. Dobrovolnictví však není doménou jen neziskových organizací. Potenciál dobrovolníků by za určitých podmínek mohl pomoci řadě jiných organizací, včetně veřejných knihoven.

Důkazem, že dobrovolnictví je aplikovatelné i na knihovny, jsou německé veřejné knihovny, které se o své pozitivní zkušenosti se začleněním dobrovolníků do knihovnických procesů podělily v sérii článků v časopise *BuB: Forum Bibliothek und Information* v roce 2008.

Mohou také české veřejné knihovny využít dobrovolnický potenciál? Existují možnosti „zaměstnávání“ dobrovolníků na území veřejných knihoven? Pokud v oblasti integrace dobrovolníků do knihoven lze definovat elementární překážky, pak jaké? Lze navrhnout způsob řešení? Má některá z veřejných knihoven již četné praktické zkušenosti na tomto poli? V následujících řádcích byste měli na výše uvedené otázky najít odpověď.

K terminologii dobrovolnictví

Názvosloví v dobrovolnické oblasti není tak jednoduchou záležitostí, jak by se na první pohled mohlo zdát. Zvláštní pozornost by se měla věnovat zejména pojmům „dobrovolnická služba“ a „dobrovolnická

činnost“, které jsou často užívány synonymně. Význam těchto dvou pojmů není shodný a je třeba dbát na správné používání těchto termínů.

Dobrovolnická služba je zpravidla činností na plný úvazek a dobrovolník má obvykle uhrazeny náklady své činnosti, včetně pojištění, velmi často se jedná o dobrovolnou službu v zahraničí. U mladých lidí v rámci Evropské dobrovolné služby se jedná např. o moderní obdobu chození „na zkušenou“ do světa [Tošner, 2001].

Naproti tomu dobrovolnická činnost je prací na částečný úvazek, kterou dobrovolníci vykonávají nárázově (např. při festivalech), nebo se jí věnují pravidelně po celý rok např. několikrát týdně.

Klíčovým pojmem je pak „dobrovolník“. Detailně o osobnosti dobrovolníka hovoří Tošner: „*Dobrovolníci jsou nositeli nejen pomoci, ale také lidskosti a tvořivosti, poskytují pomoc nejen při plnění poslání organizace, ale nabízejí nové pohledy na řešení problémů a zpětovou vazbu zabraňující stereotypnímu výkonu. Mají čas a možnost dělat činnosti, které nelze zvládat v běžném provozu, přičemž klientům poskytují neformální formu vztahu. Dobrovolníci jsou nejen doplněním týmu profesionálů, ale propagují organizaci na veřejnosti*“ [Tošner, 2008].

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) sice pracuje s termínem, „dobrovolný knihovník“, nicméně je třeba si uvědomit, že dobrovolný knihovník sice nedostává mzdu, ale roční nebo jinou odměnu. O dobrovolnictví ve vztahu ke knihovnám se tak hovoří v zcela jiném kontextu. Neboť jak již zde bylo řečeno, dobrovolníci jsou aktivisté, kteří v knihovnách bezplatně vypomáhají.

V souvislosti s dobrovolnictvím na poli veřejných knihoven je užitečné orientovat se i v dalších příbuzných pojmech, jako např. „dobrovolnické organizace“, „dobrovolnický sektor“. Vědět, že existuje Všeobecná deklarace o dobrovolnictví, a to od roku 2001. Informačním zdrojem se může stát i síť dobrovolnic-

kých center. Podle informačního centra neziskových organizací ICN [2009], respektive podle jeho katalogu služeb, bylo na počátku roku registrováno celkem 44 center.

Legislativní úprava dobrovolnictví

Legislativně je problematika dobrovolnictví v České republice upravena zejména zákonem č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů / zákon o dobrovolnické službě/. Vznik tohoto zákona byl iniciován v Mezinárodním roce dobrovolnictví, a to 2001, se záměrem zaplnit právní vakuum, které v této oblasti doposud panovalo.

Paragraf 2, odst. 1, písm. b) zákona o dobrovolnictví č. 198/2002 Sb. dále také uvádí, že dobrovolnická služba je činností, při níž dobrovolník poskytuje pomoc při péči o zachování kulturního dědictví (tzn. především správa historických knižních Sbírek). Dobrovolníkem dle §3 může být fyzická osoba starší 15 let, popřípadě osoba starší 18 let, jedná-li se o výkon dobrovolnické služby mimo území České republiky [Zákon, 2002].

Činnost dobrovolníků v České republice upravují i další právní předpisy. Významné uplatnění mohou dobrovolníci najít i v oblasti poskytování sociálních služeb. Tato problematika je upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Podle tohoto zákona nemohou své dobrovolníky poskytovat všechny akreditované organizace, ale pouze ty nestátní nebo neziskové. Pro ostatní organizace je tu druhá možnost, mohou vstupovat do zařízení podle tzv. standardu kvality č. 9 „Personální a organizační zajištění sociální služby“.

Ministerstvo práce a sociálních věcí dále uvádí, že dobrovolník, který není v pracovně-právním vztahu, se řídí Občanským zákoníkem, ať už jde o dobrovolnictví akreditované či nikoliv. Dále je zde uvedeno, že dobrovolníci v sociálních službách by měli uzavřít smlouvu o výkonu dobrovolnické služby (§ 5). Stejně tak by měli respektovat standard kvality č. 9 [Zákon, 2006].

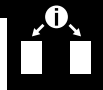
Německá podoba dobrovolnictví

Na úvod bych měla zmínit, že kromě právních předpisů pro dobrovolné služby neexistují ve Spolkové republice Německo žádné vnitrostátní právní předpisy specifické pro dobrovolnou činnost nebo službu, která by řešila všechny otázky týkající se dobrovolnictví.

Navzdory této skutečnosti je dobrovolnictví v německých veřejných knihovnách snad tím nejlepším možným příkladem dobré praxe. V úvodu jsem se již zmínila, že v roce 2008 bylo dobrovolnictví v knihovnách velkým tématem. Autoři článků, kteří ke zmíněné debatě přispěli, se shodují, že základním stavebním kamenem ve spolupráci s dobrovolníky je vzdělání – v podobě specializovaných kurzů. S rostoucím počtem dobrovolníků nabývá na důležitosti schopnost efektivní a nerušené komunikace. Kontakt se všemi zúčastněnými má na starost speciálně pověřená osoba a pak další lokální kontaktní osoby. Důležité je definovat požadavky, plány, cíle, předávat si informace, které souvisejí s působením dobrovolníků. Samotnému výběru dobrovolníků bychom měli věnovat velkou pozornost a nelitovat vynaloženého času [Jordan-Bonin, 2008].

O zajímavé změně postoje referuje článek: *Dobrovolníci – šance pro knihovny* [Umlauf, 2008]. Do roku 1999 Svaz německých knihovníků (DVB) striktně odmítal využívání dobrovolníků v knihovnách. DVB dokonce vydal na sklonku tisíciletí brožuru s názvem: „Dobrovolníci žádná/nějaká šance pro knihovny?“. A právě v této publikaci svaz prezentoval změnu svého postoje k dobrovolnictví. Svaz se snažil vysvětlit, že se nejedná o snahu nahradit placenou práci odborníků neplacenou službou dobrovolníků. Brožura obsahuje konkrétní rady a tipy pro zaměstnávání dobrovolníků, od organizace spolupráce s dobrovolníky, přes konkrétní úkony typicky vykonávané dobrovolníky, až po vzory pracovních smluv.

Změna mínění DBV však neznamenala obrat ve smýšlení některých knihoven. Ne všem se navrhovaná představa zalíbila. Mnoho knihoven za navrhovanou změnou vidělo opět jen snahu nahradit zaškoleného profesionála laikem bez speciálního vzdělání. K problému možného zneužití dobrovolníků, kteří se promění v neplacenou náhražku odborníků, se ještě vrátíme.



„Přírodním úkazem“ v oblasti dobrovolnictví je církevní knihovna Georgsmarienhütte. Právě zde pracují jen čtyři státem placení zaměstnanci a celkem neuvěřitelných 130 dobrovolníků. Využití potenciálu dobrovolníků zde má dlouhou tradici, vše začalo již roku 1885, kdy zde byla otevřena první církevní knihovna [Lohe, 2008]. Autorka příspěvku nepopírá, že čas od času může dojít k chybě, zpravidla díky chybějící rutině.

Dobrovolnictví a profesionalita

V předchozí části jsem se okrajově zmínila o problému, který s sebou dobrovolnictví v knihovnách přináší, a sice pocit ohrožení ze strany profesionálních knihovníků. Podle Strzolký [2008] začínající kolegové pracují na hranici mzdového dumpingu.

Strzolký dále upozorňuje na fakt, že neprofesionály ze sebe dělají sami knihovníci tím, že slepě následují každý trend, který se objeví. Někteří zainteresovaní se podle autora snaží zlehčit knihovnické činnosti, což nakonec ústí v to, že ani sami návštěvníci nevědí, k čemu je vlastně v knihovně odborník dobrý, proč je nezbytné mít pro práci v knihovně vysokoškolské vzdělání.

Česká podoba dobrovolnictví

Mám-li hovořit o české podobě dobrovolnictví, musím se spokojit jen s velmi omezenými zdroji. Praktickou zkušenost se začleněním dobrovolníků do činnosti knihovny má pouze městská knihovna Louny.

Podle slov ředitelky knihovny bylo zapojení dobrovolníků do knihovny spontánní. Lidé byli spokojeni s trendem vývoje knihovny, což je přivedlo k myšlence dobrovolné práce. Na počátku bylo nutné si uvědomit, co dobrovolníci pro knihovnu mohou udělat, a jak nejlépe využít jejich potenciál s respektem k jejich osobní jedinečnosti [BAHNEROVÁ, 2010].

Počet dobrovolníků ve zdejší knihovně kolísá mezi 25 – 30. Struktura dobrovolníků je pestrá od studentů přes ženy v domácnosti v produktivním věku, seniory až po specialisty (fotograf). Převažují ženy z řad

seniorů. Knihovna této skutečnosti využila a založila Spolek paní, dívek a dam (tradice dámských spolků) [BAHNEROVÁ, 2010].

Po právní stránce je spolupráce dobrovolníků ošetřena v rámci Občanského zákona příkazní smlouvou, která reguluje vztah obou zúčastněných subjektů. Knihovna dále vytvořila Informační list, který má sloužit jako vnitřní podklad pro realizaci a naplnění dobrovolnické služby. Dobrovolník zde specifikuje svoje časové možnosti, požadavky a omezení. Dalším důležitým dokumentem je Kodex dobrovolníka, který definuje osobu dobrovolníka a jeho práva a povinnosti. [BAHNEROVÁ, 2010].

Odměnou pro dobrovolníky je ocenění jejich práce, byť jen ústní. Knihovna každý rok pořádá společný výlet, slaví společně vánoce a všichni dobrovolníci mají tzv. VIP vstup do knihovny, což znamená využívání všech služeb zdarma.

Výsledky dotazníkového šetření – dobrovolnictví v českých knihovnách

Zde bych ráda prezentovala, velice stručně, výsledky dotazníkového šetření, které bylo provedeno v souvislosti s psaním mé diplomové práce, která pojednává o dobrovolnictví v knihovnách. Průzkum proběhl v 43 knihovnách na území Prahy a Královéhradeckého kraje. Na základě vyhodnocení odpovědí jsem dospěla k následujícím hlavním zjištěním:

1. Praktickou zkušenost s dobrovolníky má jen malý počet knihoven (36 %).
2. Knihovny by působení dobrovolníků uvítaly (75 %).
3. Celkem 28 % knihoven se domnívá, že by činnost dobrovolníků měla být právně regulována.
4. Naprostá většina knihoven (90 %) by byla ochotna zaučít dobrovolníka do některých z činností, které by v knihovně vykonával.
5. Žádná z knihoven se nedomnívá, že by přítomnost dobrovolníka degradovala jejich profesi.

Závěr

Podrobná analýza zjištěných skutečností vyplývajících z dotazníkového šetření by si vyžádala samostatný příspěvek, přesto se pokusím prezentovat závěry, ke kterým jsem během své práce dospěla.

Nelze jednoznačně konstatovat, jaké jsou reálné možnosti zaměstnávání dobrovolníků. Z výsledků šetření je patrné, že si knihovny umí představit působení dobrovolníků v jejich institucích zpravidla jen na různé pomocné (např. kopírovací) nebo úklidové práce. Příčiny tohoto jednostranného pohledu knihoven na dobrovolníky byly podrobně analyzovány v předcházející kapitole. Odpovědi na výše položenou otázku je, že možnosti dobrovolnické práce v českých veřejných knihovnách jsou, ale jsou značně limitované. A to zejména ve srovnání s možnostmi dobrovolnické práce v německých veřejných knihovnách. Církevní knihovna Georgsmarienhütte (Dolní Sasko) zcela jistě nevyužívá svých 130 dobrovolníků pouze na pomocné a úklidové práce.

Na straně druhé i v ČR lze najít knihovnu, která dobrovolnický potenciál využívá tím nejlepším možným způsobem. Městská knihovna Louny je však na tomto poli naprostým solitérem. Aktivita této knihovny a její způsob práce s dobrovolníky mohou být impulsem (a možným východiskem) pro ostatní knihovny, které o přijetí dobrovolníků uvažují. Ambice knihovny však sahají dál, a sice k udělení akreditace Ministerstva vnitra. Lounská knihovna by na základě tohoto osvědčení mohla vysílat své dobrovolníky do jiných knihoven a přispět tak k jejich přirozenému začlenění do prostředí veřejného knihovnictví.

Výsledky dotazníkového průzkumu odhalily potencionální možnou překážku v masivnějším využití dobrovolnické práce. A sice nelze si nepovšimnout zásadního rozporu mezi zodpovězením otázky (neboli přáním knihoven) tak, jak se od nich očekává, a realitou. Pokud by knihovny opravdu uvítaly působení dobrovolníků, proč k jejich získání nepřistupují aktivněji? Argument nedostatečné právní ochrany knihoven ve světle pozitivních zkušeností lounské knihovny, která se chrání v intencích občanského zákoníku, ztrácí na síle. Ostatně tuto skutečnost potvrdily i výsledky již několikrát odkazovaného

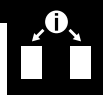
průzkumu. Hlavní překážkou je pak pravděpodobně omezený pohled knihoven na možnosti dobrovolnické práce, nedostatečná manažerská zkušenost s tímto typem pracovníků a jistě též omezené množství nabízených školení, která by knihovna musela zajistit ve většině případů vlastními silami. Musíme si však uvědomit, že dobrovolník nerovná se amatér. Příkladem zapojení dobrovolníků do speciálních služeb, které jsou náročné na personál, ale nevyžadují speciální dovednosti, by mohla být jejich aktivita v zahraničních knihovnách. Může se jednat o veřejná čtení, případně pomoc seniorům či jinak handicapovaným uživatelům knihoven. Dobrovolníci by mohli být užiteční i ve sféře informačních technologií, počítačové pomoci, organizování počítačových školení atd.

Následující rok bude **Evropským rokem dobrovolnictví** a Ministerstvo kultury ČR hodlá tuto iniciativu podporovat. Knihovny by této skutečnosti měly využít, i kdyby jen k tomu, aby do otázky působení dobrovolníků ve svých řadách vnesly více světla.

Kateřina Lišková

Použitá literatura

- Bahnerová, Dagmar. 2010. Re: dobrovolníci ve vasiknihovne [elektronická pošta]. Message to: Kateřina Lišková. 14 March 2010 [cit. 2010-10-29]. Osobní komunikace.
- Česko. Zákon ze dne 14. března 2006 č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. [cit. 2009-11-19]. [HTML dokument] dostupné také z WWW: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/dobrovolnik-108_2006.pdf>.
- Česko. Zákon ze dne 24. dubna 2002 č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě. [cit. 2009-11-19]. [HTML dokument] dostupné také z WWW: <www.nadace-adra.cz/files/dccb/.../198_zakon_o_dobrovolnicke_sluzbe.pdf>.
- ICN : Informační centrum neziskových informací. Katalog služeb : dobročinnost a dobrovolnictví [online]. Neziskovky.cz, c2008 [cit. 2009-03-13]. [HTML dokument] dostupný z WWW: <<http://neziskovky.cz/katalog/kategorie/dobrocinnost-a-dobrovolnictvi/>>.
- Jordan-Bonin, Eva von. 2008. Ehrenamt – jabbittel BuB, 2008, Jg. 60, Nr. 02, s. 138-140. ISSN 0340-0301.
- Lohe, Anne. 2008. EinenormesPotenzialanIdeenundTalenten. BuB, 2008, Jg. 60, Nr. 02, s. 131-133. ISSN 0340-0301.
- Strzalka, Rainer. 2008. Wirdeprofessionalisierenunsselfst! BuB, 2008, Jg. 60, Nr. 02, s. 148. ISSN 0340-0301.
- Tošner, Jiří. 2001. Dobrovolnictví - rehabilitace občanských čtností. Sociální politika, 2001, roč. 27, č. 9, s. 4-7. Dostupný také v elektronické podobě z WWW: <<http://www.hest.cz/media.shtml?x=91190>>.
- Tošner, Jiří. 2008. 10let rozvoje dobrovolnictví v ČR : rehabilitace občanských čtností. Fórum sociální politiky, 2008, č. 2, s. 26-27. Dostupný také v elektronické podobě z WWW: <<http://www.hest.cz/media.shtml?x=2091558>>.
- Umlauf, Konrad. 2008. FreiwilligealsChancefürBibliotheken. BuB, 2008, Jg. 60, Nr. 04, s. 275. ISSN 0340-0301.



Dokonalé služby v hudebních knihovnách

Abstrakt: Na hudebních knihovnách nejlépe vidíme, že služby stárnou. Nepříznivé legislativní změny; snadná dostupnost hudby na internetu; digitalizace a změna/rozpad hudebního průmyslu nutí hudební knihovny, aby radikálně inovovaly své služby. Průzkum ve vybraných knihovnách potvrdil skutečnost, že hudební knihovny ztrácí klientelu a přemýšlí o své budoucnosti v širších souvislostech.

Klíčová slova: služby, hudební knihovny, knihovní management, identita knihovny, strategie, marketing ve veřejných knihovnách

Úvod

Hudební knihovny v České republice vznikaly ve veřejných knihovnách většinou vyčleněním knih o hudbě, hudebnin a gramodesek do zvláštního úseku (oddělení). Největší hudební knihovny v ČR jsou: hudební oddělení Ústřední knihovny Městské knihovny v Praze - existuje jako součást původně Obecní knihovny už od roku 1893; hudební knihovna v Knihovně Jiřího Mahena v Brně - vznikla v roce 1962. Většina hudebních knihoven vznikla až po roce 1989 jako nabídka rozšíření služeb veřejnosti. Nové prostorové podmínky umožnily hudebním knihovnám rozvoj, většina knihoven začala půjčovat absenčně a zintenzivnila stávající kulturně vzdělávací činnost. Začala se cíleně věnovat akvizici, knihovníci procházeli a procházejí nejrůznějšími kurzy, které jsou zaměřené na hudební problematiku. Např. „Vzdělávání knihovníků pracujících v hudebních knihovnách“ (SKIP, NK ČR), „Popis hudebnin a zvukových dokumentů“ (SKIP, IAML, NK ČR...), „Dějiny hudby a hudebních směrů“ (KJM Brno, regionální knihovny), „Širší problematika hudebního knihovnictví“ (IAML, SKIP, NK ČR, MěK Praha, MěK Hradec Králové a další).

Definice managementu

Americká manažerská asociace (American Management Association) interpretuje definici na základě vedení lidí takto: „*Management znamená umění dosahovat cíle organizace rukama a hlavami jiných.*“

Podle P. F. Druckera je manažer vedoucí pracovník zodpovědný za dosahování cílů jemu svěřených organizačních jednotek (útvarů, kolektivů). Zpravidla se na tvorbě těchto cílů i zajištění podmínek jejich plnění významně podílí. Především přitom plánuje, organizuje a kontroluje práci svých spolupracovníků.

Definice služby

Služby jsou vztahy, lidi a jejich pocity. Služby jsou nehmotné, abstraktní a je velmi obtížné měřit úroveň jejich kvality. V případě knihoven je nutné informovat uživatele, co mohou od nabízených služeb očekávat. I uživatel svou aktivitou ovlivňuje kvalitu služeb. Uživatel citlivě vnímá pocit péče, neformálního zájmu, slušnosti a kompetence personálu. Kvalitu služeb v případě knihoven ovlivňuje i prostředí a nabídka (dostatek informačních zdrojů/hudební databáze, dostatek hudebního fondu, kvalitní digitální knihovna apod.). Kvalita služeb se pozná nejlépe v kritických bodech, na které je nutné zaměřit pozornost. Nikdy bychom neměli zapomínat na dobrou zpětnou vazbu, stále platí, že nejlepší reklamou služby je služba sama. (Vosoba, Pavel)

Tři úrovně aktivit knihovny

Operační úroveň. Je zaměřena na efektivní provádění všeho, co organizace produkuje nebo dělá. V případě knihoven je to budování a využívání informačních fondů (zdrojů). **Technická úroveň.** Od určité velikosti

organizace je třeba, aby někdo činnosti realizované na operační úrovni koordinoval a určoval, které služby mají být realizované. Na technické úrovni musejí manažeři zabezpečovat řízení operačních činností, vazbu mezi těmi, kdo služby realizují, a těmi, kdo tyto služby užívají. Manažeři knihoven musí mít jistotu, že jsou k dispozici správné zdroje a že služby nacházejí své uživatele. **Strategická úroveň.** Knihovna funguje v širším sociálním prostředí, vůči kterému má zodpovědnost. Manažeři musejí mít jistotu, že technická úroveň funguje v souladu s obecnými požadavky společnosti. Knihovna by se měla rozvíjet v souladu se sociálním prostředím, v němž působí. Knihovna může do jisté míry ovlivňovat sociální prostředí pomocí různých kampaní, vzdělávacích programů apod.

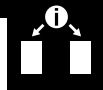
Průzkum ve vybraných hudebních knihovnách

Zkoumali jsme šest vybraných knihoven. Zejména jsme srovnávali statistické údaje z roku 2005 a 2009. Většina hudebních knihoven existuje ve spojení se zvukovými knihovnami (čtyři ze šesti), čemuž odpovídají i služby. Všechny nabízejí hudební aktivity a věnují se celoživotnímu vzdělávání uživatelů. Rozšiřují nabídku o audioknihy, hudební databáze, jedna knihovna (nejmenší z oslovených) spojila hudební knihovnu s Klubem deskových her a jako jediná vykazuje nárůst statistických údajů. Ostatní knihovny vykazují mnohdy až poloviční propad statistických údajů, což většinou vedlo ke snížení finančních prostředků na nákup nového fondu.

Některé z oslovených knihoven nabízejí svým uživatelům přístup do hudební encyklopedie Grove Music Online, jedná se o společnou licenci, kde není možný vzdálený přístup. Uvažují o zakoupení hudební databáze NAXOS (750 euro/ročně) – adresa: <http://www.naxosmusiclibrary.com> – klasická hudba, moderní jazz, rock&pop, současná instrumentální hudba, world music, čínská hudba, legendy jazzu, folku, blues, gospel a mluvené slovo. Umožňuje vzdálený přístup uživatelům. Databáze nabízí jen

poslech, stahování ani kopírování hudby není možné. Jedná se o databázi padesáti světových vydavatelství. Databáze nabízí i textové informace (abecední rejstřík skladatelů – biografie, diskografie), stahování not, studijní materiály, přehled dějin hudby, Music for Kids. Databázi je možné si zdarma otestovat (jeden měsíc), distributor pro ČR Classic Music Distribution (<http://www.classic.cz>).

Management hudebních knihoven se řídí pravidly týmové práce. Budoucnost vidí v digitálních výpůjčkách a převedení hudební knihovny do digitální podoby. Půjčování hudebnin a notových materiálů se nezměnilo, to tyto výpůjčky je trvalý zájem. V poskytování služeb hrají velkou roli prostory. Pokud jsou komfortní a nabízí dostatek poslechových míst, hudební nástroje, na kterých mohou uživatelé pravidelně cvičit a například profesionální notační program Sibelius 6 CZ (hudební program pro vytváření partitury, její úpravy a přehrávání, ale také pro kompozici, aranžování, publikování, výuku a studium), zajišťují hudební knihovně slibnou budoucnost. Některé oslovené knihovny uvažují o přebudování hudební knihovny na mediátéku, která by nabízela nejen hudbu, mluvené slovo, ale také filmy a jiné multimediální programy. Všechny zkoumané knihovny neměly jasně formulované poslání, vizi a písemnou strategii. Kooperace s ostatními odděleními funguje omezeně a kolegové mnohdy vnímají hudební knihovnu jako knihovnu v knihovně. Pokud neexistuje písemná strategie, směr vývoje, může se snadno stát, že knihovnu zasáhnou nečekané změny nepřipravenou, což může vést až k jejímu krachu (pokles sledovaných statistických údajů). Management knihoven musí vyvinout obrovské úsilí, aby knihovny „chytily druhý dech“ a uspěly i navzdory nepříznivým změnám. V případě jedné knihovny došlo dokonce k nežádoucí reorganizaci služeb. S klesající statistikou uživatelů došlo k tomu, že obě knihovny (hudební i zvuková) byly zpětně včleněny do provozu oddělení pro dospělé čtenáře. Statistiku tedy zvlášť nesledují. Není třeba dodávat, že se jedná o pozvolný zánik hudební knihovny. Díky zvukové knihovně, která má 35 registrovaných uživatelů, nedošlo k jejímu úplnému zrušení. Sloučením provozů sledoval



management personální úsporu. Knihovny obsluhují pracovníce oddělení pro dospělé čtenáře. I tak může dopadnout knihovna, která neplánuje svou budoucnost. Sloučením provozů přišla hudební a zvuková knihovna o krásné prostory a poslechové místa.

Shrnutí

Paradoxně nejmenší problémy má knihovna, která působí v nejmenším městě a její možnosti jsou tudíž dost omezené. Management je zřejmě nucen přemýšlet o knihovně v jiných souvislostech a hledat jiné zdroje (např. deskové hry). Kvalitu služeb určuje management, ten musí být prozíravý a přizpůsobit nabídku poptávce. V knihovně musejí všichni přemýšlet o své budoucnosti a sledovat nejnovější trendy ve světě, což se odrazí v nabízených službách. Některé knihovny spíše tápou, nepřizpůsobují nabídku poptávce, intuitivně cítí, že by měly změnit své služby, ale nedisponují personálními a ani finančními možnostmi. Domníváme se, že knihovnám nejvíce schází jasně formulované poslání, vize a strategie. V době krize a radikálních změn se hudební knihovny bez dobrého managementu neobejdou, měly by se spojit a prostřednictvím České národní skupiny IAML a SKIP iniciovat příznivé legislativní změny. V době krize se ukazuje dobrým řešením strategické plánování. Na propadu hudebních knihoven je vidět, že pokud se management knihoven nevzpamatuje a nezačne vytvářet strategie, cíleně plánovat budoucnost, může se snadno stát, že problém existence hudebních knihoven přeroste v problém existence veřejných knihoven.

Hudební knihovna jako špičková organizace v místě

Agresivní marketing a fundraising byly podle Michaela Kaisera (prezidenta Kennedyho centra ve Washingtonu) postupy, kterými zachránil několik uměleckých souborů před krachem. Klíč k úspěšnému fungování kulturních organizací spatřuje především v kombinaci špičkového

uměleckého programu (špičkových služeb), kvalitního a cíleného marketingu i na ně navazujícího propracovaného fundraisingu. Strategické plánování organizace vychází z vymezení a přesné formulace jejího poslání i vypracování externí a interní analýzy prostředí.

Analýza podle M. Kaisera

Analýza je dvojí: externí a interní. Při externí analýze zjišťujeme geografický dosah, cílové skupiny a snažíme se určit a poznat konkurenci. Při interní analýze zjišťujeme především silná i slabá místa, lidské zdroje a analyzujeme jednotlivé činnosti knihovny.

Identita knihovny

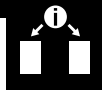
Je nutné vybudovat identitu knihovny. M. Kaiser konstatuje, že bez identity nemá marketing a ani fundraising šanci uspět. Je nutné pozitivně ovlivnit veřejné mínění, proto doporučuje věnovat pozornost zážitkovým aktivitám. Je třeba vymezit knihovnu v místě, kde působí. Odlišit se od konkurence, být výjimeční. Knihovnu je nutné medializovat, což znamená rozvíjet dobré vztahy s novináři. V každém městě se narodila nějaká slavná osobnost, proč toho nevyužít? Slavné osobnosti přitahují pozornost a jsou mediálně zajímavé. Je nutné přicházet stále s něčím novým, inovovat, žádný mediální hit netrvá věčně. Většina činností přispívajících k dobrému obrazu knihovny je zadarmo. Je to především poctivá práce zaměstnanců ve službách, jejich přítomnost a vlídnost. Jedná se o reklamu, která se šíří sama. Kvalitní nabídka a kompetentní obsluha dělají knihovnu pro uživatele zajímavou a žádanou. Je nutné zaměřit svou pozornost a úsilí na konkrétní cílové skupiny. Plošné zaměření pozornosti na celou komunitu nepřináší výsledky. Spolupracujte, vytvářejte neformální společné podniky, ve spojení je síla. Více se dočtete na webových stránkách: www.arts-manager.org.

Budoucnost hudebních knihoven

Hudební fondy jsou využívány a služby hudebních knihoven provozovány na mnoha úrovních. Dánsko je jedinou evropskou zemí, která vymezuje zpřístupňování hudebních materiálů ve státní legislativě. Hudební knihovny silně ovlivňují tyto změny: změny v hudebním průmyslu, novela autorského zákona a masová digitalizace. Úkoly pro budoucnost definuje projekt PULMAN (Doporučení pro činnost veřejných knihoven, archivů a muzeí v podmínkách informační společnosti). Knihovny by měly uživatelům zajišťovat jakékoli potřebné nahrávky. Avšak ekonomické hledisko představuje komplex problémů, souvisejících s otázkou autorského práva a autorského honoráře. Měly by samy digitálně zpřístupňovat hudební materiály a video nahrávky, jako jsou texty, zvukové dokumenty a obrazové materiály, zvláště pak ty, jež vznikly v lokálním či regionálním kontextu. Dále by měly zajistit bezproblémové vyhledávání hudebních zdrojů – vytvořit jednotnou evropskou informační bránu k hudebním zdrojům na internetu. Měly by pro tuto oblast plánovat a realizovat výzkum. Měly by dbát na vzdělávání knihovníků hudebních knihoven v elektronickém věku. Jedním z nástrojů, jak rychleji a efektivněji reagovat na změny, je strategické plánování, které vymezuje střední i dlouhodobé cíle ve vztahu k rychle se měnícímu vnějšmu prostředí a stanovuje rozhodnutí, opatření a akce, které ke splnění těchto cílů vedou. Knihovny jsou financovány z veřejných zdrojů, což se ukazuje jako problematické. Strategické dokumenty by tak mohly věcně zdůvodnit a naplánovat potřebné finanční zdroje, nezbytné pro splnění strategických cílů knihovny. Finská vláda publikovala „Mapu Digizemě“, která definuje digitální informační služby. Velká Británie reguluje knihovny už od roku 1850. Vytvořila „Lidovou síť“, ta začleňuje knihovny do národní strategie vlády na podporu informační společnosti a zamezení digitální přehrady (informovaní a neinformovaní jedinci ve společnosti). Rakousko podporuje knihovny jako střediska kultury. Nabízí projekt „Knihovny online“, které přinášejí knihy k lidem atd.

Mnoho hudebních oddělení ve veřejných knihovnách uchovává klasické informační prameny ve formě knih, které se vztahují k nahrávkám, skladatelům, interpretům, estrádám, stylům atd. Méně často se uchovávají soubory vokálních a instrumentálních partitur. Mnohdy jsou budovány spíše fonotéky či mediátéky, které kladou důraz na nahrané a multimediální materiály, kde jsou málo dostupné tištěné hudební dokumenty. Rozmanité formy nosičů informací (notové záznamy, audiozáznamy, videozáznamy, knihy atd.) téměř nejsou integrovány, dokonce ani v katalogích. Národní nebo regionální strategie zajištění hudebních dokumentů ve veřejných knihovnách se ujala jen v málo zemích, např. ve Velké Británii, kde se ukazuje, že se jedná o velmi užitečný počín. V poslední době znatelně poklesla finanční podpora služeb hudebních knihoven ve prospěch jiných knihovních služeb nebo investic do technologií. U managementu přetrvává představa, že si hudební knihovny na sebe vydělají (manipulační poplatky za výpůjčku 10,- -30,- Kč). Veřejné knihovny by mohly fungovat jako informační kanály směřující uživatele k hudebním dokumentům, které tito uživatelé hledají dříve, než si je vypůjčí nebo koupí. Např. European Music Navigator (<http://www.musicnavigator.org>). IAML je Mezinárodní sdružení hudebních knihoven, archivů a dokumentačních středisek, má dva tisíce členů ze 45 zemí celého světa. Národní knihovna ČR vytvořila Českou národní skupinu IAML, která je součástí světové IAML a podílí se na řešení hudební problematiky. Cílem je především celosvětově evidovat hudebniny, zajistit jejich ochranu a sjednotit katalogizaci.

Strategie. Management knihoven by měl umět definovat jednotlivé strategie k dosažení definovaných cílů knihovny. Strategie je souhrn rozhodnutí, které určují směr vývoje knihovny v jejím prostředí. Strategie pomůže rozdělit zdroje a vývoj oblastí činností a funkcí v knihovně. Slovo strategie pochází z řečtiny a sestává ze dvou slov: stratos – vojsko a agos – vůdce (umění vojevůdce). Jde o určitý plán vztahující se k vedení války jako celku. Vedení stanovuje obecné cíle a postupy k jejich dosažení, tzv. strategické operace. Strategické plánování je pro úspěch knihovny nezbytné.



Vedení knihovny se musí rozhodnout, jakým směrem se chce ubírat, musí zvolit odpovídající strategii jak proniknout na trh či posílit stávající pozici. Může rozšiřovat stávající služby, případně vytvořit nové pro nové uživatele. Každé kvalitní strategii předchází důkladné analýzy, které by měly zhodnotit silné a slabé stránky knihovny a definovat její příležitosti a hrozby. Analýzy by měly dále identifikovat hodnotu knihovny, formulovat její cíle, strategie, dílčí cíle a taktiky. Plánování je prostředkem ke splnění záměrů a dosažení cílů v určitém časovém horizontu. Součástí plánování je identifikace a implementace strategií (postupů), jak těchto cílů dosáhnout. Strategii je nutné pečlivě sledovat a průběžně vyhodnocovat. Strategie by měla mít písemnou podobu, měla by obsahovat poslání knihovny, charakterizovat prostředí, v němž knihovna působí, trh, jemuž knihovna slouží a měla by popisovat činnosti knihovny (fondy, služby, vybavení, zaměstnance).

Při zpracování perspektivní strategie zaměřené na budoucnost musí management knihovny vycházet ze znalosti potřeb uživatelů (analýzy, průzkumy apod.). V rámci strategie definuje segmenty uživatelů a jejich potřeb, které chce uspokojit a určuje způsob uspokojování těchto zjištěných potřeb. Strategii je nutné rozpracovat pro funkční oblasti: marketingové strategie, finanční, personální ad. Základem všech strategií zůstává budování konkurenční výhody. Výsledná strategie by měla být velmi stručná a přehledná, abys ní mohl management snadno pracovat (12–15 stránek), jasně pochopitelná a formulovaná.

Příklad z Dánska. Knihovnické služby pro seniory v Dánsku zahrnují služby vázané na domov, kterých mohou využít senioři v institucích (pečovatelské domy, střediska denní péče apod.). Knihovní služby se za posledních deset let stávají více individualizovanými. Staří lidé mají specifické potřeby, výzvu a prověřením knihovnických služeb je především Alzheimerova choroba – v knihovnách se objevují „reminiscenční boxy“ (plánovaná a systematická práce s pamětí lidí). Senioři a osoby se zrakovým postižením v Dánsku využívají zvukové knihy a knihy v Braillově písmu přímo z Nota: (<http://www.nota.nu/node/111>). Nota je národní knihovna v Dánsku pro dyslektiky, dysgrafie a osoby s dyslexií. Uživatel si může stáhnout nebo objednat zvukové knihy přímo od Nota na domovské stránce (www.e17.dk). Digitalizace je jednou z dalších možností, jak zpřístupnit obsah knihovnických služeb. Podle Dánského statistického odboru má 60 % seniorů ve věku 60–69 let a 27 % seniorů nad 70 let v Dánsku přístup k internetu z domova.

Celkově má 75 % populace přístup k internetu z domova. Téměř 90 % seniorů nad 70 let vlastní mobilní telefon. Na seniory může mít hudba uklidňující vliv. Je nejdůležitějším médiem pro interakci s lidmi s demencí. Verbální komunikace je obtížná, ale jsou vhodné zpěv, tanec a poslech uklidňující hudby a meditačních zpěvů. Klidná klasická hudba se hodí k relaxaci. Rovněž staré filmy, filmy o místní historii a přírodě se ukazují jako vynikající relaxační médium.

Marketing. Knihovna vypráví poutavé příběhy o svých aktivitách, nejlepší je nechat vyprávět samotné uživatele. Podělte se o dobré zkušenosti i mimo knihovnu. Hledejte partnery mimo knihovnu (sociální služby, kulturní dům, divadlo, kino, muzeum, galerie, neziskové organizace ad.). Zapojte kolegy v knihovně, udělejte si z nich spojence. Využijte místní média, uspořádejte akci takového významu, že se objeví v celostátních médiích. Většina lidí neví, co knihovna nabízí. Začněte lákovou webovou domovskou stránkou. Publikujte v místních novinách zajímavé rozhovory s uživateli. Informujte o svých službách ve městě (lékárny, čekárny u lékařů, neziskové organizace, obchodní domy, nádraží apod.). Budujte portréty spokojených uživatelů. Vzdělávejte své knihovníky a neodmítejte pomoc dobrovolníků. Plánujte svou budoucnost. Zpracujte plán marketingu. Mějte vizi a strategii.

Libuše Foberová

Literatura

DONNELLY, jr. James H.; GIBSON, James L.; IVANCEVICH, John, M. *Management*. Praha: Grada Publishing, 2004. 824 s. ISBN 80-7169-422-3.

FOBEROVÁ, L. *Management v knihovnách*. DUHA, jaro 2009, roč. 23, č. 1, s. 2-10. ISSN 0862-1985.

MORTENSEN, H. A. Knihovní služby pro seniory : výzvy a příležitosti v oblasti služeb pro seniory v knihovně a další aktivity. [Příklad A. Kubátová]. *Knihovna – knihovnická revue*, 2010, Roč. 21, č. 1, 2010, s. 57-68. ISSN 1801-3252.

PULMAN : public libraries mobilising advanced networks : doporučení pro činnost veřejných knihoven, archivů a muzeí v podmínkách informační společnosti : [projekt / z anglického originálu přeložili Šárka Kašpárková... et al.]. Praha : Národní knihovna ČR, 2004. 381 s. ISBN: 80-7050-447-1.

Strategie pro evropské knihovny / přeložil a uspořádal Zdeněk Matušík. Praha : Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2006. 124 s. ISBN: 80-85851-16-4.

VOSOBA, P. *Dokonalé služby Co chtějí zákazníci*. Praha : Grada Publishing, 2004. 164 s. ISBN 80-247-0847-7.

Příspěvek byl prezentován na 30. semináři hudebních knihovníků „Slovenské hudobné knihovníctvo na polceste?“, který se konal 28. – 29. září 2010 na půdě Žilinské univerzity v Žilině. Organizátoři: Univerzitná knižnica v Bratislave, Žilinská univerzita v Žiline, Krajská knižnica v Žiline, Slovenská národná knižnica v Martine, Slovenská národná skupina IAML, Spolok slovenských knihovníkov.

E-kniha a její čtečka II – rozdělení z pohledu uživatele

Moravská zemská knihovna v rámci svých služeb nabízí čtenářům další novinku. Registrovaní uživatelé si mohou půjčit na týden domů čtečku e-knih. MZK není v současné době jedinou knihovnou nabízející čtečky k absenční výpůjčce, a doufejme, že se do budoucna čtečky stanou základním vybavením všech knihoven. Zaměřme se tedy na jedno z mnoha rozdělení typu čteček z hlediska přívětivosti a využití uživatele.

Čas zlomu

Podobně jako u všech nových technologií, tak i u e-knih a jejich čteček vznikají zásadní okamžiky, které určí směr jejich vývoje. Ať už to byl minule zmiňovaný projekt Gutenberg z roku 1971 nebo rok 1998, kdy Kim Blagg získal první ISBN pro svoji knihu. Právě rok 1998 je zlomový – na trh se dostávají první čtečky, ať už je to Rocket eBook, SoftBook, Cybook a nebo mnoho dalších druhů. Z pohledu běžného uživatele jsou pro nás důležité dva konkrétní okamžiky v roce **2006** a **2007**, kdy společnost Sony představuje svůj **Sony Reader** a naproti tomu americká společnost Amazon uvádí na svůj trh první **Amazon Kindle**. V rámci šíření těchto produktů na celosvětovém trhu se čtečka stala uživatelsky dostupnou a rozšířenou.

Jakou čtečku si pořídit?

V současnosti nabízí trh několik čteček a jejich rozlišení je pro běžného uživatele poměrně složité. Rozdělit je můžeme podle základní typologie na **svázané s výrobcem** (vydavatelem či e-shopem) a **nesvázané**. Dále na klasické čtečky na bázi **elektronického inkoustu a papíru** – ve většině případu monochromatické a bezdotykové (nejrozšířenější). Multimediální čtečky, tzv. **pady** – většinou na bázi barevných LCD displejů a **velkoformátové čtečky** vhodné pro četbu

periodik. Uvedme si u každé kategorie dva příklady jejich zástupců.

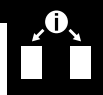
Čtečky na bázi elektronického inkoustu a papíru

Patří mezi základní a nejrozšířenější skupinu čteček e-knih. Vlastnosti displejů na bázi elektronického inkoustu a papíru nám umožňují skvělou viditelnost na slunci i při umělém osvětlení. Displej není prosvícený, potřebuje tedy externí zdroj světla a při čtení si uživatel připadá, jako by četl z běžného papíru. Nedráždí tedy oči a jsou proto vhodné a také velmi vyhledávané zrakově handicapovanými čtenáři, zvláště, mohou-li si zvolit vlastní velikost fontu – textu. Je to rozhodně uživatelsky přívětivější, než číst klasickou knihu s lupou nebo jinou zdravotní pomůckou. Navíc většina typů čteček disponuje integrovaným mp3 přehrávačem a tak lze při náznaku únavy danou četbu kombinovat s poslechem shodné audioknihy. Tento druh čteček má značnou výdrž baterie (i několik týdnů na jedno nabití), proto jsou zvláště vhodné k cestování.

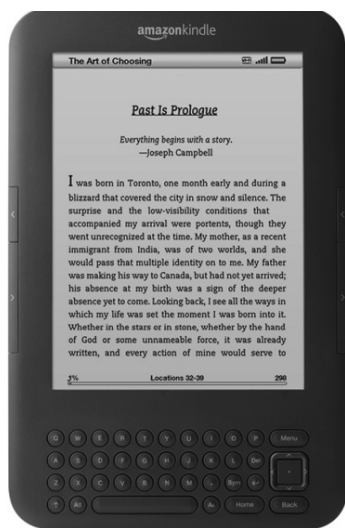
Čtečky na bázi elektronického inkoustu a papíru nedráždí oči a jsou vhodné i pro zrakově handicapované čtenáře – lze zvolit velikost písma i kombinovat vlastní četbu s poslechem shodné audioknihy.

Mezi velmi oblíbené, rozšířené – dnes i cenově dostupné (cca 5 000 Kč) – nesvázané, tedy otevřené čtečky, na bázi e-papíru patří stále **Jinke HanLin eReader V3**. S displejem šest palců formátově připomíná klasickou knihu a můžete si ji vypůjčit právě třeba v MZK.

Svázanou čtečku a hlavně aktuální novinku představuje třeba **Amazon Kindle** třetí generace, jenž stojí v základní verzi Wi-Fi pouze 139 USD. Jedná se o čtečku vybavenou šestipalcovým displejem s pasivní technologií e-ink s ostrostí pozorovacího úhlu téměř 180 stupňů, takže se chová téměř jako běžný



papír. Navíc váží pouze 220 g. Tyto moderní čtečky již disponují plnou klávesnicí a přístupem na internet vhodným nejen k běžnému užití, ale i k přímému pořízení e-knih i jejich případné online platbě nebo přístupu k digitalizovaným dokumentům. Nechybí ani mp3 přehrávač a vestavěné reproduktory. Tyto svázané čtečky nejsou spojeny pouze s e-shopem atd., ale lze do nich např. pomocí USB portu nahrát i vlastní dokumenty.



Obr. 1: Amazon Kindle

Multimediální čtečky

Zahrnují velmi širokou skupinu, která začíná od kapesních multimediálních přehrávačů s podporou čtení e-knih až po kapesní osobní počítače. Mezi cenově velmi přístupné (cca 2500 Kč) modely této kategorie patří **Prestigio eBook PER3052B**. Má barevný pěti palcový displej o rozlišení 800x480 a kromě čtečky funguje i jako kapesní multimediální přehrávač: k poslechu oblíbené hudby, sledování videa nebo prohlížení fotografií z vaší dovolené.



Obr. 2: Prestigio eBook PER3052B

Apple iPad je přenosné zařízení s dotykovým, sklem krytým displejem s LED podsvícením o úhlopříčce 9,7 palce a rozlišení 1 024 x 768. Přístroj váží 700 g a má rozměry cca 24 × 19 cm. Zajímavá je jeho tloušťka – necelých 1,5 cm! Ovládání na bázi multi-touch je zajišťováno přes displej prsty. Displej je opatřen masnotu odpuzujícím povlakem, takže by se neměl při intenzivním užívání tolik umazat. Přístroj je vybaven vlastním novým procesorem Apple A4 běžícím na frekvenci 1 GHz. K ukládání dat je užita flash paměť o kapacitách 16, 32 a 64 GB. Všechny modely přístroje jsou vybaveny Wi-Fi a Bluetooth, vyšší modely pak i 3G modemem a GPS přijímačem. Jedná se o zařízení značně drahé (od 500 USD). iPad nabízí vlastní čtecí software iBooks s online přístupem na Apple Store pro nákup e-knih a tím ho tedy můžeme i přiřadit k svázaným čtečkám.

Velkoformátové čtečky

Mezi čtečkami mají své místo i moderní zařízení pro čtení velkých formátů, zejména novin a periodik, ať už

v digitalizované formě nebo online. Jedná se o zařízení drahá, ale vývoj jde rychle dopředu a snad již brzy budou i velkoformátové čtečky uživatelsky dostupné. Jednu z nejmodernějších čteček představila společnost Skiff. Její čtečka Skiff Reader má úhlopříčku 30 cm a tloušťku necelých 7 mm. Díky tomu je pružná a ohebná. Je vybavena nejnovějším typem dotykového elektronického papíru o rozlišení 1 200 x 1 600. Disponuje příjmem dat prostřednictvím sítě 3G, Wi-Fi nebo USB, zabudovanou pamětí 4GB, slotem na paměť rozšiřující karty SDHC či zabudovaným reproduktorem.



Obr. 3: Skiff Reader

Pozadu nezůstává ani již zmiňovaný výrobce Amazon. Uvedl na trh vylepšenou verzi své nejprodávanější elektronické čtečky knih s názvem Kindle DX Graphite. Displej s akcelerometrem a elektronickým inkoustem má úhlopříčku 9,7 palce a rozlišení 1 200 × 824. Čtečka disponuje interní kapacitou 4 GB pro ukládání knih či PDF souborů, obsahuje také USB port, podporuje 3G včetně předplatného (stáhnutí v partnerských sítích zdarma po celém světě) a k dispozici je i klasický 3,5mm výstup na sluchátka pro případný poslech hudby. Dle

výrobce vydrží baterie nepřetržité čtení přibližně týden, s vypnutým bezdrátovým připojením pak až dva týdny.

Čtečky v Moravské zemské knihovně

O čtečky je v naší knihovně značný zájem, doporučujeme si je rezervovat v elektronickém katalogu. Je to snadné – rezervovat můžeme stejně jako klasickou knihu a následně zapůjčit u pultu v **Hudební a multimediální studovně** (4. patro). Pro více informací: <http://www.mzk.cz/služby/e-cticky.php>.

Čtečky naleznete pod signaturou ER1 pro Jinke HanLin eReader V5, ER2 pro Jinke HanLin eReader V3 a ER3 pro Bookeen Cybook Opus. Stejně označení nese i jejich čárový kód.

Chcete-li si čtečku vypůjčit nebo rezervovat, stačí se přihlásit do našeho katalogu <http://aleph.mzk.cz>.

Vzhledem k tomu, že již známe přesné údaje o hledaném dokumentu (např. název Jinke HanLin eReader V5 nebo signatura ER1), použijeme prohlížení abecedního rejstříku. Přes pole exempláře se již dostaneme k požadavku na výpůjčku a informaci, je-li daná čtečka k dispozici.

Tomáš Lipovský

(Pokračování článku E-kniha a její čtečka, možnosti využití pro knihovny. Duha, 2010, č.2, s.37–39.)

Použitá literatura:

Kindle Wireless Reading Device, Wi-Fi, 6" Display, Graphite - Latest Generation [online]. Cit. 2010-09-20. Dostupné z: <http://www.amazon.com/Kindle-Wireless-Reader-Wifi-Graphite/dp/B002Y27P3M/ref=kin3w_ddp_compare_title1/191-7183001-4046662>.

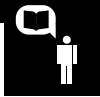
Šimko, M. Amazon Kindle 3 – první doteky [online]. Cit. [2010-09-28]. Dostupné z: <<http://blog.martinsimko.cz/2010/09/14/amazon-kindle-3-prvni-doteky/>>.

eBook Reader PER3052B [online]. Cit. 2010-09-10. Dostupné z: <<http://www.prestigio.cz/products/eBook-readers/3-series/eBook-reader-PER3052B>>.

Krejčí, R. Apple iPad: bezkonkurenční elektronická čtečka? Grafika.cz [online]. 31.1. 2010, [cit. 2010-09-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.grafika.cz/art/vse/appleipad-ebook.html>>.

Krynek, O. Tenká čtečka knih Skiff Reader má velký e-papír. Desingmagazin.cz [online]. 5.1. 2010, [cit. 2010-09-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.designmagazin.cz/technika/11660-tenka-ctecka-knih-skiff-reader-ma-velky-e-papir.html>>.

Javůrek, K. Nový Amazon Kindle DX Graphite: vyšší kontrast za nižší cenu. Živě.cz [online]. 1.7. 2010, [cit. 2010-09-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.zive.cz/bleskovky/sc-4-a-152899/default.aspx>>.

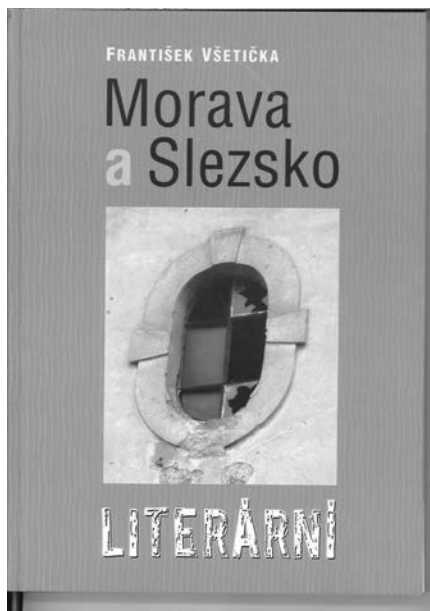


Spisovatelé z Moravy a Slezska

Olomoucký literární historik a teoretik František Všeťička (1932) už má na svém kontě dvě desítky knižních titulů. Převažují mezi nimi práce věnované kompoziční výstavbě literárního díla (*Kompoziciána*, 1986; *Stavba prózy*, 1992; *Stavba básně*, 1994; *Stavba dramatu*, 1996; *Podoby prózy*, 1997; *Dílňa bratří Čapků*, 1999; *Tektonika textu*, 2001; *Kroky Kalliopé*, 2003; *Možnosti Meleté*, 2005), ale tvoří je i monografie (*Václav Říha*, 1964; *Josef Štefan Kubín*, 1980; *Jakub Arbes*, 1993), biografické romány (*Před branami Omegy*, 1995; *Daleký dům*, 2001) či překlady z polštiny (Jan Pyszko: *Puklá pečeť polibku*, 1998). V roce 2002 Všeťička vydal knihu nazvanou *Olomouc literární*, v níž přiblížil spisovatele, kteří v tomto městě zanechali své stopy. Podobně zkoncipoval i soubor, jemuž dal název *Morava a Slezsko literární* (Olomouc: Nakladatelství J. Václ, 2009, 208 s. ISBN 978-80-904149-2-1).

Kromě stručného úvodního slova do něj zařadil jednapadesát textů, přičemž každý z nich ilustroval fotografií a nadto vytvořil samostatnou fotografickou přílohu. Sám tyto texty pokládá za fejetony, avšak jde o velmi rozmanité útvary, byť namnoze obsahující různé fejetonistické prvky. Rozličné jsou též evokované literární osobnosti. Představují je spisovatelé několika národností, známí i méně známí a zapomenutí, často mající jen regionální význam. Jsou tu však zařazeni i zástupci jiných profesí.

V jednotlivých kapitolách Všeťička osvětluje například vznik románu K. J. Beneše *Kouzelný dům* (1939), vztah Jakuba Demla a Pavly Kytlicové, přerovské působení Jiřího Mahena, jakož i životní osudy a tvorbu Antala Staška, Růženy Svobodové, Jiřího Sumína (vlastním jménem Amálie Vrbové), Josefa Merhauta, Františka Kožíka, Miroslava Hanuše, Jaromíra Tomečka, Hermý Svozilové-Johnové či Josefa Strnadela. Obdobně přibližuje autora povídek o „lidech kočovných“ Josefa Uhra, tvůrce historických próz Čenka Kramoliše, Jindřicha Spáčila a Františka Neužila, spisovatelky inspirované folklorem Ludmilu Hořkou a Helenu Salichovou, valašského prozaika Metoděje Jahna nebo autorku tri-



viální literatury Anuši Mittenhubrovou. Vedle povýtce zapomenutých postav Václava Voborníka, Ferdinanda Karafiáta a Emiliána Glocara neopomíjí ani folkloristicky orientované autory Martina Strouhala a Bohumíra Štégera, dlouhověké spisovatele Jana Drozda, Josefa Sedláka a Jaroslava Směju-Lončara, ba ani naše současníky Zdeňka Janíka, Romana Ráže a Richarda Sobotku.

Je třeba ocenit, že si všímá i tvůrců dalších národností, spjatých s územím Moravy či Slezska. A tak v jeho knize figurují Marie von Ebner-Eschenbachová, Joseph von Eichendorff, Robert Musil, Roda Roda (vlastním jménem Alexander Friedrich Rosenfeld), Charles Sealsfield (vlastním jménem Karl Postl), Ernst Sommer, Maria Stona (vlastním jménem Marie Scholzová, rozená Stonawski) a také polští básníci Władysław Młynek s Janem Pyszkem. Další kapitoly dotvářejí portréty překladatelů O. F. Bablera a Miloslava Uličného, historika Bořivoje Čelovského, přírodovědce a fejetonisty Jana Kořínka, přítelkyně Otokara Březiny Emilie Lakomé, orientalisty Jana Rypky a slovenského výtvarníka Marka Trizuljaka. Slováků je zde ovšem vícero: běží o osobnosti 19. století J. M. Hurbana, Daniela Slobodu a Juraje Slotu. A nakonec zmiňme literárního

historika Drahomíra Šajtara, v jehož charakteristice Všeticka akcentuje pozornost soustředěnou na zapomínané a přehlížené literáty, čímž bezděky charakterizuje i část svého odborného zaměření.

Celkově do své nové knihy promítl nejenom mnoho poznatků z literatury různé ražby, nýbrž i z osobních kontaktů, návštěv evokovaných míst a cest. Řadou detailů dokreslil profily vybraných osobností a jejich

sepětí s moravskými nebo slezskými lokalitami, takže zároveň napsal svěbytného průvodce (z tohoto hlediska, ale i vzhledem k obsahové různorodosti jednotlivých kapitol měl text svého díla tematicky rozčlenit). Může tak oslovit studenty a učitele češtiny, knihovníky i všechny ostatní zájemce o literaturu a kulturní historii.

Jiří Poláček

Inspirativní pohled do magické loutkářské říše

Do nepříliš rozsáhlého okruhu domácích knih, věnujících se zasvěceně loutkářské problematice, přibyl nyní – nedlouho po rozsáhlém reprezentativním svazku Česká loutka (2008) z téhož autorského zázemí (jeho druhá část se již touto tematikou solidně obírala) – další cenný příspěvek jednoho z našich současných nejvýznamnějších znalců „dřevěné Thálie“ Jaroslava Blechy *Rodinná loutková divadélka* (Brno: Moravské zemské muzeum 2009, 144 s. ISBN 978-80-7028-353-0).

Zrod kompozičně promyšlené knihy (náklad 1000 kusů), nesoucí podtitul Skromné stánky múz, dedikované mj. „všem věčným dětem“ a při dvousloupcové stránkové sazbě opět sličně graficky upravené Václavem Houfem, podpořil grant Ministerstva kultury ČR. Stala se jedním ze tří hlavních výstupů širšího čtyřletého Programového projektu. Břían J. Blecha pracuje jako dlouholetý kurátor a vedoucí oddělení dějin divadla MZM a vedle vysokoškolského pedagogického působení se zabývá audiovizuální divadelní dokumentací, systematickým budováním muzejních fondů a jejich tuzemskou i zahraniční popularizací nejen v odborné sféře, nýbrž též formou četných expozic, veřejných přednášek, rozhlasových a televizních pořadů. Zatímco mnohé dosavadní pohledy na tradiční české loutkářství soustředily se spíše na literárně dramatickou repertoárovou stránku, zaměřuje se autor s oblibou především na jeho fenomény výtvarné. Tentokrát se při zřetelném osobním zaujetí nikoli poprvé věnuje dosud málo prozkoumanému jevu naší amatérské činnosti, totiž tzv. rodinnému loutkovému divadlu první poloviny

20. století. S patřičným přehledem přitom čerpá hlavně z cílevědomě a koncepčně doplňovaných fondů svého brněnského pracoviště, které v terénu obětavě vyhledával (mnoho originálních artefaktů je už možná nenávratně ztraceno), systemizoval a pečlivě zdokumentoval, ale také z depozitářů dalších specializovaných institucí (Praha, Chrudim, Opava) i ze zpravidla uzavřených sbírek soukromých. Zvolenou problematiku přitom sleduje – samozřejmě s důrazem na její zdejší specifčnost – rovněž v širším evropském kontextu (Německo, Rakousko, Anglie, Francie, Itálie aj.).

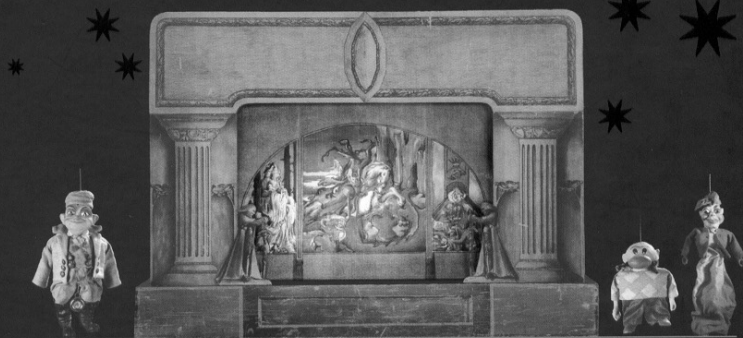
Úvodní Osobní vzpomínka je badatelovým nostalgickým vyznáním dětského prázdninového okouzlení prostým domácím divadélkem, které mu – tak jako před ním tisícům jiných – otevřelo dvířka do světa pohádkové imaginace a inspirativně jej přivedlo k vlastní kreativitě. Po stručném vymezení dané problematiky, cílů a hledisek jejího zpracování (např. záměrně „upozaďení“ samotných loutek) v pasáži O knize následuje šest klíčových, názvy opatřených kapitol, kompaktně a uspořádaně rozebírajících zvolené téma.

První dvě partie centrální části knihy je probírá v obecnějším záběru. Prehistorie stolních divadel má hlubší kořeny: v cizině sahá až do 18. století a prožívá rozkvět v období biedermeieru, mj. coby papírová vystřihovánková upomínka konkrétních „velkých“ inscenací. Ve volné souvztažnosti se starší, stagnující a odcházející činností kočovných loutkářů se u nás specifická stolní divadla objevila v 90. letech 19. století. Výrazně se rozvíjela koncem



JAROSLAV
BLECHA

RODINNÁ
LOUTKOVÁ
DIVADÉLKA



SKROMNÉ STÁNKY MÚZ

MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM
BRNO 2009

rakousko-uherské monarchie i za první republiky (kulmi-načním úsekem byla léta 1910 – 1930), fungovala ještě přes druhou světovou válku a poté víceméně násilně zanikla s nástupem socialismu po únoru 1948. Většinou se jednalo o oblíbené, společensky hojně rozšířené, v domácích amatérsky provozované kukátkové divadlo s loutkami zprvu plošného a záhy pak marionetového typu (s figurami nejčastěji o výšce 18 – 50 cm) s malovaným portálem, oponou a iluzivními, většinou realisticky pojednanými barevnými kulisami a dekoracemi. Na rozdíl od produkcí obrozených kejklířů nebo některých tendencí současných bylo primárně adresováno dětem, takže v něm převažovala funkce výchovná a vlastenecká. Takovéto zaměření si postupně vynutilo jemu odpovídající, levnými tisky vydávaný dramatický repertoár, a to jak překladový, tak hodnotný původní. Průkopnickou osobností tu byl především všestranný organizátor (mj. r. 1912 založil a redigoval ve světě první odborné periodikum *Český loutkář*) Jindřich Veselý.

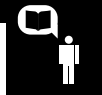
Další čtyři kapitoly pozorně chronologicky sledují, jak se jednotlivé složky tohoto typu divadla (od samotných loutek po kompletní scénové soubory) za přímé účasti desítek předních českých výtvarníků rodily a byly živnostensky řemeslnickým způsobem a samozřejmě také průmyslovou cestou většinou v dobré kvalitě vyráběny a s podporou vhodné reklamy čile komerčně distribuovány. Dělo se tak v souvislosti s košaticími loutkovými aktivitami profesionálními a vůbec veřejnými (např. spolkovými nebo školními). Do výtvarné evoluce loutkářské Thálie směrem od popisnosti k náznakové stylizaci přitom postupně zasahoval vliv nastupujících modernistických uměleckých směrů a tendencí (půvabně dekorativní secese, razantnější kubismus, art deco aj.). Partie Aktéři stolních scén připomíná pestroutypologii zejména pohádkových figur, vyzdvihujících nejoblíbenější, od r. 1912 sériově vyráběné marionety vytvářené podle kreseb Mikoláše Alše (tzv. „alšovky“). V těchto šlépějích brzy kráčeli další renomovaní malíři, sochaři, architekti a řezbáři.

Rodinné scénky obvykle vycházely z velmi účelně pojatých tištěných dekorací a ostatních manufakturně zhotovovaných komponent (portál, proscénium, zadní prospekt, sufity, opona, bedna apod.), odpovídajících obvyklým bytovým podmínkám. Ty pak dospěli za použití

podrobných instruktivních návodů a metodických příruček vystříhovali, nalepovali, sestavovali a poté na nich dětem obvykle z oněch tištěných, knihkupci prodávaných textů výstupy ponejvíce reprodukcí předváděli; přímo jako hračka samotné drobtiny sloužily scénky jen výjimečně. Největší zkompletované divadlo tohoto druhu v domácí historii mělo imponující rozměry 158x116 cm; pořizovaly si je nejen spolkové či školní kolektivy, ale i zámožnější rodiny. První známé české tištěné dekorace editoval r. 1894 pod názvem „Národ sobě“ podle předloh Karla Štapfera nakladatelství Josefa Richarda Vilímka v Knihovně Malého čtenáře. Počínaje r. 1913 odstartoval vydavatel Antonín Münzberg s mimořádným ohlasem celkem deset významných kolekcí „Dekorací českých umělců“. Na 146 originálních arších se podílely přes dvě desítky výtvarníků (mj. František Kysela, Adolf Kašpar, Josef Wenig, Josef Váchal, Ladislav Sutnar nebo Josef Skupa), kteří tak – spolu s „alšovkami“ – výrazně přispěli k zformování novodobé české loutkářské scénografie.

Ještě detailněji a s řadou konkrétních podrobných popisů, určených spíše zasvěceným zájemcům, sleduje tuto bazální oblast rozsahem největší kapitola Souborná tištěná divadla. Protože vzhledem k odlišnému pojetí rozličných malířských individualit nebyvaly předchozí soubory dekorací esteticky souladné, vznikaly poté stylově již ujednocené komplety jednotlivých tvůrců. Avantgardního brněnského architekta Miroslava Koláře následovali tu ve dvacátých letech např. již zmíněný šéf výpravy pražského Národního divadla Karel Štapfer, Svatopluk Bartoš, Eduard Christán, Vít Skála, Artuš Scheiner, Jaroslav Sváb a jiní. Zákazníci, kteří svým kutilským schopnostem při dotváření polotovarů nedůvěřovali, mohli si nepoměrně nákladněji pořídit divadélka výrobem již zcela sestavená, dokud příslušné firmy a vydavatelství s nástupem budo-vatelského období definitivně nezankly.

Poslední textové partie Rodinné loutkové divadlo jako evoluční trend a Závěrem hlásí se k dosavadnímu členění první poloviny minulého století na tzv. loutkářskou renesanci a amatérskou etapu. Upozorňují na klady i sporné momenty (např. rozpor mezi profesionály garantovanou výtvarnou složkou a privátně amatérským, jen spoře dkladovaným způsobem inscenování) probíraného a zde sumarizovaného fenoménu, jenž přispěl ke vnímání lout-



kářství coby suverénního umění. S poukazem na jistou předpojatost některých dřívějších odborníků a torzovitost veřejných tematických sbírek autor děkuje vstřícným pomocníkům, kteří mu kompletní zevrubný soupis české průmyslové produkce tištěných loutkových divadelék a dekorací zmíněného půlstoletí umožnili sestavit.

Specializovaným teatrologům jsou určeny bezprostředně následující, obsáhlejší, bezpochyby heuristicky pracné, pečlivě sestavené a detailními fakty nabitě dokumentační bloky. V oddíle Význačné loutkářské firmy a nakladatelství najdeme s hutnými charakteristikami jejich zaměření, vývoje a produkce devět průmyslových i vydavatelských podniků, a to včetně dvou brněnských (Antonín Gerlich, Loutkářský obchod, „PAPIRLO“). Celkem 37 personálních hesel, abecedně řazených ve dvou kategoriích, shromáždily Drobné medailony výtvarníků dekorací a divadel; opět v lakonických slovníkových formulacích se tu střídají jména slavných a všestranných umělců s těmi méně šťastnými, u nichž se bližší údaje dosud zjistit nepodařilo. Jednačtyřicet hlavních, znovu podrobně systemizovaných malířských souborů s mnoha desítkami číslovaných podřazených položek obsahuje Katalog české produkce, chronologicky sledující období 1894 – 1947.

K základnímu textu záslužně nechybějí ani další, bibliograficky poučené náležitosti, u knížky nabízené rovněž širším laickým čtenářským vrstvám zase ne tak samozřejmé. Citace (včetně dobových lyrizujících vyznání) jsou spolehlivě identifikovány. Petitový poznámkový aparát najde bystrozraký čtenář vždy za jednotlivými kapitolkami, uvozenými vhodnými moty. Vedle anglického Résumé nechybí Jmenný rejstřík, výjimečně jen s rodovým příjmením, častěji pak se zkratkou (nedohledatelného?) jména křestního. Nezapomnělo se na alfabetycký soupis domácí i zahraniční Použité a doporučené literatury, na Prameny a sloupek O autorovi. Lapsy, které pedantický uživatel objeví, jsou ojedinělé a skutečně jen marginální (mírně odlišné názvy dvou kapitol v úvodním Obsahu a poté u samotného textu – s. 6 a 115, s. 7 a 136; překlepy „zkladatel divadla“ nebo „u Sttudgartu“ – s. 26).

Podstatnou, na první pohled patrnou a vítanou součástí úhledné publikace křídového papíru jsou desítky převážně barevných, přímo samotným historikem zku-

šeně pořízených nečíslovaných fotografií rozličné velikosti – od velkoformátových po ty nejdrobnější (někdy až osm na jedné stránce), u nichž ovšem v opticky málo zřetelném nahuštění nebývají výtvarné detaily příliš patrné. Snímky, přímo dokumentující a vizuálně konfrontující probíraná fakta (byť někdy vázané s menším odstupem), mívají příslušné identifikující popisky, červeným písmem na černém podkladě spíše hůře čitelné. Další obrázky jsou rozličným způsobem zakomponovány přímo do textu; některé dostaly podobu rozličných, vtipně aranžovaných „skupení“ a „zátiší“ (kompozice pimprlových hlaviček, malebné řezbářovo pracoviště apod.). Samotné loutky se vyskytují sólově, s jevištními partnery nebo ve vhodných kulisách. Mezi zachycenými předměty pochopitelně převažují v jednotlivých komponentách, zejména dekoracích, artefakty malířské; nechybějí však ani soubory vystřihovánek, celá divadélka i s náčrty či návody jejich konstrukcí, reklamní prospekty, firemní ceníky atp. Zaslouží ocenění, že alespoň malou ukázkou oněch výtvarných návrhů nabízí MZM veřejnosti (nejen filokartistické) také v podobě barevných pohlednic.

Z knihy Rodinná loutková divadélka zřetelně vnímáme nejen její nesporný dokumentačně materiálový a informační (včetně přiznaných zatímních mezer) i estetický přínos, ale též s tím související badatelovu zevrubnou poučenost, snahu jít ad fontes, odbornou erudici a potřebný nadhled, beroucí v úvahu dobový kontext, vývojovou dynamiku společenského a kulturního procesu, jeho dialektiku i občasné paradoxy, a to s vědomím existující názorové plurality na ně. Jaroslav Blecha probírá v textové i obrazové rovině všechny podstatné aspekty sledovaného fenoménu, takže vážnějšímu zájemci poslouží jako zdroj elementárního odborného poučení. Píše věcně, koncentrovaně a bez nežádoucí rozbihavosti či pseudofejetonistické upovídání, aniž by ovšem zastíral sympatickou osobní zaujatost svěbytnou loutkařinou a vlastní lidskou zkušenost s tím, jak právě ona dokáže – řečeno s Františkem Jiráskem – „rozechvěti struny srdce dětského“. Autorovo upřímné potěšující pozvání do čarovného světa fantazie a imaginace lze tedy jen doporučit.

Moravská zemská knihovna v novém



Moravská zemská knihovna připravovala v oblasti knihovních služeb během 1. pololetí roku 2010 řadu změn, které se pro veřejnost zpřístupnily 6. září 2010.

Mezi nejvýraznější změny patří přestěhování **Zahraničních knihoven**, které dříve sídlily v budově na Solniční ulici do hlavní budovy MZK, konkrétně do 2. patra. Jedná se o Anglickou knihovnu, Německou a Rakouskou knihovnu a knihovnu Info USA. Nyní jsou tedy všechny knihovní služby v jedné budově a to znamená nejen zvýšené pohodlí pro čtenáře, ale i prolnutí různých cílových čtenářských skupin.

Další výraznou změnou bylo **přesunutí kontrolního bodu** ze 2. patra do foyeru v přízemí. Ke vstupním dveřím byly nově nainstalovány detekční brány a fond byl zajištěn bezpečnostními pásky. Čtenáři se tak mohou volněji pohybovat nejen po všech studovnách, ale i po celé knihovně. Odkládat si čtenáři a uživatelé mohou v šatně v přízemí a další šatní skříňky jsou nyní také umístěny v každé studovně. Do prostor MZK mohou vstupovat nejen registrovaní uživatelé a uživatelé s jednorázovou průkazkou, ale také běžní návštěvníci.

Byly posíleny výpůjční služby především v oddělení základních služeb. Absenční výpůjčky lze vracet ve všech studovnách, tj. v půjčovně, v Zahraničních knihovnách, Studovně novin a časopisů, Studovně humanitních věd a Studovně přírodních a technických věd. Rovněž byla rozšířena otevírací doba: Půjčovna, Zahraniční knihovny, Studovna humanitních věd a Studovna přírodních věd. Kvůli přestěhování zahraničních knihoven byla přesunuta Studovna humanitních věd do 4. a 5. patra a spojena Studovna technických věd se Studovnou biologických věd do Studovny přírodních a technických věd, která je nyní umístěna v 6. patře.

Výdej prezenčních výpůjček funguje v obdobném režimu jako dříve, tj. ve 4. patře, nyní v prostorách Studovny humanitních věd. Knihy je však třeba denně důsledně vracet zpět přímo u výpůjčního pultu, za nevrácení je účtována pokuta.

Další podstatnou změnou jsou nové čtenářské čipové průkazky, které se nově využívají i pro samoobslužné reprografické služby. Byly nainstalovány nové kopírovací stroje, které souvisí se změnou režimu přechodem na SafeQ. Pokud bude mít čtenář zaregistrovanou čipovou průkazku, nabije si potřebný kredit a můžete kartu začít používat k samoobslužnému kopírování. Kartu lze také využít při tisku z počítačů umístěných v půjčovně a ve studovnách. Pro nabíjení karet lze využít samoobslužnou nabíječku v přízemí vedle informačního pultu nebo bude nabita u výpůjčního pultu v přízemí.

Viditelnou novinkou je jednotné barevné značení v rámci nového vizuálního stylu MZK (který započal na podzim 2009 novým logem). Barevně jsou odlišeny jak jednotlivá patra a studovny, tak pro větší přehlednost i samotné knihy v jednotlivých studovnách.

Další novinky stručně:

- Čtenářské registrace byly posunuty už od 15 let a to až do 19 let (včetně) zdarma.
- Všechny časopisy vydané v běžném roce jsou nyní k dostání ve Studovně novin a časopisů na požádání u pultu. Nejžádanější z těchto časopisů, kterých je asi 600, je možné najít ve volném výběru.
- Celé řady nejoblíbenějších a nejžádanějších vázaných ročníků časopisů jsou k dispozici na regálech v oborových studovnách ve 4. a 6. patře.
- Volný výběr výpůjček byl přesunut na galerii do 1. patra a obsahuje pouze nejnovější a nejpůjčovanější knihy z našeho fondu. Všechny knihy odtud lze půjčit domů.
- Meziknihovní služby jsou nyní v přízemí hned vedle výpůjčního pultu.
- Elektronické čtečky se půjčují nyní i absenčně, na jeden týden domů.
- V přízemí je možnost si své dokumenty svázat do kroužkové vazby.
- V 1. patře byl pro rodiče s dětmi nainstalován nový přebalovací pult.

Veškeré změny byly připravovány s cílem zlepšit kvalitu knihovních služeb MZK, tj. především více otevřít knihovnu veřejnosti, zjednodušit orientaci v budově a zpřístupnit všechny typy služeb, které MZK nabízí. Podle prvních ohlasů byly novinky pozitivně přijaty a my

doufáme, že všechny změny povedou k větší spokojenosti našich stávajících i potenciálních uživatelů.

Irena Prázová

(upravila a doplnila Radka Chlupová)

Přestěhování zahraničních knihoven

V červenci 2010 mohli čtenáři naposledy navštívit oddělení zahraničních knihoven (Anglická, Německá a Rakouská knihovna) na Solniční ulici. V době letních prázdnin bylo toto detašované pracoviště MZK kompletně přestěhováno a od 6. září 2010 nově zpřístupněno v budově Moravské zemské knihovny na ulici Kounicova.

Pro zahraniční knihovny to sice nebylo první stěhování, na Solniční ulici ale působily již od roku 2001 (v případě Anglické knihovny od roku 2002) a v povědomí mnoha uživatelů a čtenářů šlo už o úspěšně zavedenou a výhodně položenou adresu.

Všem dobře známou adresu má však od roku 2001 rovněž Moravská zemská knihovna na Kounicově ulici, kde bude historie zahraničních knihoven, jak pevně věříme, nadále úspěšně pokračovat, pro což nacházíme hned vícero důvodů.

Většinu dokumentů lze půjčit absenčně

Oddělení zahraničních knihoven zůstalo jako celek zachováno a dostalo k dispozici 2. patro v pravé části budovy MZK. V jedné studovně tak čtenáři naleznou jak **Anglickou**, tak **Německou** a **Rakouskou knihovnu**, navíc se logickou součástí zahraničních knihoven

stala i **Americká knihovna** (Info USA), která se dříve nacházela v biologické studovně. Nová studovna zahraničních knihoven nabízí velkorysý prostor pro fond jednotlivých knihoven, který je celý přístupný čtenářům. Převážnou část knih a jiných dokumentů (CD, DVD, Video atd.) si čtenář může půjčit domů, což je dalším typickým rysem zahraničních knihoven. Byť se jedná o jednu velkou místnost, jednotlivé knihovny jsou od sebe opticky zřetelně odlišeny, jejich fond je přehledně rozčleněn a pro lepší orientaci čtenářů slouží nové popisky na regálech i policích.

Zahraniční knihovny mají vlastní výpůjční pult

Návštěvníci zahraničních knihoven mají k dispozici dostatek studijních míst, která byla rozestavěna tak, aby na uživatele působila komornějším dojmem. Čtenáři zahraničního tisku jistě ocení pohodlná křesílka, rodiče třeba hračky pro děti a potřeby čtenářů by mělo plně uspokojit i technické vybavení studovny (počítače, videa, CD přehrávače, samoobslužná barevná kopírka atp.). Zahraniční knihovny zůstaly také **vybaveny vlastním výpůjčním pultem**, kde je možné knihy půjčovat i vracet. Kromě fyzického přestěhování zahraničních knihoven došlo v rámci integrace do MZK



také k systémovým, knihovnickým úpravám (přesun dat a bázi), což čtenářům umožní přehledné vyhledávání v katalogích MZK.

Domníváme se, že integrace zahraničních knihoven do hlavní budovy MZK přinese obohacení jak pro čtenáře, kteří byli zatím zvyklí chodit převážně na Solniční ulici, tak i pro druhou skupinu čtenářů, která je zase spíše „doma“ na Kounicově a zahraniční knihovny dosud blíže nepoznala. Obě skupiny totiž pro sebe rozhodně mohou objevit něco nového.

Další výhodou fungování zahraničních knihoven v nových prostorách je i **delší otevírací doba** včetně možnosti navštívit knihovnu i v sobotu. Jedná se o součást celkových změn, které Moravská zemská knihovna v rámci koncepce větší otevřenosti knihovny pro své čtenáře připravila.

Nový sál pro autorská čtení

Zahraniční knihovny, to ovšem nejsou jen knihy. Tyto knihovny existují z velké části díky svým zahraničním

partnerům (Britská rada, americká ambasáda, Goethe-Institut, rakouské ministerstvo zahraničních věcí a Rakouské kulturní fórum) a za jejich podpory se v zahraničních knihovnách konají také nejrůznější **kulturní akce, přednášky, výstavy** apod. Ani tady nepřijdou čtenáři zkrátka, kulturní akce se pochopitelně budou konat i na nové adrese a navíc jsme rádi, že se podařilo v budově MZK zbudovat v 6. patře nový tzv. „malý sál“, který, vedle možnosti využívat „velký“ konferenční sál, bude svou kapacitou vhodným místem pro konání akcí klubového charakteru, jako jsou např. autorská čtení nebo pravidelná setkání německého literárního kroužku či anglické „reading group“.

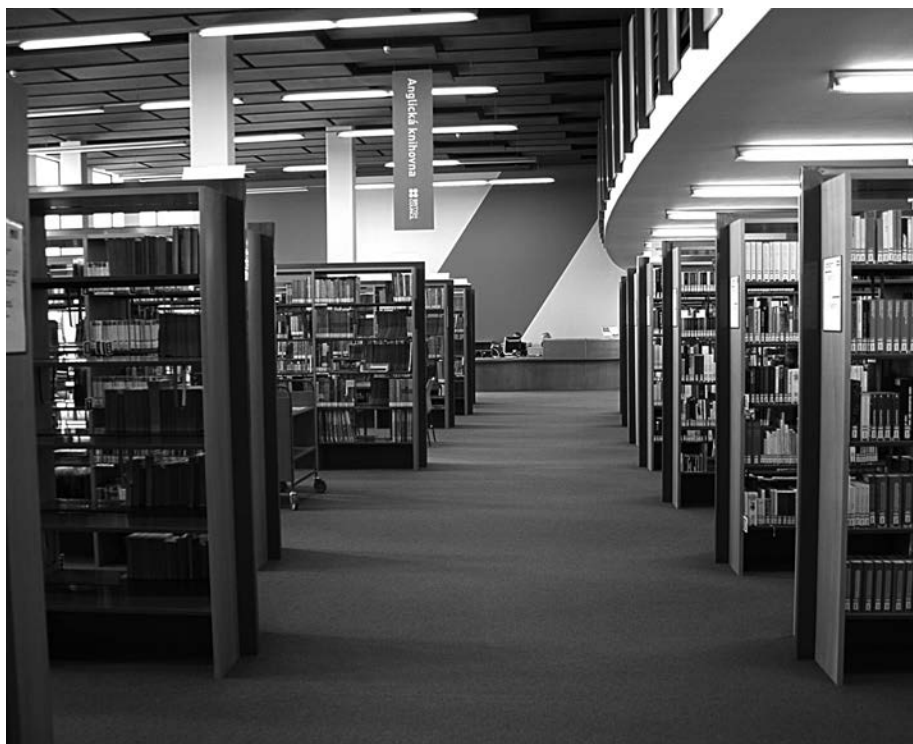
Během loňského podzimu měli čtenáři dost příležitostí k návštěvě obou přednáškových sálů. Bylo pro ně připraveno několik zajímavých akcí. V Německé knihovně se uskutečnilo čtení lipského autora Clemense Meyera a Jana Faktora, v Německu žijícího a německy píšícího autora původem z Čech, jehož poslední kniha byla v nominaci na Německou knižní cenu. Anglická knihovna přivítala již podruhé v roce 2010 pana profesora **Martina Hilského** s další

přednáškou o Shakespearovi a pozadu už vůbec nezůstala Rakouská knihovna, která 26. listopadu oslavila 20 let své existence v Brně. Při příležitosti oslav tohoto výročí připravila cyklus přednášek pro univerzitní i mimouniverzitní veřejnost, při nichž vystoupil např. profesor **Miloš Štědroň**, profesor **Peter Demetz** a další významné osobnosti. Cyklus byl připraven ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, zejména díky panu doktorovi Romanu Kopřivovi

z Ústavu germanistiky FF. Z rakouských autorů se pak čtenáři mohli na podzim ještě těšit ze setkání se spisovatelkou Evou Menasse.

Jsmo přesvědčeni, že i po přestěhování zůstanou zahraniční knihovny atraktivním a užitečným místem pro naše stávající čtenáře a že jejich přínos pro sebe objeví i zcela nové skupiny čtenářů.

Jan Rybníkář



20 let Rakouské knihovny v Brně

V listopadu 2010 se v konferenčním sále Moravské zemské knihovny v Brně konalo slavnostní setkání u příležitosti 20. výročí založení Rakouské knihovny v Brně. Tento slavnostní akt se konal jak pod záštitou ředitele MZK Tomáše Gece, tak pod záštitou rektora Masarykovy univerzity Petra Fialy a děkana Filozofické fakulty Masarykovy univerzity Josefa Kroba.

Součástí slavnostního setkání bylo totiž předání Zlaté medaile Masarykovy univerzity paní vládní radové Christine Dollingerové, která je v současnosti vedoucí referátu Rakouských knihoven na Spolkovém ministerstvu evropských a mezinárodních věcí Rakouské republiky a která má na zřizování a rozvoji Rakouských knihoven v zahraničí, a tudíž i v Brně, zcela zásadní podíl.

Byla to původně právě Masarykova univerzita, přesněji tedy Ústav germanistiky, nordistiky a nederlandistiky na Filozofické fakultě MU, kde byla 27. listopadu 1990 činnost Rakouské knihovny v Brně zahájena. Brněnští germanisté dojednávají její vznik už během jara roku 1989 a po jejím založení ji ve své péči měli až

do konce roku 1995. Po té přešla Rakouská knihovna z kapacitních a provozních důvodů pod Moravskou zemskou knihovnu (slavnostní znovuotevření proběhlo tehdy 18. 3. 1996). Po celou dobu, tedy už více jak 14 let, však pokračuje úzká spolupráce s ústavem germanistiky, s jejími odbornými poradci a rakouskými lektory, kteří se podílejí na doplňování fondu nebo kulturním a vědeckém programu (moderace autorských čtení, organizace přednášek apod.). Do léta 2010 byla dlouholetou vedoucí Rakouské knihovny paní dr. Zanašková, za jejíž činnost jí paní Dollingerová vyslovila upřímné poděkování.

Paní Christine Dollingerová nebyla jediným vzácným hostem, který 26. 11. 2010 do MZK v Brně zavítal. Svůj projev přednesli např. i Dr. Florian Haug, ředitel Rakouského kulturního fóra v Praze a paní ministerská radová Mag. Gertrude Kothaneková, která ve svém projevu připomněla duchovního otce Rakouských knihoven, pana Wolfganga Krause, bohužel již nežijícího rakouského kulturního publicistu, mimo jiné též zakladatele Rakouské společnosti pro literaturu ve Vídni.



Paní vládní radová Christine Dollingerová přebírá Zlatou medaili Masarykovy univerzity z rukou docenta Mikuláška Beka.

Wolfgang Kraus inicioval vznik první Rakouské knihovny v roce 1986 v Krakově, následovalo roku 1989 otevření knihovny v Udine a v roce 1990 otevření poboček v Mariboru, Poznani, Bratislavě a Brně, čímž se brněnská Rakouská knihovna řadí k jedněm z nejstarších. V současné době existuje již 59 Rakouských knihoven, v samotné ČR jich je sedm, další se nacházejí nejen ve střední Evropě a na Balkáně, ale i v Turecku, Rusku, Kazachstánu nebo Jeruzalémě, poslední byly roku 2010 otevřeny např. v Arménii a Ázerbájdžánu. Tady všude Rakouské knihovny, zřizované zpravidla na katedrách germanistiky vybraných univerzit nebo při vědeckých knihovnách, slouží nejen germanistům ale všem, kteří o rakouskou literaturu, kulturu a dějiny mají zájem.

Zlatou medaili Masarykovy univerzity převzala paní Dollingerová z rukou doc. Mikuláše Beka, prorektora Masarykovy univerzity pro strategii a vnější vztahy a slavnostnímu aktu přihlížel zaplněný sál hostů z České i Rakouské republiky v čele s čestným výborem oslav, v němž byli zastoupeni např. brněnští spisovatelé Jiří Kratochvíl a Milan Uhde, rektor JAMU prof. Václav Cejpek, pražský germanista a překladatel Milan Tvrdík, česko-americký germanista a spisovatel Peter Demetz a za rakouskou stranu např. autorka původem z jižní Moravy, paní Ilse Tielschová.

O hudební doprovod se nádherným způsobem postarala Akademie staré hudby při Filozofické fakultě MU a veliký dík za organizaci a zdárný průběh setkání patří panu dr. Romanu Kopřivovi z Ústavu germanistiky

na FF MU, který se ujal i moderování slavnostního aktu. Součástí pátečního programu byla pochopitelně také prohlídka Rakouské knihovny, která se do hlavní budovy MZK na Kounicově ulici přestěhovala v průběhu léta 2010 ze Solniční ulice a které to v nových prostorách oddělení zahraničních knihoven, jak se všichni shodovali, náramně sluší.

Své 20. narozeniny připomínala Rakouská knihovna čtenářům po celý rok 2010, kdy se uskutečnilo několik výstav (např. o Sigmundu Freudovi či Bertě von Suttner), autorských čtení (za všechny jmenujme např. to listopadové se spisovatelkou Evou Menasse) a v neposlední řadě velmi úspěšný cyklus přednášek (tzv. Wissenschaftskolleg) pro univerzitní i mimouniverzitní veřejnost, v jehož rámci vystoupili přednášející různých oborů a zaměření, např. brněnský prof. Miloš Štědroň, emeritní profesor Peter Demetz z Yale University v USA nebo prof. Marek Nekula z německé Universität Regensburg.

Všichni zainteresovaní se během slavnostního setkání, ať už to zaznělo v projevech hlavních řečníků nebo v neformálních rozhovorech při závěrečném občerstvení, několikrát utvrzovali v tom, že činnost Rakouské knihovny v Brně má za sebou nejen krásné dvacetileté mládí, ale určitě i zajímavou a bohatou budoucnost, ke které chce Moravská zemská knihovna jako hostitelská organizace ve spolupráci se všemi partnery aktivně přispívat.

Jan Rybníkář

Iva Vlčková jubilantkou

V Moravské zemské knihovně pracovala po celou dobu své profesní kariéry. Narodila se ve Zborovicích u Kroměříže v roce 1935, ale své dětství prožila ve Střelcích u Brna, kde její otec Miroslav Butula byl farářem československé církve husitské. Zde také navštěvovala obecnou školu, která se jí do paměti zapsala jejím učitelem doc. Aloisem Gregorem. Ve studiu pokračovala na dívčím reálném

gymnáziu v Brně, kam dojížděla rok. Maturovala však na kroměřížském gymnáziu v roce 1953, když se její rodiče přestěhovali do hanácké metropole. Po maturitě podala přihlášku na vysokou školu. Přijata byla na filologické fakultě Karlovy univerzity, obor knihovnictví-čeština, která úspěšně dokončila v roce 1958 a na umístěnku nastoupila do brněnské tehdejší Univerzitní knihovny. Závěrečná diplomní



práce o dějinách kroměřížské zámecké knihovny byla natolik nosným tématem, že po jeho dopracování je obhájila při doktorátu filozofie v roce 1971.

Její specializací v knihovnickém oboru byla katalogizace periodik a speciálních fondů. Nešlo jen o průběžné zpracování nových přírůstků, ale také o výuku této problematiky v knihovnických kurzech knihovny, jak o tom svědčí sylaby přednášek *Jmenná katalogizace nepravých periodik* (1969), *Jmenná katalogizace publikací OSN* (1969), *Katalogizace* (1974, 1978, 1980), *Předmětový katalog* (1976). Zaučování nových katalogizátorů a výuka knihovnického mimima bylo její stálou činností.

Z dějin knihovnictví má badatelský význam několik studií: *Karel z Liechtenštejna-Kastelkornu a založení zámecké knihovny v Kroměříži* (In: Příspěvky ke starší literatuře na Moravě, 3, 1968) a *Dějiny zámecké knihovny v Kroměříži* od roku 1770 až po současnost (publikováno ve Vlastivědném věstníku moravském ve třech pokračováních 1970, 1971 a 1976), dále *Selské knihovny na Moravě*

(Čtenář 1982) nebo *Karel Klíč* (In: Knihtisk v Brně a na Moravě 1987). Ke Kroměřížsku se vrátila studii *Dr. Antonín Breitenbacher a Kroměříž* (VVM 1970), *Osudy české realky v Kroměříži od 16. září 1898 až do 8. září 1942* (Kroměříž 1973) a *Pamětní spis u příležitosti výročního sjezdu v budově bývalé realky dne 27. 6. 1998* (1998). Její medailónky historiků vystihovaly charakter osobností, jako P. Balcárka, F. A. Moravce či Jana Skutila, ke kterému zpracovala rozsáhlou personální bibliografii. Přátelský vztah měla ke své kolegyni PhDr. Věře Bednářové, knihovnici a historičce ženského pokrokového hnutí, jak svědčí její biografie publikovaná i v našem časopisu (Duha 1999 a VVM 1994, 2007).

Dr. Vlčková pochází z rodiny písmáků, Sběratelů pohádek a pověstí, které se rozhodla zpracovat a publikovat. Jak k tomu došlo popisuje v práci *Objev rukopisné Sbírky moravských pověstí a pověrečných povídek v Kroměříži* (VVM 2000) a *Ukázky pověstí, pověrečných povídek a vyprávění z rukopisné Sbírky prof. Aloise Beni* (Sborník SOKA Přerov 2002). Šlo o pozoruhodnou pozůstalost jejího dědečka. Z pozůstalosti svého otce Miroslava Butuly vydala pod jeho jménem tři sličně vypravené knižní soubory: *Stříbrné pohádky* (1993), *Dobry hastrman a jiné pohádky* (1995) a *Vodní pohádky* (2000), což nejen edičně, ale i ekonomicky bylo náročným činem.

Již za svého knihovnického působení se živě zajímala o dění ve společnosti a své poznatky často publikovala také v krátkých zprávách v deníku Svobodné slovo. Když v roce 1992 ukončila pracovní poměr v knihovně, věnovala se zejména ediční činnosti z tvorby svých předků, zpracovává kroniku rodu Butulů od 18. stol. a velkým uznáním pro ni bylo, když jednomu z nich, Františku Butulovi, učiteli, hudebnímu skladateli a spolužáku Bedřicha Smetany byla v Chotěboři v roce 1994 odhalena pamětní deska. Bylo by ještě mnoho zajímavého, co o své kolegyni ještě nevíme. Tak jí přejeme hodně zdraví a tvůrčí pohody i nadále.

K nedožitým devadesátinám Jaromíra Trautmanna

V připravovaném Slovníku českých knihovníků najdeme již na tisícovku jmen, ale takových, která se vztahují k Brnu bychom napočítali „na prstech jedné ruky“. Jméno Jaromíra Trautmanna je ovšem právem mezi nimi. Byl nezapomenutelným knihovníkem mezi nimi, kdo se s ním potkávali, stejně tak zanechal za sebou výraznou stopu v odborné činnosti spojené s katalogizací a firemní literaturou.

Jaromír (narodil se 4. února 1921) byl synem Rajmunda Trautmanna, ekonomického ředitele Zemské a univerzitní knihovny v Brně. Po ukončení reálného gymnázia v Brně-Husovicích nastoupil od 1. září 1941 také do této knihovny jako bezplatný volontér. Po roce již získal místo paušalisty a staral se o evidenci přírůstků vedením akcesního katalogu a také o služby. V té době měla tato největší moravská knihovna jen služební katalogy a tak pracovníci zpracování fondů zjišťovali požadavky čtenářů a účinně napomáhali čtenářům ve výpůjčních a informačních službách. V době války po uzavření českých vysokých škol byl provoz knihovny sice slabší, ale ochrana Sbírek před možnými válečnými událostmi představovala i rozsáhlejší práce s fondy. Celkově pestrá činnost a absolutorium na Státní knihovnické škole v Praze v roce 1944 bylo mladému knihovníku dobrým základem, když se po válce ucházel o práci v obnovené knihovně Vysokého učení technického v Brně, kam v září 1945 nastoupil a se kterou spojil celé své další odborné působení.

Z vysokoškolské knihovny se stala v roce 1947 samostatná Státní technická knihovna, sloužící nejen vysoké škole, ve které také až do roku 2001 sídlila, ale i odborné veřejnosti. To se projevilo v nárůstu doplňování zejména zahraničních periodik, byl přebudován systém katalogů rozšířený o doposud postrádané katalogy čtenářské, nově vznikla při knihovně knihařská a fotografická dílna. J. Trautmann prováděl jmennou katalogizaci přírůstků a dálkově vystudoval v roce 1959 obor knihovnictví-technologie na katedře knihovnictví filologické fakulty UK v Praze. Spojení od 1. listopadu



1958 Státní technické knihovny a Státní pedagogické knihovny s největší brněnskou vědeckou knihovnou, kterou byla Univerzitní knihovna, do nově utvořené Státní vědecké knihovny, se knihovnických prací vůči veřejnosti u těchto tří dosud samostatných knihoven nijak nedotklo, jen ekonomické agendy byly sjednoceny. Svědčí o tom i zpracování historie této knihovny, kterou J. Trautmann publikoval v jubilejním Sborníku *Státní vědecká knihovna 1808–1883–1958–1983* (Brno 1983).

Po ukončení vysokoškolského vzdělání se J. Trautmann zapojil také do vzdělávací, publikační a další odborné činnosti v českém knihovnictví. V oblasti teorie knihovnictví se věnoval otázkám jmenné i speciální katalogizace, problematice zpracování speciálních druhů technické literatury i aktuálním problémům doplňování knihoven a budování knihovnických fondů. Je autorem několika metodických publikací: *Práce s firemní literaturou* (Praha 1963), *Obsahová prověrka a aktualizace knihovnických fondů v technických knihovnách* (Praha 1964), *Jak pracovat s firemní literaturou* (Praha 1966), *Práce s firemní literaturou v informačních střediscích* (Bratislava 1968). Byl členem autorského kolektivu *Pravidel jmenného katalogu* (2. vyd. Praha

1969) a *Pravidel jmenného záznamu speciálních dokumentů a analytického popisu* (Praha 1972). Teoretické otázky této problematiky pak vytěžil pro studii *O práci se speciálními druhy technické literatury*, kterou najdeme ve vědecko teoretickém Sborníku Knihovna (Praha 1965). Byl také členem Ústřední knihovnické rady a redakční rady časopisu *Technická knihovna*, ve kterém také často publikoval. Spolupracoval s katedrami knihovnictví v Praze a v Bratislavě při diplomových pracích studentů.

Mnohostranná odborná činnost byla pro něj rozhodující v konkurzním řízení na ředitele Státní technické knihovny; toto místo zastával od roku 1969. Brzy na to byl pověřen řízením celé Státní vědecké knihovny, neboť její dosavadní ředitel Miloš Papírník byl v době nastupující normalizace k 15. 12. 1970 odvolán. Pro knihovnu bylo dobrým řešením, když J. Trautmann (vždy neustraní) byl k 1. říjnu 1972 potvrzen radou KNV do funkce ředitele Státní vědecké knihovny, kterou zastával až do svého penzionování, tedy do 31. března

1981, souběžně s vedením Státní technické knihovny. I když počítal s prací pro knihovnu i ve svém důchodu, jmenování nového vedení knihovny mu bylo natolik nesympatické, že již do knihovny nepřišel. Jistě to neprospělo jeho zdraví. Od mládí trpěl ischemickou srdeční chorobou a v posledních letech svého života příchod každého jara očekával s obavami. V roce 1985 prodělal tři infarkty, které byly příčinou náhlého úmrtí 10. června 1985.

Čtyřicetileté působení v jednom oboru pro tvořivého člověka, jakým Jaromír Trautmann byl, jistě směřuje k vypracování se ve své specializaci, což plně platí i v tomto životním příběhu. Jeho nevtrhavé, moudré a vtipné vystupování bylo vždy přátelské, taktně dovedl prosazovat své záměry a zanechal za sebou v knihovnictví stopu, která svědčí o jeho významném napomáhání při řešení odborných problémů našeho oboru před půl stoletím.

Jaromír Kubiček

medailon

Zdeněk Rotrekl – básník svobody a víry

1. Nejdříve základní údaj: básník, prozaik a esejista Zdeněk Rotrekl se narodil 1. října 1920 v Brně, kde i dnes žije. 1. října 2010 se tedy dožívá úctyhodných 90 let – z nichž o něco více než 13 strávil v tvrdých komunistických kriminálech. Nesetkal jsem se osobně s nikým, kdo prožil ve vězení tak dlouhou dobu jako on; a z vězňů lidí, které znám, přitom není nikdo tak svobodný vůči svým vězeňským zážitkům jako Zdeněk Rotrekl.

Zdeněk Rotrekl je jeden z nejsvobodnějších lidí, s jakými jsem se setkal. A stejně tak svobodný jako je ve vztahu ke společnosti, k životu a k minulosti, je i vůči všem literárním žánrům, škatulím a formám.

Než se však pokusím alespoň letmo projít rozlehlým a členitým literárním dílem tohoto tvůrce, chtěl bych k upřímné gratulaci k devadesátinám připojit osobní vzpomínku.

Zdenka Rotrekla jsem dříve než osobně i dříve než z jeho díla poznal – nepřímo – jako pacienta. Můj otec, který byl psychiatr a o pacientech jmenovitě doma jinak nikdy nemluvil, se totiž o něm zmínil, protože pacient to, v podstatě vzato, nebyl. Psychiatrie představovala za zrůdného komunistického režimu (a prosím redakci, aby toto adjektivum neškrtla) leckdy alternativu k uplatnění humanitu: snad už dnes mohou říci, že





Zdeněk Rotrekl byl jedním z těch, kterým se můj otec za minulého režimu postaral o existenční zajištění formou invalidního důchodu. „Uděláme takovou hospitalizaci,“ říkal, „a potom invalidní důchod...“

Potkával jsem pak Zdeňka Rotrekla v brněnských kostelích, ale styděl jsem se k němu přihlásit: seznámili jsme se až o hodně později.

2. Máme-li mluvit o Rotreklově tvorbě, narážíme hned zkraje na jeho katolicismus. V různých „pomůckách“ pro studenty, jak je tak nalezneme po internetu, se to opakuje dokola jako mantra: „Zdeněk Rotrekl je český básník – jeho poezie se řadí do katolické spirituální poezie – Zdeněk Rotrekl je katolický básník – Zdeněk Rotrekl je autor meditativní a spirituální lyriky – patříci do katolické literatury“ – a tak pořád podobně. Obávám se, že pro leckoho je přitom slovo katolický jakoby zužující adjektivum k širšímu substantivu básník.

Někdy mi ale připadá, že i někteří literární publicisté mají nakonec štěstí, že Rotrekl je katolík: název „katolický básník“ znamená v jeho generaci ještě pořád jednoznačné zařazení – jinak by se tento tvůrce zařazoval těžko. Jinak by se muselo složitě hovořit o tak rozdílných fenoménech, jako je vliv surrealismu na Rotreklovu tvorbu a přitom o blízkosti k poezii Rainera Marii Rilka či dokonce – v raném období tvorby – k dekadenci, vztah k baroku (k němuž se Rotrekl hlásí přímo programově) a o vlivech Františka Halase a souvislosti s dílem Josefa Palivce a s dílem Ivana Jelínka.

Co je však podle mého názoru podstatné, je že zásadní studie o díle Zdeňka Rotrekla na své napsání teprve čeká. (A tento malý medailon ji ovšem ani náznakem nenahradí.)

3. Kromě data narození je v tvorbě i životě Zdeňka Rotrekla nepochybně nejdůležitější datum 14. duben 1949, den, kdy byl zatčen komunistickou policií.

Jeho život před tímto datem byl životem mimořádně aktivního nadaného mladíka, který šel od bitvy k bitvě a od úspěchu k úspěchu.

A jeho život po tomto datu je – abych parafrázoval metaforu zcela jiného brněnského básníka, totiž Jana Skácela – pokusem sesbírat střepy svého života a znovu je slepit; pokusem zcela impozantním, úspěšným a imponujícím, jakkoli až do roku 1989 stále rušeným novými a novými komunistickými zásahy, i když už ne naštěstí dalším vězněním.

4. Básnickovy vzpomínky z dětství (opakovaně literárně zpracovávané) se pojí s domem a velikou svažitou zahradou v samém nejcentrovanějším centru Brna: na úpatí hradu Špilberku; otec, který provozoval obchod se zahradnickými potřebami, brzy zemřel (to bylo Zdeňku Rotreklovi 13 let), o rodinu se pak starala sama matka. Dům na Obilním trhu padl za oběť válečnému bombardování, ale jako majitel pozemku zůstal v pozemkových knihách Zdeněk Rotrekl zapsán (komunisté se o pozemkové knihy příliš nestarali – stávkeli, co kde chtěli), což později umožnilo skryté opoziční úředníci pozvat jej podle platného zákona jakožto souseda k prohlídce nové budovy Okresního výboru KSČ na vedlejším pozemku: a tak si disident a zakázaný autor ve skupině ostatních sousedů prohlédl i protiatomový kryt a telekomunikační zařízení, umožňující i přímé spojení s Moskvou. Prý to bylo zajímavé. Ale dost historek a pojďme opět po proudu času.

5. Rok 1940: maturita na klasickém gymnáziu (což bylo, připomeňme si, gymnázium s šesti hodinami latiny týdně po dobu osmi let plus výukou řečtiny), časopisecký debut v křesťanském studentském listu Jitro, snad trochu úspěšaná knižní prvotina *Kyvadlo duše*. Rok 1941: pozvání od Františka Halase do Kunštátu, seznámení s dalšími básníky své generace, rozsáhlá časopisecká publikační činnost; totální nasazení. 1944: druhá básnická Sbírka *Kamenný erb*, útěk z totálního nasazení a skrývání v ilegalitě až do konce války.

Léta 1945 až 1948 jsou pak naplněna překypující aktivitou: studium filozofie a historie na Masarykově univerzitě, členství a funkce ve Svazu vysokoškolského studentstva, Syndikátu českých spisovatelů, Moravském kole spisovatelů, Sdružení katolických

spisovatelů a publicistů. Rotrekl pilně publikuje básně, právě tak jako polemiky. Roku 1947 vychází třetí básnická Sbírka *Pergameny*. Na zámku v Dobříši, který po válce patří spisovatelům, zaútočí Zdeněk Rotrekl veřejně proti komunistickým snahám o cenzuru knižní kultury. Už v té době se určitě ocitá na čelném místě komunistických seznamů těch, s nimiž bude třeba zatočit po převzetí moci.

6. Ihned po únorovém puči roku 1948 je Rotrekl vyloučen ze studia, zbaven veškerého členství ve všech organizacích a poslán tam, kde jej chtěli mít už nacisté: k manuální práci. Básnická Sbírka *Žalmy*, která je před vytištěním, již nesmí vyjít, další Sbíru *Pěvec florentský* mu nakladatelství vrací (z obou literárních děl se po různých domovních prohlídkách zachovala jen torza – můžeme se s nimi seznámit v *Rotreklových Spisech* v nakladatelství Atlantis).

Po zatčení 14. dubna 1949 následuje déle než půlroční věznění bez rozsudku. A symbolicky 17. listopadu 1949, na Mezinárodní den studentstva, je pak rozsudek vynesen. Návrh na trest smrti nakonec neprošel, padl trest doživotí. Plzeň-Bory, Leopoldov, uranové doly v Bytízu.

Dnes Zdeněk Rotrekl občas zmíní nějaké jméno biskupa, vědce, nebo spisovatele – s tím, že nebyť let věznění, asi by jej nikdy nepotkal.

7. Dne 10. května 1962, o dva roky později než většina ostatních politických vězňů odsouzených v 50. letech, opouští Zdeněk Rotrekl brány vězení. Po 13 letech a 26 dnech. Je propuštěn na amnestii s desetiletým podmíněným odkladem a se zcela podlomeným zdravím. Myslím si, že nikdo z těch, kdo tehdy rozhodli o propuštění básníka odsouzeného na doživotí, netušil, že lidská troska, kterou posílají „do civilu“, má před sebou ještě desítky let života a tvorby a o více než dvacet let přežije i samotný jejich režim. Se zdravotní sestrou, která jej v Brně ošetřuje, se žení a má s ní syna.

V letech 1962–1968 pracoval Zdeněk Rotrekl u Technické a zahradní správy města Brna jako dělník-osvětlovač. Tato špatně placená práce, při níž,

jak dnes s nevolí vzpomíná, „smrděl petrolejem“, spočívala v tom, že početné výkopy v brněnských ulicích nebyly v noci z nějakého tajného důvodu osvětleny elektrickými žárovkami, nýbrž podivnými petrolejovými lampami, jež bylo ovšem třeba přinášet, odnášet, dolévat a opatrovat; nemálo se jich také ztrácelo. (Nemohu si pomoci, ale ta práce mi přece jen připadá – alespoň trochu – i básnická a symbolická.)

8. Rok 1968 znamenal (krátkou) explozi nadějí a svobody. „Myslel jsem, že se to protlačí do svobodných voleb“, shrnul Zdeněk Rotrekl později své tehdejší naděje v rozhovoru s Petrem Placákem; sovětské tanky však byly rychlejší...

Přesto se toho za pár měsíců Pražského jara stihlo až neskutečně mnoho. Ustavuje se sdružení politických vězňů K 231, k jehož zakladatelům Zdeněk Rotrekl patří. Básník v roce 1968 dokončuje před dvaceti lety přerušena studia a získává titul PhDr.; je soudně rehabilitován, stává se brněnským redaktorem pražského čtrnáctideníku *Obroda*: časopisu křesťanského, eku-
menického, kulturního a politického. (Pokud mi zde bude dovolena osobní vzpomínka: bylo mi tehdy 16 let, ani jedno číslo *Obrody* jsem nevynesl a četl jsem je všechna od prvního písmene po poslední: začínala svoboda a pluralita, vracel se křesťanský duchovní a kulturní kontext.)

9. Poinvazní normalizace „prezidenta zapomnění“ (jak jej nazval Milan Kundera) Gustáva Husáka a jeho suity nenastoupila naráz, nýbrž se vtírala do života společnosti (a utuhovala) postupně. Až v prosinci 1969 je na zásah komunistické moci zastaveno vydávání *Obrody*. Z edičního plánu je vyřazena básnická Sbírka *Malachit* – a tak se Zdeněk Rotrekl na další dvacetiletí stává básníkem, jemuž v jeho vlasti nesmějí vyházet knihy.

Pracovně nachází krátkodobý „azyl“ jako technický redaktor v brněnském vydavatelském a tiskařském družstvu Logos, jež vede katolický aktivista a později rovněž politický vězeň Josef Adámek. Ale ani tiskárna, která produkuje především liturgické a duchovní knihy, nemá v té době žádnou perspektivu.



V roce 1970 odchází Zdeněk Rotrekl do invalidního důchodu. Ale o tom už jsem psal.

10. „Zakázaná“ léta 1970 – 1989 se mi v kontextu Rotreklova díla jeví jako tvůrčí období mimořádně plodné a zralé a požehnané.

Nejvýznamnější básníková díla vyšla v 70. a 80. letech v českých exilových nakladatelstvích, jmenovitě v Torontu a v Římě. Kromě *Knihy apokryfů, kouzel a zaříkávání* (v samizdatu 1975, v zahraničí 1985) bych vyzvedl především dvě Sbírky básní, *Hovory s mateřídouškou* a v roce 1969 zakázaný *Malachit*.

V *Hovorech s mateřídouškou* (v exilu 1978) je „motiv matky, která se nedočkala synova návratu z vězení, zobrazen složitým předivem náznaků a stylizací“, píše Jaroslav Med v akademických Dějinách české literatury (III, s. 269). S verši Sbírky *Malachit* vytvořenými převážně v Leopoldově, v severočeském uranovém lágru Bytíz a po propuštění z vězení pak v Brně se hrstka čtenářů mohla seznámit v domácí samizdatové edici roku 1978, další v zahraničním vydání 1980, ostatní až po pádu komunistického režimu. Mnozí z pokládáme *Malachit* za Rotreklovu knihu nejlepší a nejsilnější; rozhodně je to – pokud ji správně čtete – jeho kniha nejnáboženštější.

V roce 1978 torontské nakladatelství manželů Škvoreckých vydalo Rotreklovy medailonky ve vlasti potlačovaných, zamlčovaných anebo dezinterpretovaných autorů *Skrytá tvář české literatury nejen krásné*.

Velmi rozsáhlá byla také Rotreklova publikační aktivita v domácím samizdatu (i když slovo samizdat nemá Zdeněk Rotrekl rád a hovoří raději o ineditní literatuře), mimo jiné i v edicích Petlice a Expedice. Jako samizdat vyšly texty básnické, prozaické a esejistické, někdy zcela drobná dílka, jindy rozsáhlé soubory; kromě již zmiňovaných a rovněž v zahraničí vydaných knih to byly dále především: *Nepřívzvučný zpěv* (1974), *Litanie k andělům* (1974), *Nezděné město* (1978, 1989), *Chór v plavbě ryby ICHTHYS* (1980); *Neobvyklé zvyky* (1980), *Basic Czech* (1983), *Basic Czech* (*Grammar*) a *Basic Czech pro pokročilé* po straně 1980 (1984, 1989), *Sad a menší prózy* (1984, 1985),

Barokní fenomén v současnosti a jiné úvahy (1986, 1987), *Menší prózy a básně v próze III* (1987), *Existence Moravy ve střední Evropě* (1987), *Kamenný erb* (výbor tvorby z let 1940–68, 1988), *Poezie II*. (soubor Sbírek z let 1971–1983, 1989), *Němé holubice dalek* (1989); Rotrekl přispěl i do mnoha samizdatových Sborníků a antologií.

Ve spolupráci s brněnským rozhlasem napsal Zdeněk Rotrekl na přelomu šedesátých a sedmdesátých let čtyři rozhlasové hry (*Jak z olivových květů věčné moře*, *Stará žena*, *Popis pohřbívání mýdla a kostní moučky a Anděl okouzlený pádem*); v době vzniku však již nemohly být odvysílány.

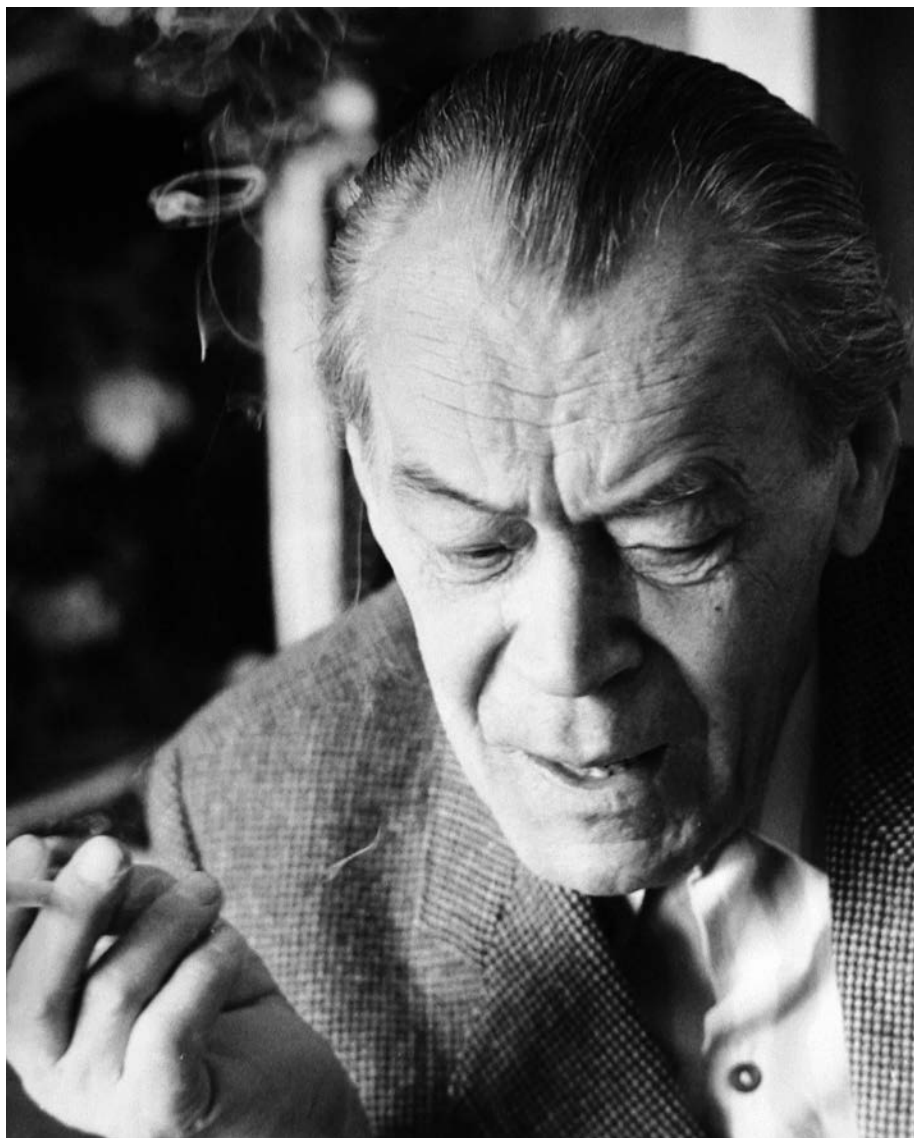
11. Jako jedna z předzvěstí pádu rudé diktatury (i když většina z nás v té době na nějakou zásadní změnu nevěřila) se dnes jeví samizdatové obnovení druhdy Zahradnickovy literární revue *Akord* na jaře roku 1989. „Furt začínáme,“ řekl mi Zdeněk Rotrekl ve svém židenickém bytě na otázku, co vidí pro český osud jako nejpodstatnější, když jsem jej po listopadu 1989, už jako redaktor obnovených Lidových novin požádal o interview.

A Zdeněk Rotrekl tehdy znovu začínal opět s velmi velkou intenzitou. Devětašedesátiletý básník krátce pracoval v kulturní rubrice brněnské redakce později zaniklého deníku *Lidová demokracie*, začal spolupracovat s televizí a rozhlasem, stal se členem redakční rady časopisu *Proglas* a členem Syndikátu českých novinářů a členem Obce moravskoslezských spisovatelů a členem Obce spisovatelů a její rady a členem Českého centra Mezinárodního PEN-klubu a členem... A členem...

Spoluzakládal Konfederaci politických vězňů, setkával se se zahraničními novináři a pokoušel se učinit ze svého *Akordu* velkou a renomovanou literární revue.

Neuvěřitelných 43 let leží mezi *Pergameny*, poslední legálně, oficiálně a doma vydanou knížkou Zdeňka Rotrekla a výborem *Básníkův skrytý čas*, kterým se jako autor vrátil po sametové revoluci na knihkupecké pulty. A záhy vycházejí další knihy.

V roce 2001 začalo brněnské nakladatelství Atlantis připravovat *Rotreklovy Spisy*, zázračně



pečlivě a empaticky redigované Jitkou Uhdeovou: sv. 1 *Nezděné město* (2001, obsahuje První verše; Kyvadlo duše; Žalmy; Pěvec florentský; Pergameny; Svatojánská noc; Kamenný erb; Děje; Malachit; Hovory s mateřidouškou; Nezděné město; Stromy ptáci zvířata a podobní lidé; Neobvyklé zvyky; Chór v plavbě ryby

Ichthys; Basic Czech; Némé holubice dalek /Al jónat élem rechokím/; Cestovní klínopis; Sedmiprstý týden – denní úkoly; Záznamy); sv. 2 *Světlo přichází potmě* (2001); sv. 3 *Podezřelá krajina s anděly* (2003, obsahuje Sad a menší prózy; Kniha apokryfů, kouzel a zaříkání; Rozhlasové hry); sv. 5 *Skryté tváře* (2005,



obsahuje Skrytá tvář české literatury nejenom krásné; Barokní fenomén v současnosti a jiné úvahy).

Výrazem lásky Zdeňka Rotrekla k české historické šlechtě a jeho styků s ní bylo jmenování magistrátním rytířem Českého velkopřevorství Suverénního rytířského a hospitálního řádu sv. Jana Jeruzalémského na Rhodu a na Maltě.

12. Zdeněk Rotrekl obdržel také dlouhou řadu rozličných vyznamenání; stojí za to je uvést, ocenění literární, občanská, akademická a církevní. Zlatá medaile Masarykovy univerzity (1990), čestné občanství města Brna (1990), Cena Jana Zahradníčka (1992), Řád svatých Cyrila a Metoděje (1993), Cena Karla Havlíčka Borovského (1999), Řád T. G. Masaryka III. třídy (1995), Cena Jaroslava Seiferta (2001), Cena města Brna (2002), Státní cena za literaturu (2009).

Mám však za to, že někdy Rotreklovo laureátství spíše zvětšilo prestiž dotyčné „medaile“, než že by „medaile“ zvýšila prestiž Zdeňka Rotrekla. Mezi Rotreklovými oceněními má však jedno podle mého názoru zvláštní význam, protože je získal ještě jako pronásledovaný a z literatury vyháněný disident: v roce 1964 mu udělil své čestné členství Exilový PEN klub německé jazykové oblasti.

13. Označil jsem Zdeňka Rotrekla za básníka svobody a víry; a někomu se to třeba může zdát jako protimluv. „Cítím se ve své církvi plně svobodný,“ řekl mi Zdeněk Rotrekl, když jsem mu už před lety naznačil něco podobného.

Zdeněk Rotrekl je jeden z nejsvobodnějších lidí, s jakými jsem se kdy setkal. A svobodu dopřává i druhým (nepovažuji vůbec za náhodu, že nejlepší výbor z básnické tvorby tohoto katolíka, knihu *Sněhem zaváté vinobraní*, 1991, připravil a uspořádal přesvědčený ateista Jan Trefulka.)

Svoboda i víra jsou totiž krásné a životodárné věci, když jsou spolu.

František Schildberger

Přečtěte si také rozhovor se Zdeňkem Rotreklem, který v lednu 2007 vedl Petr Placák pro časopis Babylon: Placák, Petr. Dobrý den, Zdeněk Rotrekl z Brna. Babylon 5/XVI [online]. 15. 1. 2007, [cit. 2010-10-23]. Dostupný z WWW: <http://www.ibabylon.cz/content/view/183/30/>

Rozhovor s Hanou Kovalčukovou

PhDr. Hana Kovalčuková, absolventka Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci (obor historie a německý jazyk), se do Brna přestěhovala v roce 1982. Od té doby pracovala v knihovně Krajského ústavu národního zdraví, metodicky pomáhala zdravotnickým knihovnám. Knihovna se v 90-tých letech přemístila do nemocnice U svaté Anny a pod vedením dr. Kovalčukové se stala moderním odborným knihovnickým a informačním pracovištěm. Dr. Kovalčuková vzhledem ke svým odborným znalostem a zkušenostem má přirozenou autoritu a knihovnice ze zdravotnických knihoven s ní konzultují řešení svých odborných problémů, získávají informace a podněty pro svou práci.

Naposledy se představila Lékařská knihovna Fakultní nemocnice u sv. Anny spolu s dalšími knihovnami zdravotnických zařízení jihomoravského regionu v časopise DUHA v roce 1998. Od té doby uplynulo již 12 let. Co se paní doktorko změnilo ve vaší knihovně ?

K zásadním změnám došlo především v zákonodárství. Jak jistě víte, v platnost vstoupil k 1. 1. 2002 zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) a podle § 13, resp. § 12 tohoto zákona byla v témže roce Lékařská knihovna FN u sv. Anny v Brně (dále jen LK FNUSA) zapsána jako specializovaná knihovna na MK ČR do evidence knihoven.

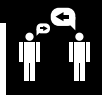
Veškeré služby poskytuje tak knihovna v souladu s tímto zákonem v systému knihoven ČR se stanovenou povinností spolupráce při zajišťování meziknihovních služeb, nedostupných dokumentů a se stanoveným postupem evidence, správy a ochrany knihovních fondů. Lékařská knihovna FNUSA je tedy knihovnou se specializovaným knihovním fondem pro oblast lékařství, zdravotnictví a příbuzných oborů.



Lékařská knihovna za dobu vašeho vedení prošla řadou změn. Nejen vlivem rozvoje nemocnice, ale také vždy velmi citlivě svou činností reagovala na nové trendy a požadavky rozvoje našeho oboru – tedy knihovnictví a odborných informací. Jak byste charakterizovala vývoj knihovny? Co přinesly nové možnosti informačních technologií pro vaše uživatele?

Knihovna je organizačně začleněna pod vedení nemocnice, chod knihovny zajišťují čtyři knihovnice a překladatelka. Služby LK využívají především zaměstnanci FNUSA tj. lékaři, vědečtí zaměstnanci, farmaceuté a ostatní vysokoškolsky vzdělaní odborní pracovníci, střední a nižší zdravotnický personál, studenti středních vyšších odborných a vysokých škol, ale i ostatní odborná zdravotnická veřejnost.

Do spektra služeb, které v LK poskytujeme patří např. zpřístupňování knihovnických dokumentů z knihovního fondu knihovny, poskytování ústních referenčních služeb, poskytování bibliografických



a faktografických informací, zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů a umožnění přístupu k těm vnějším informačním zdrojům, které má knihovna k dispozici.

V rámci akvizice profilujeme fond v úzké vazbě na informační zajištění jednotlivých specializací, zajišťujeme potřebnou literaturu dle profílce oborů zastoupených ve Fakultní nemocnici a tak vytváříme specializovaný fond knižních publikací a periodik především české, slovenské a angloamerické zdravotnické literatury. Kromě toho spolupracujeme s odborníky a nositeli grantů FNUSA, kteří doporučují výběr ze světové literatury a hradí ji ze svých grantových prostředků. Lékařské knihovny jsou poněkud odlišné již tím, že jejich fond je specializován a profilován v přímé spojitosti s odborným zaměřením nemocnice.

Neustálý rozvoj informačních a komunikačních technologií zásadním způsobem ovlivňuje činnost knihovny, mění se tradiční postupy a služby do té doby efektivně fungujícího a po staletí propracovaného systému klasických knihoven. Současný model klasické lékařské knihovny s fondem zdrojů v papírové formě se mění s využíváním zdrojů na síti a služeb poskytovaných z online zdrojů na model hybridní knihovny, poskytující nejen klasické, ale především elektronické informační zdroje a služby prostřednictvím nových informačních technologií.

Přenos informací se značně zrychlil, adekvátně tomu se mění jak požadavky ze strany uživatelů tak i nabídka služeb ze strany knihovny. Ruší se geografická omezení, v minulosti výrazně ovlivňující dostupnost informačních pramenů a informací o nich. Moderní způsoby práce nám v současné době nabízejí využití elektronických databází, s jejichž pomocí jsme schopni získávat informace daleko efektivněji, relevantněji a komfortněji.

Tyto změny jsou znatelné zvláště u specializovaných knihoven, které se prostřednictvím svých služeb snaží maximálně uspokojovat informační, vědecké a vzdělávací potřeby svých uživatelů.

V těchto souvislostech dochází k situaci, kdy na jedné straně roste hlad po informacích a na straně druhé dochází k snížení počtu čtenářů ve studovněch,

protože se zvyšuje počet čtenářů, kteří kladou důraz na adresné informace. Proměna je vidět i u nás, v čase stráveném uživateli v prostorách knihovny – knihovnu navštěvují většinou s konkrétními cílenými požadavky a již ji tolik nevyužívají k nahlížení do nejrůznějších časopisů a odborných publikací apod.

Knihovna je v rámci interní sítě FNUSA součástí komplexního nemocničního informačního systému, čímž došlo k posunu ve službách i v činnosti. Řada požadavků je zadávána elektronickou cestou, ať již jde o požadavky na grafické služby, MVS, zakoupení dokumentů, fotokopie článků nebo rešerše a také výsledky rešerší mají ve většině formu elektronického souboru. Pro prezentaci LK byla vytvořena internetová a intranetová [www stránka knihovny](http://www.stranka.knihovny).

V LK používáme od roku 1996 knihovnický software KP WIN (dnes KP WIN SQL), který od té doby prošel nezbytným vývojem, více či méně vyhovujícím požadavkům knihovny.

Knihovní fond je zpracováván do elektronického katalogu, který je přístupný na intranetových stránkách knihovny a na webu FNUSA. Uživatelé mají možnost nahlédnout do fondu, zjistit dostupnost požadovaných publikací a následně si je v knihovně vypůjčit. Při katalogizaci dodržujeme hlavní knihovnické standardy: AACR2, ISBD, UNIMARC. Export a import dat z tohoto knihovního systému splňuje požadavek minimálního záznamu pro souborný katalog NLK a NK ČR, kam záznamy nových přírůstků zahraniční literatury zasíláme ve formátu UNIMARC ISO2709.

Práce knihovny vychází z požadavků a potřeb uživatelů. Zmínila jste se také, že lékařská knihovna FUSA je knihovnou evidovanou u MK ČR. To tedy znamená, že jste zapojeni do systému meziknihovních služeb knihoven v ČR a také, že poskytujete své služby širší odborné veřejnosti. Nejste tedy zaměřeni úzce na uživatele z prostředí Fakultní nemocnice. Kdo vaše informační zdroje a služby využívá?

Složení uživatelů se v poslední době dost změnilo ve prospěch středního zdravotnického personálu, který si doplňuje vzdělání dalším studiem, jednak

postgraduálním a jednak vysokoškolským. V souvislosti s potřebou doplnit si nebo zvýšit vzdělání se výrazně zvýšila návštěvnosti knihovny především ze strany středního zdravotnického personálu.

Sestry si zvyšují kvalifikaci v doškolovacích kurzech, přednášejí a publikují a pro tyto aktivity využívají ve zvýšené míře knihovnu. Také se zvýšil počet studentů z nově vytvořených zdravotnických oborů.

Pro práci specializované knihovny byly vždy důležité odborné časopisy domácí i zahraniční, které přinášely a přinášejí nejnovější informace nezbytné pro lékaře a vědecké pracovníky. Dnes je situace zcela jiná, knihovna není závislá na nákupu finančně nákladných odborných periodik, má k dispozici jejich elektronické verze, nejrůznější odborné databáze. V této situaci však musí profesionálně rozhodovat o tom, zda dát přednost vlastnictví dokumentu nebo zda zvolit jen zajištění přístupu k němu. Jaké jsou v tomto směru vaše priority?

Knihovna rovněž zpřístupňuje i další elektronické časopisy prostřednictvím intranetové navigace, což je jedna z hlavních služeb elektronických virtuálních knihoven, která umožňuje rychlý, efektivní a komfortní uživatelský přístup, neboť práci při zajišťování požadavků velmi usnadňuje přístup do plných textů elektronických informačních zdrojů (EIz).

Ve snaze o odpovídající standard moderních informačních služeb, sloužících zejména pro podporu výzkumu a vzdělávání, zajišťujeme placené vstupy do konsorcií a skupinově licencovaných zahraničních bibliografických i fulltextových zdrojů. Přístup je vázán na IP adresu, to znamená, že přístup je možný pouze z nemocniční sítě. Na intranetu jsou přístupné i další adresy elektronických plnotextově přístupných časopisů, ať už jako souběh předplatného tištěné verze nebo jako výsledek našeho mapování volně přístupných medicínských zdrojů na internetu. Výběr databází je velmi těžký, je nutno brát v úvahu náklady v rámci multilicence a efektivnost využívání těchto zdrojů.

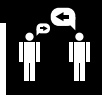
I když v dnešní době se stále více klade důraz na využití elektronických verzí informačních zdrojů, klasická

forma dokumentů v tištěné podobě má své příznivce a řada našich uživatelů stále využívá dokumenty v tištěné podobě. Proto také dnes řešíme problémy, např. které prameny získáme v tištěné formě a které v online verzích a do kterých elektronických databází budeme moci zajistit přístupy našim uživatelům z našeho rozpočtu, které kolekce e-zdrojů jsou naléhavější apod.. Využíváme také nabízených „trialu“ pro e-zdroje, v případech zájmu ze stran uživatelů nabízíme školení o nich.

Prioritou při doplňování fondu je nákup odborných zahraničních tištěných časopisů s elektronickým přístupem. Každoroční nárůst cen periodik a dodržování objemu nákladů, nás nutí omezovat počet odebíraných titulů a ostatní tituly zajišťovat z jiných zdrojů.

Zmínily jsme se o informačních zdrojích, odborných časopisech. Knihovna poskytuje nejen přístup k těmto zdrojům, ale pomáhá uživatelům vyhledávat a zpracovávat informace, které jsou pro jejich práci nezbytné. Zajišťuje rychlost a relevantnost celého spektra rešeršních služeb. Jaké další zdroje při této odborné práci využíváte? Je dostatečný zájem o tyto služby?

Při rešeršní práci využíváme především nám dostupné zahraniční bibliografické databáze a Bibliographii Medicu Českoslovacu (BMČ). O tyto služby je mezi našimi uživateli neustálý zájem i přesto, že si uživatelé a především lékaři mohou získávat bibliografické údaje sami. Získání primárních pramenů však zůstává na nás a v této oblasti se požadavky na knihovnu každým rokem spíše zvyšují. Dlouhodobě systematicky tak vyhledáváme potřebné informace a studijní materiály našim zaměstnancům v dalším studiu při dosahování akademických hodností PhD., habilitací a profesorských jmenování. Vzhledem k tomu, že množství požadovaných odborných informací roste a LK nemůže mít ve fondu zastoupeny všechny požadované prameny a zdroje, jsme vázáni na spolupráci s ostatními informačními pracovišti a zajišťujeme rozsáhlou meziknihovní výpůjční službu – ze svého fondu i od jiných knihoven prostřednictvím MVS



i MMVS, cirkulací i dalšími způsoby výměny informací. Mezi knihovny, s nimiž úzce spolupracujeme, samozřejmě patří Národní lékařská knihovna v Praze (NLK), knihovny fakultních ale i ostatních nemocnic v ČR. Na regionální úrovni nejvíce spolupracujeme s FN Brno a dále s Moravskou zemskou knihovnou, zvláště při získávání plných textů zahraničních časopisů a knih v oblasti MMVS.

Mluvíly jsme o uživateli a službách lékařské knihovny. V dnešní době je velmi důležité pro každou knihovnu, aby byli její stávající i potenciální uživatelé o její práci dostatečně informováni. A nejen oni, ale také širší veřejnost. Jsou tedy součástí vaší práce i public relations?

Služby LK jsou určeny především zaměstnancům FNUSA, kterým jsou poskytovány zdarma jako podpora jejich zákonnému i individuálnímu celoživotnímu vzdělávání. Pro ostatní skupiny uživatelů byly stanoveny poplatky, část služeb je jim poskytována dle cenových kalkulací jako finanční příspěvek pro FNUSA. Služby propagujeme na nemocniční intranetové síti, kde pravidelně informujeme nejen o činnosti knihovny, ale také zveřejňujeme seznamy přírůstků odborných publikací a odebíraných časopisů, včetně jejich domovských stránek a e-verzí, informace o konsorciálních přístupech a volně dostupných databázích a další informace pro naše uživatele. Webové stránky lékařské knihovny www.fnusa.cz jsou vytvořeny pro internetovou i intranetovou prezentaci knihovny.

Také v interním časopise Svatoannenské nemocniční listy, které vydává FNUSA, uveřejňujeme informace o novinkách.

Od roku 1999 zastupujeme Jihomoravský kraj jako člen Konzultační skupiny pro rozvoj regionálních center zdravotnických knihoven v ČR (REGLEK) založené při NLK jako zástupce tohoto regionu. Máme rovněž členské zastoupení v EAHIL - Evropské asociaci lékařských informací a knihoven viz <http://www.eahil.net> a v roce 2009 jsme se staly spoluzakládajícím institucionálním členem Klubu lékařských knihoven SKIP.

V Brně se v posledních letech mluví i píše o vzniku nových vědeckých a výzkumných pracovišť mezinárodního významu z oblasti přírodních věd a lékařství. Toto prostředí jistě ve svém důsledku bude znamenat náročnější požadavky i na práci vaší knihovny. Jak vidíte budoucnost a směřování lékařské knihovny?

Jak jistě víte z tisku, byla již v areálu nemocnice zahájena výstavba Mezinárodního centra klinického výzkumu International Committee of the Red Cross (ICRC).

Hlavním akademickým partnerem projektu je Mayo Clinic, americká nezisková nemocnice univerzitního typu. K přípravě informačního zázemí pro toto mezinárodní centrum jsme již byli přizváni.

Koncepce ICRC byla dlouhodobě vyvíjena ve spolupráci odborníků z FN u sv. Anny v Brně v čele s kardiologem MUDr. Tomášem Károu s jejich americkými kolegy z Mayo Clinic. Hlavními nosnými směry tu budou kardiovaskulární, transplantační a neurovědní programy. Další obory, které budou výzkum podporovat, představují zejména vnitřní lékařství, akutní medicína a onkochirurgie. Stoletá knihovna v Mayo Clinic poskytuje dokonalé zázemí pro vzdělávání lékařů na všech stupních svým nepřeborným množstvím knih, časopisů a online časopisů a databází. Doufáme, že i naše knihovna bude časem nápomocna realizaci vzdělávacích programů, jejichž modely chtějí naši lékaři, na základě nabytých zkušeností, přenést do našich podmínek. Což ovšem nebude jednoduché.

Prostředí, ve kterém naše knihovna pracuje, není z knihovnického hlediska dnešní doby neoptimálnější. To naštěstí není poznat na našich výsledcích a přispívá k tomu právě současný trend využívání elektronických zdrojů prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Naše knihovna usiluje o pružné poskytování kvalitních služeb všem svým uživatelům – lékařům, sestřám a ostatnímu zdravotnickému personálu, aby účinně přispívala ke zvyšování jejich znalostí a odborné úrovně a tím i ke zlepšení poskytované zdravotní péče. Naším cílem je, aby naše lékařská knihovna byla vnímána jako moderní informační zázemí plně

integrované do zdravotnického zařízení, poskytujícího kvalitní léčebnou péči.

Koncepce rozvoje veřejných knihovnických a informačních služeb v Jihomoravském kraji na období 2006 – 2010 uvádí, že v JMK pracuje 23 zdravotnických knihoven umístěných v nejrůznějších zdravotnických zařízeních.

Paní doktorko, vím, že lékařská knihovna byla celá léta regionálním centrem zdravotnických knihoven JMK. Stále zajišťuje pro ostatní knihovny, které tvoří volné sdružení zdravotnických knihoven, poradenství, seznamuje je s novými trendy v oboru, předává informace z jednání v Národní lékařské knihovně. Pomáhá knihovnické a informační služby těchto knihoven koordinovat.

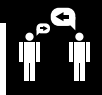
Představovat odborné lékařské knihovny a střediska vědeckých lékařských informací v Brně není třeba. Všichni o nich máme povědomí ze sítě lékařských knihoven, často s nimi spolupracujeme v rámci MVS, popřípadě je známe ze statistických výkazů a kolegyně z těchto zařízení známe často osobně z nejrůznějších odborných akcí a pracovních setkání. A tak jen zopakují, že zájemci o odborné lékařské informace je mohou v Brně i dnes hledat v lékařské knihovně Fakultní nemocnice Brno, v lékařské knihovně Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, v odborné knihovně Centra kardiovaskulární a transplantační chirurgie, v odborné knihovně Masarykova onkologického ústavu, ve středisku vědeckých informací v Úrazové nemocnici v Brně, ve specializované knihovně Národního centra ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů či v lékařské knihovně Psychiatrické léčebny Brno a v neposlední řadě v nově otevřené Knihovně univerzitního Kampusu Masarykovy univerzity v Brně. Prezentace knihovny univerzitního kampusu Masarykovy univerzity v Brně vyžaduje samostatného příspěvku a zaslouží si osobní návštěvu s prohlídkou.

V souvislosti s územními změnami v ČR v roce 2001 se změnilo také rozložení lékařských knihoven v JMK. Informačních pracovišť ubylo vytvořením dalších krajů (Vysočina, Zlínský kraj, Olomoucký kraj) nebo

byly zrušeny např. v Nemocnici Břeclav. Současnou síť spolupracujících knihoven Jihomoravského kraje tvoří kromě brněnských výše uvedených lékařských knihoven tato informační pracoviště: lékařská knihovna Nemocnice Ivančice, lékařská knihovna Nemocnice Blansko, lékařská knihovna Nemocnice Boskovice s.r.o., lékařská knihovna Nemocnice Vyškov, lékařská knihovna Nemocnice Kyjov a lékařská knihovna Nemocnice Znojmo. S výjimkou Nemocnice Boskovice, která vznikla jako nový právní subjekt - akciová společnost, fungují všechny tyto knihovny a informační střediska v příspěvkových organizacích a všechny jsou také zaevidovány na MK ČR jako knihovny se specializovaným fondem. Své služby poskytují nejen zaměstnancům vlastní organizace, ale i ostatní odborné veřejnosti. V současnosti jsou všechny financovány vlastním zřizovatelem. Některým knihovnám na nákup odborných informačních dokumentů přispívají Okresní sdružení ČLK.

Činnost zdravotnických knihoven v ČR odborně koordinuje Národní lékařská knihovna v Praze. Ministerstvo zdravotnictví ČR zpracovalo Koncepci rozvoje sítě zdravotnických knihoven na léta 2005 – 2010. Tento materiál byl důležitou základnou jejich dalšího rozvoje. Jaké jsou aktivity NLK směrem ke zdravotnickým knihovnám?

V rámci programu Informační zdroje pro vědu a výzkum realizovala NLK jako hlavní řešitel projekt MEDVIK - medicínská virtuální knihovna (zadavatelem MŠMT), což představuje síťové sdílení informačních zdrojů pro vědu a výzkum v oblasti medicíny. Tento projekt, který je v provozu od roku 2005 znamená významnou kvalitativní změnu služeb všem – jak knihovníkům, tak uživatelům. Umožnil přístup k lékařským informacím z jednoho portálu a garantuje otevřenost a dostupnost informací pro vědu a výzkum k moderním způsobům sdílení informací. NLK dále vystupuje v síti jako hlavní metodik – zajišťuje Sběr statistických dat, buduje souborný katalog do něhož přispíváme, zajišťuje bibliografickou databázi BMČ, je výlučným poskytovatelem a autorem české verze tezauru MeSH (Medical Subject Headings - autorem anglické verze MeSH je



U.S.National Library of Medicine, Bethesda, USA), bez kterého se neobejde kvalitní zpracování odborné literatury. Máme možnost se připojit i ke skupinovému licenci v čele s NLK. Organizuje setkávání v rámci již zmíněné pracovní skupiny Reglek a organizuje pro knihovníky informační vzdělávání a stará se tak o naši informační gramotnost. V současné době připravují pracovníci NLK e-learningový kurz, na který hodlají navázat dalšími kurzy.

Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR má několik odborných sekcí z různých typů knihoven. Sekce řeší konkrétní odborné problémy, připravují podklady k různým analýzám a koncepčním materiálům. Zamýšlí se nad možnostmi a rozvojem činnosti knihoven, které sdružují. V roce 2009 se počet těchto seskupení rozrostl o nově ustavený Klub lékařských knihoven. Co je cílem KLK?

Zástupci Konzultační skupiny pro rozvoj regionálních center zdravotnických knihoven v ČR při NLK (REGLEK) se dne 17. června 2009 shodli a odsouhlasili na základě předložených programových cílů a následné diskuse založit Klub lékařských knihoven (KLK) při SKIP jako zájmové profesní sdružení. Vznik Klubu lékařských knihoven při Svazu knihovníků a informačních pracovníků pak byl schválen na 8. zasedání Výkonného výboru SKIP dne 11. 11. 2009.

Založením Klubu lékařských knihoven v rámci SKIP tak vznikla platforma zájmové členské organizace zastupující zájmy všech typů zdravotnických knihoven a jejich uživatelů pod hlavičkou SKIP jako zavedené profesní organizace.

Společným cílem je podporovat rozšiřování dovedností a kvality služeb v lékařských knihovnách v návaznosti na mezinárodní spolupráci zejména v oblasti dalšího profesního vzdělávání, dále podporovat a rozvíjet moderní komunikační cesty pro vzájemnou odbornou informovanost, podporovat rozšiřování dovedností zejména s ohledem na kvalitu služeb a standardizaci procesů v lékařských knihovnách s orientací na zahraniční spolupráci (<http://www.eahil.net>), sledovat a analyzovat uživatelské potřeby a iniciovat aktivity pro zvyšování uživatelské spokojenosti, prosazovat profesní zájmy členů a uživatelské preference, rozšiřovat povědomí profesní etiky (<http://skip.nkp.cz/CoKodex.htm>) a optimalizovat týmovou komunikaci.

Na závěr dodám, že KLK SKIP má za sebou již první akci, která se konala 7. 10. 2010 v Praze a sice pracovní setkání lékařských knihovníků s názvem Knihovník učitelem, které pozdravil předseda SKIP ČR Vít Richter.

Děkuji za rozhovor.

Jana Nejezchlebová

Bude vás zajímat, že...



...v roce 2011 připravuje Knihovna Jiřího Mahena v Brně velké oslavy. V únoru uplyne 90 let od jejího vzniku – 1.2.1921 byla založena Brněnská veřejná knihovna obecní a v ten den nastoupil i její knihovník Antonín Vančura – Jiří Mahen. V listopadu si potom KJM připomene 10 let od otevření zrekonstruovaného Schrattenbachova paláce (2001). Oslavy bude tvořit množství knihovnických, informačních a kulturně společenských aktivit, o kterých vás knihovna bude informovat na svých stránkách a na které vás již nyní srdečně zve.

...v přízemí budovy Městské knihovny Hodonín se nachází Galerie Vednevnoci, 24 hodin denně otevřený jedinečný výstavní prostor s nezaměnitelným výstavním profilem. Prezentuje díla renomovaných autorů i těch, co se teprve dostávají do všeobecného povědomí. Výstavní místnost s prosklením do ulice v centru města je osvětlena 24 hodin denně a umožňuje tak shlédnout expozici prakticky kdykoliv – odtud je také název – Galerie Vednevnoci. Výstavy trvají vždy jeden měsíc a informace o probíhajících aktivitách najdete na www.knihovnahod.cz. V současné době v galerii probíhá výstava fotografa Antonína Salajky.

...od prosince loňského roku do února 2011 připomíná Dům umění města Brna tvorbu téměř stovky umělců, kteří zde za stoletou existenci Domu umění vystavovali, nebo jejichž tvorba byla s tímto domem spojena. Ve sborníku, který k výstavě vychází, i v rozsáhlé expozici ve všech prostorách Domu umění i Domu pánů z Kunštátu jsou připomenuty nejvýznamnější mezníky dějin tohoto výstavního zařízení. Celá akce je doplněna doprovodnými programy. Další informace najdete na www.dum-umeni.cz

...KJM se v rámci vylepšování poskytovaných služeb veřejnosti rozhodla zpřístupnit svůj knihovní fond prostřednictvím nového internetového on-line katalogu Carmen, který odpovídá současným internetovým

trendům. Kromě rozšířených možností vyhledávání nebo nabídky rezervace aktuálně nedostupných titulů umožňuje také registrovaným uživatelům přispívat k jeho obsahu. Čtenáři mohou přečtené knihy hodnotit, přidávat k nim komentáře, odebírat nově zakoupené či zájmově preferované tituly pomocí RSS kanálu apod. Nechybí ani virtuální polička novinek, propojení záznamů knih a ostatních dokumentů (časopisy, CD) s dalšími internetovými službami. Katalog je přehledný a působí uživatelsky přívětivě. Byl zakoupen díky podpoře z dotace MK, programu VISK3. Na internetové adrese <http://carmen.kjm.cz> si můžete prohlédnout a vyzkoušet testovací verzi katalogu.

...v prvním patře Moravské zemské knihovny je umístěna výstava Ilustrační tvorba Jana Zrzavého. První instalace této výstavy se uskutečnila v roce 2007 v Muzeu Knihy ve Žďaru nad Sázavou. Opakované uvedení výstavy, tentokrát v prostorách Moravské zemské knihovny, je dokladem zájmu veřejnosti o tzv. krásnou knihu. Autorkou výstavy je dr. Jitka Měřínská, předsedkyně Společnosti Jana Zrzavého (<http://turistickypruvodce.cz/sjz/>). Součástí výstavy je nabídka stejnojmenné publikace Z ilustrační tvorby Jana Zrzavého, kterou je možno zakoupit v knihkupectví Barvič-Novotný v přízemí knihovny.

...jedním z dalších připravovaných projektů Kabinetu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně je projekt výzkumy. knihovna.cz. Jeho cílem je sjednocení metodologických postupů při provádění výzkumů v knihovnách. Mezi tři pilíře projektu bude patřit webový portál, e-learningový kurz a dva workshopy. Garantem projektu, který vzniká také pod patronací projektu PARTSIP, je Mgr. Ladislava Suchá z KISK FF MU a supervizorem PhDr. Irena Prázová, PhD. Portál bude primárně určen odborným, vědeckým a vysokoškolským knihovnám, užitečné informace zde najdou i další typy knihoven. Viz: <http://vyzkumy.knihovna.cz>, <http://www.partsip.cz>

DEJTE STARÝM KNIHÁM NOVÝ ŽIVOT!



eBooks on Demand (EOD)

eBooks on Demand (EOD) - Elektronické knihy na objednávku je služba zpřístupňující staré a vzácné tisky na vyžádání zákazníka.

Objednejte si z online katalogu knihovny digitalizaci historické knihy (vydané před 100 lety a dříve) a získáte e-knihu v PDF naskenovanou ve vysoké kvalitě s plným textem, který umožňuje vyhledávání, kopírování apod.

Takovouto e-knihu můžete číst na počítačích, čtečkách a některých typech mobilních telefonů.

Více informací:

www.books2ebooks.eu/cz

<http://www.mzk.cz/sluzby/eod/>

Službu EOD poskytují knihovny
těchto zemí Evropy:

